

**AZƏRBAYCANIN
SOVET İTTİFAQI
QƏHRƏMANLARI**

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNİVERSİTETİ

106314

AZƏRBAYCANIN
SOVET İTTİFAQI
QƏHRƏMANLARI

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

BAKİ – 2015

435(2A)726 + 73(2A)722.78

Tərtib edən: prof. B.Abdullayev

Buraxılışa məsul: Afaq Zeynalli

Azərbaycanın Sovet İttifaqı Qəhrəmanları.

Bakı: "İqtisad Universiteti" Nəşriyyatı, 2015. – 136 s.

© İqtisad Universiteti - 2015

ARXIV

ÖN SÖZ

SSRİ xalqlarının alman faşizminə qarşı Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi misilsiz qəhrəmanlıq nümunələri bütün bəşəriyyəti sözün əsl mənasında valeh etmiş, yırtıcı işğalçılara qarşı mübarizə tarixinə şərəflə dolu səhifələr yazmışdır. Xalqımız vətənimizin azadlıq və istiqlaliyyətini qanlı vuruşmalarda müdafiə edib qorumuş, bəşəriyyəti ən ağır bələdan, faşizm əsarəti təhlükəsindən, dünya mədəniyyətini faşizm talanından xilas etmişdir.

Hitler Almaniyası üzərindəki tarixi qələbədən 70 ildən çox keçməsinə baxmayaraq, xalqımız Vətənimizin azadlıq və istiqlaliyyəti yolunda rəşadət göstərən qəhrəmanların adlarını dərin ehtiram hissi ilə yad edir, xatirəsini əziz tutur.

Faşist Almaniyasının darmadağın edilməsində Azərbaycanın oğul və qızlarının xidməti az olmamışdır. Azərbaycan xalqı faşizmə qarşı müharibə cəbhələrinə 600 mindən artıq oğul və qızını göndərmişdir. Onların 300 minindən çoxu geri qayıtmadı. Faşizmlə mübarizə cəbhələrində hərəkət edən bütün maşın və mexanizmlərin, tankların və təyyarələrin işlətdiyi yanacağın 70%-dən çoxu Bakı neftçilərinə məxsus idi.

Qəhrəmanlıq, vətən uğrunda sonsuz igidlik çox xeyirxah əməl olub xalqın şüurunda daim yaşayır. Öz qəhrəmanlarını sevmək, onlarla fəxr etmək, Azərbaycan xalqının gözəl ənənələrindən biridir.

"Azərbaycanın Sovet İttifaqı qəhrəmanları" kitabının ilk nəşri 1963-cü ildə Elmlər Akademiyasının Tarix İnstitutunda prof. Qaraş Mədətovun rəhbərliyi ilə hazırlanmış və Azərənəşr tərəfindən çap edilmişdir.

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nəşr etdiyi bu kitab ilk nəşrin müəlliflərindən biri olan prof.B.M.Abdullayev tərəfindən redaktə edilmiş və oçerklərin əksəriyyətinə yenidən baxılmışdır. Kitab böyük qələbənin 70 illiyinə həsr olunur.

HƏZİ ƏHƏD OĞLU ASLANOV

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, tank qoşunları qvardiya general-mayoru, Həzi Əhəd oğlu Aslanov xalqımızın məhz belə oğullarındandır.

Həzi Aslanov 1910-cu ildə Lənkəran şəhərində fəhlə ailəsində anadan olmuşdur. Hələ gənc ikən əmək fəaliyyətinə başlayan Həzi, 1924-cü ildə Bakıda Zaqafqaziya Hərbi Hazırlıq məktəbinə daxil olmuş, 1929-cu ildə həmin məktəbi qurtardıqdan sonra Leningrad Süvari Məktəbinə oxumağa göndərilmişdi. Böyük Vətən müharibəsi başlananadək o, Ukrayna və Bessarabiyanın müxtəlif şəhərlərində hərbi xidmətdə olmuş, Finlandiya müharibəsində Mannerheyml xəttinin* yarılmasında fəal iştirak etmişdir.

Böyük Vətən müharibəsinin ilk günlərindən desant batalyonu komandiri, kapitan Həzi Aslanov cəbhəyə getmiş, cənubda, Tarnopol ətrafında ilk dəfə faşist işğalçıları ilə üz-üzə gəlmiş və bu vuruşda fərqlənmişdir.

1941-ci ilin ağır qış günlərində Həzi Aslanov öz tank dəstəsi ilə Moskvanı alman faşistlərindən müdafiə edirdi. Vuruşların birində mühasirəyə alınmış sovet döyüşçülərini xilas etmək üçün Həzi Aslanovun tankçılar dəstəsi istedadlı komandirin başçılığı altında düşmən xəttini məharətlə yarmışdı. Komandanlığın tapşırığını ləyaqətlə yerinə yetirdiyinə görə Həzi Aslanov "Qırmızı Ulduz" ordeni ilə təltif edilmişdi.

* Sovet qoşunlarının hücumuna qarşı yaradılmış istehkam qurğusunun adıdır (Red).

İndiki Volqoqrad ətrafındakı döyüşlərdə podpolkovnik Həzi Aslanov rəşadət, qəhrəmanlıq və hərbi təşkilatçılıq qabiliyyəti ilə böyük şöhrət qazandı. Həzi Aslanovun komandanlıq etdiyi 55-ci xüsusi tank polku mühasirəyə alınmış alman-faşist diviziyalarını darmadağın etmək məqsədi ilə ayrılan zərbə dəstəsinin tərkibində idi. 1942-ci il noyabrın 19-da 55-ci tank polku Barmansak gölü rayonunda hücum keçdi və bir neçə saatlıq döyüşdə düşmənün 4 tankını, 5 minomyot batareyasını, 10 əl pulemyotunu, bir ağır topunu, 10 tankvuran tüfəngini, 18 dzotunu, 40 arabasını, 3 piyada rotasını darmadağın etdi, 700-dən çox faşist əsgər və zabiti əsir aldı. Həmin gün Aslanovun tank dəstəsi Plodovitoye kəndini almanlardan azad etdi. Noyabrın 21-də isə Aslanovun tank dəstəsi birinci olaraq Tunquta-Abqanerova stansiyası ətrafında Volqoqrad-Salsk dəmir yolu xəttinə gəlib çıxdı.

Bundan sonra tankçılar, noyabrın 22-də Abqanerova stansiyası üzərinə hücum edib, orada yerləşən düşmən qarnizonuna ağır zərbə vurdular və beləliklə, sovet piyada hissələrinin stansiyanı tutması üçün imkan yaratdılar. Həmin günün axşamı Həzi Aslanovun tank dəstəsi Sovetski stansiyasını düşmənlərdən azad etdi. Bu əməliyyatın nəticəsində tankçılarla piyada qoşunları düşmən hissələrinin arxa tərəfinə keçə bildilər.

Aslanovun tank hissəsi Sovetski stansiyasını tutduqdan sonra cənub-qərbə, yəni Kotelnikova tərəfə istiqamət götürdü. Sovet tankçıları döyüş meydanında böyük məharət göstərərək, düşmən qoşunlarına ağır zərbələr endirdilər. 1942-ci ilin dekabr günlərində Həzi Aslanovun tank dəstəsi, qəhrəman şəhərin yaxınlığındakı Kotelnikova rayonunda mühasirəyə alınmış faşist qoşunlarını xilas etməyə gedən Manşteynin tank ordusu hissələrinin biri ilə qarşılaşdı. Aslanovun tankçıları düşməne

* Dzot-rusca "Dolqovremennaya zemlyanaya oqnevaya toçka" sözlərinin müxtəsər ifadəsidir (red).

ağır zərbələr vurub, əks-hücuma keçdilər və Manşteynin tank ordusunun darmadağın olunmasında fəal iştirak etdilər. Bir aylıq hücumda H.Aslanovun tankçılar dəstəsi düşmənin 45 tankını, 26 topunu, 50 avtomobilini, 2000-dən çox faşist zabiti və əsgərini məhv etdi, 700 nəfər zabit və əsgəri isə əsir aldı. Hərbi qənimət olaraq 125 minik maşını, 12 avtomobil, 30 motosiklet, 80 araba, xeyli ərzaq, hərbi ləvazimat ələ keçirdi.

Cəsarətlilik, təşkilatçılıq, dəqiqlik, əsgərləri döyüşə və qələbəyə ruhlandırmaq qabiliyyəti Həzi Aslanovun ən yüksək keyfiyyətlərindən idi. Onun kommunist təmkinliyi və möhkəm iradəsi vuruşlarda qazanılan qələbələrin rəhnini təşkil edirdi. «Pravda» qəzeti «Komandirin mətanəti» adlı məqalədə H.Aslanov haqqında yazırdı ki, bu yaxınlarda Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adına layiq görülən podpolkovnik Aslanovun tank hissəsi qorxu bilmədən, böyük məharətlə, qələbəyə böyük inam hissi ilə düşməni qırıb dağıdırdı.

H.Aslanov, sovet hərbi texnikasını düşməne qarşı dəhşətli ölüm silahına çevirə bilmişdi.

Qorxmaz döyüşçü, çevik komandir Həzi Aslanov həmişə döyüşə tank hissəsinin önündə gedir, bununla öz əsgər və zabitlərini vuruşa ruhlandırırdı. H.Aslanova Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı vermək haqqında SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanında yazılmışdı ki, cəbhə komandanlığının döyüş tapşırığını nümunəvi surətdə yerinə yetirdiyinə, ona tabe olan hissələrə bacarıqla və mətanətlə komandanlıq etdiyinə görə Həzi Əhəd oğlu Aslanova Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilsin.

H.Aslanovun komandirlik etdiyi tankçılar hissəsinin 100-dən çox zabitinə və sırası döyüşçüsünə orden və medal, hissənin özünə isə qvardiyaçı adı verilmişdir.

Həzi Aslanovun qəhrəmanlığı, düşməni məhv etmək bacarığı və qabiliyyəti Böyük Vətən müharibəsi cəbhəsində vuruşan azərbaycanlı döyüşçüləri yeni-yeni igidlik nümunələri göstərməyə ruhlandırırdı. Qara Dəniz Hərbi-Donanmasında

xidmət edən bir dəstə əsgər və zabit, Həzi Aslanovun anasına göndərdiyi məktubda yazırdı: «Siz, Cavanşir və Babəkin əsl varisini böyüdüb tərbiyə etmişsiniz. Onun qəhrəmanlığı bizim hər birimizi yeni-yeni qələbələrə ruhlandırır. Onun döyüş yolunu biz, mübarizə timsalı kimi seçirik». Həzi Aslanov, sovet hərbi elminin bütün yeniliklərindən döyüşlərdə məharətlə istifadə edirdi. «Pravda» qəzetində dərc olunan «Cinahlardan zərbə» adlı məqaləsində o yazırdı: «Düşməne qarşidan həmlə etmək nə qədər şirnikləndirici görünsə də mən, cinahlardan zərbə vuraraq, düşməni məhv etməyi daha üstün tuturam». H.Aslanov bu üsuldan məharətlə istifadə edir, onu Vətən müharibəsi cəbhələrində müvəffəqiyyətlə tətbiq edirdi. Heç də təsadüfi deyildi ki, H.Aslanov cinahlardan zərbə endirmək ustası kimi bütün cəbhələrdə şöhrət qazanmışdı. Alman faşizminə qarşı vuruşlarda Həzi Aslanov cəsur bir döyüşçü kimi daha da mətinləşir, hərbi sənətə daha yaxşı yiyələnir, sovet xalqının qələbə bayrağını qorxu bilmədən irəli aparırdı.

1943-cü il fevral ayının 14-də H.Aslanovun tankçıları Rostov şəhərində ilk daxil olanların və düşməne ilk güclü zərbə endirənlərin sırasında idilər.

Sovet vətənimizin müvəqqəti işğal olunmuş ərazisi 1943-cü ilin yazında qəhrəman Qızıl Ordunun hücumu ilə bütün cəbhə boyu düşməndən azad edilməyə başlandı. Bu hücumda H.Aslanovun tankçıları yenə də fərqləndilər. İgid tankçılar Mius xəttini yararaq, Matveyev kurqanı üzərinə həmləyə keçdilər.

1943-cü ilin avqustunda Stavropol vilayətinin Sverdlovsk şəhəri uğrunda gedən döyüşlərdə 416-cı Azərbaycan diviziyası soldan, H.Aslanovun qəhrəman tankçıları isə sağdan düşməne zərbə endirdilər. Məşhur Mius xəttinin yarılmasında göstərdiyi yüksək hərbi şücaət üçün polkovnik H.Aslanov, "Aleksandr Nevski" ordeni ilə təltif edilmişdi.

1943-cü il noyabrın əvvəllərində aslanovçular Kiyevin cənubunda düşmənin arxasına keçib onu vahiməyə salmışdılar.

1943-cü ilin noyabrında, Volqoqrad ətrafındakı tarixi vuruşun ildönümü günündə aslanovçuların şəxsi hesabında 73 tələf edilmiş tank, 174 top, 320 avtomobil, 1125 avtomat silah, 48 taxta-torpaq atəş nöqtəsi, 15 minaatan batareyası, 14 «Ferdinand» tankı, 6250 nəfər öldürülmüş faşist əsgər və zabiti var idi. 1943-cü ildə Həzi Aslanovun tankçıları Axtırka, Lebedin, Qadyaç, Mirqorod, Pomodan, Zolotonina şəhərlərinin azad edilməsində və məşhur Oryol-Kursk vuruşmasında fəal iştirak etmişdilər.

1944-cü ilin martında Sovet hökuməti tərəfindən Həzi Aslanova tank qoşunları general-mayoru hərbi rütbəsi verildi.

1944-cü ilin yayında, Sovet Ordusunun tarixi hücumları zamanı Həzi Aslanovun tank briqadası Sovet Belorusiyasının şəhərlərini faşist əsarətindən xilas edirdi. 1944-cü il iyunun 24-dən iyulun 13-ə qədər H.Aslanovun qvardiyaçı tankçıları hitlerçilərə böyük tələfat vermiş, düşmənin 15 tankını, 131 topunu, 193 avtomobilini, 40 təyyarəsini, 15 dəmir yolu qatarını, 12 minaatan batareyasını, hərbi yükdaşıyan 100 arabasını, 18 döyüş sursatı və ərzaqla dolu anbarını, 50 atəş nöqtəsini dağıtmış və 2600-ə qədər əsgər və zabitini məhv etmişdi. Eyni zamanda H.Aslanovun tankçıları düşməndən 220 avtomobil, 37 motosiklet, 7 dəmir yolu qatarı, 16 parovoz, 550 at, 220 araba, 220 velosiped, 74 top, 88 pulemyot, 300 avtomat, döyüş sursatı ilə dolu 5 anbar qənimət ələ keçirib, 580 nəfər faşist əsgəri və zabitini əsir almışdılar. 1944-cü ilin yayında Minsk şəhərinin faşistlərdən azad edilməsi münasibəti ilə H.Aslanovun tank briqadasına Ali Baş Komandanlıq təşəkkür elan etmişdi. Aslanovçular öz müzəffər yürüşlərini davam etdirərək, 1944-cü il iyunun 7-də birinci olaraq Vilnüs şəhərinin şərq hissəsinə daxil oldular. 1944-cü ilin yayında alman faşistlərinə qarşı mübarizədə göstərdiyi hərbi təşkilatçılıq bacarığına və şəxsi igidliyinə görə H.Aslanov, SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə II dərəcəli Suvorov ordeni ilə təltif edildi.

1944-cü ilin payızında Riqa körfəzi rayonunda faşistlərin müdafiə xəttinin yarılmasında Həzi Aslanov və onun qəhrəman tankçıları böyük hərbi məharət və igidlik nümunəsi göstərdilər. Həzi Aslanov öz dəstəsi ilə Dvina çayının sol sahilinə çıxmalı, geri çəkilən faşistlərə cinahlardan zərbə endirməli idi. Bu döyüşdə H.Aslanov özü şəxsən iki faşist «Ferdinand»-ını top atəşi ilə məhv etdi. H.Aslanovun komandanlıq etdiyi hissə Borisov, Orşa, Minsk, Vilnüs və Riqa şəhərlərinin azad edilməsinə fəal iştirak etdi və 8 dəfə Ali Baş Komandanın təşəkkürünə layiq görüldü.

Əsgər və zabitlər, qəhrəman komandiri dərin məhəbbətlə sevir və ona doğma ata kimi münasibət bəsləyirdilər. H.Aslanovun korpusunda ruslar, ukraynalılar, azərbaycanlılar, özbəklər, qazaxlar, ermənilər və gürcülər əlbir surətdə faşistlərə - amansız divan tuturdular. H.Aslanov Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi şəxsi igidlik və qoçaqlığına görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adı ilə yanaşı 9 orden və 4 medalla təltif edilmişdi.

1945-ci il yanvarın 24-də tank qoşunları qvardiya general-mayoru, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həzi Əhəd oğlu Aslanov, əsl əsgər kimi döyüş meydanında qəhrəmancasına həlak oldu. O, son nəfəsində: «Vəzifə yerinə yetirilib, tanklar irəliyə hərəkət edirlər», — deyə komandanlığa məlumat vermişdi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü və səyi ilə müharibə illərində Həzi Aslanova II dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilməsi haqqında təqdimat aşkar edilmiş və Rusiya hökumətinə təqdim edilmişdir. Rusiya hökuməti ölümündən sonra Həzi Aslanovun II dəfə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülməsi haqqında qərar qəbul etmişdir. Ədalət zəfər çalmışdır !

Azərbaycan xalqının igid oğlunun əziz adı bu gün də xalqımız tərəfindən ehtiramla yad edilir.

İSRAFİL MƏHƏRRƏM OĞLU MƏMMƏDOV

İsrafil Məhərrəm oğlu Məmmədov 1919-cu ildə Şamxor (Şəmkir) rayonunun Qapanlı kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. İsrafil Məmmədov 1939-cu ildə könüllü olaraq Sovet Ordusu sıralarına getmişdir.

1941-ci ilin ağır günlərində İsrafil Məmmədov ilk döyüşlərdə özünü qorxmaz, igid bir döyüşçü kimi göstərdi. O, cəsarətlə kəşfiyyata gedir, mahir atıcı kimi düşmənin zabit və əsgərlərini məhv edirdi.

Bu dəfə İ.Məmmədovun xidmət etdiyi hissə üzərinə bir neçə düşmən tankı hücumu keçdi. Qəlbi işğalçılara nifrət hissi ilə dolu olan qorxmaz döyüşçü İsrafil, bir neçə əl qumbarası götürüb sürünə-sürünə düşmənin baş tankına yaxınlaşdı. Qumbaraları tankın üstünə yağdıraraq onu elə oradaca partlatdı. Bu gözənilməz hadisədən vahiməyə düşən düşmən tankları geri döndü.

Gənc döyüşçü İsrafil Məmmədov gündən-günə öz döyüş təcrübəsini artıraraq, bacarığı və igidliyi ilə yoldaşları arasında hörmət qazanırdı.

1941-ci ilin şaxtılı qış günləri idi. Sovet xalqı, onun qəhrəman ordusu alman faşistlərinin «ıldırım sürətli» müharibə planını heçə çıxara biləcəkmi? Moskvaya hücumu keçən faşist ordusunu tezliklə dəf edə biləcəkmi? Bu suallar bütün tərəqqipərvər bəşəriyyəti düşündürürdü. Belə ağır və həlledici günlərdə Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində misilsiz rəşadət göstərən sovet döyüşçülərinin adı dillər əzbəri olmuşdu. İsrafil Məmmədov da belə qəhrəman döyüşçülərdən idi. Moskva uğrunda ölüm-dirim vuruşlarının ən qızgın çağında — 1941-ci il dekabrın 3-də kiçik leytenant İsrafil Məmmədovun xidmət etdiyi hissə Şimali-qərb cəbhəsində Novqorod rayonunda hücumu keçən faşist işğalçıları ilə üz-üzə gəlmişdi.

Şaxtılı bir gündə Pustinka kəndi ətrafında baş leytenant Smolinin rotası dairəvi müdafiə xətti təşkil etmişdi. İ.Məmmədovun xidmət etdiyi rota ilə mərkəzdə mövqe tutmuş hissə arasında əlaqə kəsilmişdi. Bu rota hərbi əməliyyat haqqında yalnız radio vasitəsilə göstəriş alırdı. Rota düşmən qüvvələrini gücdən salmalı və onların irəliləməsinə mane olmalı idi. İsrafil Məmmədov 20 nəfər döyüşçü ilə həlledici məntəqəni — komandanlıq nöqtəsini və rabitə xəttini müdafiə etməli idi.

İsrafil Məmmədov öz döyüşçülərinə qısa nitqlə müraciət edərək dedi: «Geri çəkilmək bütün hissəni təhlükədə qoymaq deməkdir. Əgər biz, quduz faşistlərin hücumunu dəf edə bilsək, öz hissələrimizin vəziyyətini xeyli yaxşılaşdırmış olarıq».

Güclü top atəşindən sonra İsrafil Məmmədovun döyüşçülərinin müdafiə etdikləri mövqe üzərinə 50 nəfərdən çox faşist əsgəri hücumu keçdi. Cəsur komandir fürsəti əldən vermədi. Faşistləri 30-40 metrə kimi yaxınlığa buraxdı, sonra sərrast atəşlə onları vurub yerə sərdi.

Məğlubiyyətdən quduzlaşan faşistlər yenidən güclü top atəşi açaraq böyük bir dəstə ilə yeni hücumu keçdilər. İsrafil Məmmədovun mərdliyi və cəsarətindən ruhlanan döyüşçülər faşistlərin bu hücumunu da məharətlə dəf etdilər. Birbaşa hücumda məğlubiyyətə uğrayan düşmən əsgərlər cinahdan sovet döyüşçülərinə zərbə endirib onları mühasirəyə almaq qərarına gəldilər. Lakin sovet döyüşçülərinin, birinci növbədə İsrafil Məmmədovun sərrast və amansız atəşindən lərzəyə gələn düşmən yenə də geri çəkilməyə məcbur oldu. 9 saatlıq gərgin vuruşmadan sonra İsrafil Məmmədovun kiçik dəstəsi düşmən hissəsini 200 metrədən çox geri oturmağa bildi.

Qəzəblənmiş faşistlər qüvvə toplayaraq, dördüncü dəfə hücumu keçdilər. Komandanlıqdan radio vasitəsilə əmr alındı ki, nəyin bahasına olursa-olsun faşist dəstəsinin hücumu dayandırılmalıdır. Vəziyyət çox ağır idi. İ.Məmmədovun döyüşçülərinin yarısı artıq sıradan çıxmışdı. Ancaq İsrafil özünü itirməyib silah və patronların azlığını, döyüşçülərdən çoxunun

yaralandığını nəzərə alaraq, İsrafil Məmmədov, düşməni 10-15 metr məsafəyə buraxmaq əmrini verdi. Yaralı əsgərlər silahlara patron qoymalı və yoldaşlarına kömək etməli idilər.

Hücum keçən faşistləri yaxına buraxan sovet döyüşçüləri avtomatdan və adi silahlardan atəş açmaqla düşməni ot kimi biçirdilər. Avtomat silahların patronlarının qurtardığını gören İsrafil Məmmədov, adi silaha sarılıb, faşistləri atəşə tutdu. Qəfildən, lap yaxında olan faşistlərin üzərinə əl qumbaraları yağmağa başladı. İsrafil Məmmədov: «Faşistləri məhv edək, yoldaşlar!» deyərək, 5 nəfər sağ qalmış döyüşçü ilə düşmən üzərinə aslan kimi atılıb, işğalçılarla əlbəyaxa oldu, süngülər işə düşdü. Sovet döyüşçülərinin igidliyi və cəsarəti quduz faşistləri sarsıtdı. Məmmədovçular bir neçə dəqiqəlik döyüşdə onlarla faşisti süngüdən keçirdilər, qalanlarını isə qaçmağa məcbur etdilər. İsrafil Məmmədov 20 nəfər döyüşçü ilə 2 faşist batalyonuna müqavimət göstərdi, düşmənin 300-dən çox əsgər və zabitini məhv etdi. Bu ölüm-dirim çarpışmasında fəvqəladə qəhrəmanlıq göstərən İsrafil Məmmədov şəxsən 70 nəfərdən çox faşist əsgər və zabitini öldürmüşdür.

Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqı Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 11 dekabr 1941-ci il tarixli Fərmanı ilə İsrafil Məhərrəm oğlu Məmmədov alman faşist işğalçılara qarşı vuruşmada göstərdiyi igidlik və qəhrəmanlığına görə yüksək fəxri ada — Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü. 1941-ci il dekabrın 15-də döyüş meydanında Azərbaycan xalqının mərd oğluna “Lenin ordeni” və “Qızıl ulduz” medalı verildi. İsrafil Məmmədov yüksək mükafatı alarkən qısa, lakin düşməne qarşı kinlə dolu nitqində demişdi: «Mənim 22 yaşım var, ancaq mən həyatımın əsl mənasını daha çox faşist işğalçısını məhv etməkdə görürəm. Nə qədər ki, sağam mən bu şüarla faşizmə qarşı vuruşacağam».

İsrafil Məmmədov əsl vətənpərvər idi. Onun Vətənə, xalqa olan məhəbbəti tükənməz idi. İgidlik, cəsarət, möhkəm iradə,

lazım gələrsə Vətən və partiya uğrunda canını belə qurban vermək əzmi ona xas olan yüksək keyfiyyətlər idi.

İsrafil Məmmədovun onun döyüş yoldaşlarının misilsiz vətənpərvərliyi və qəhrəmanlığı Böyük Vətən müharibəsinin ağır günlərində sovet adamlarında dərin minnətdarlıq hissi doğurur, onları yeni-yeni qəhrəmanlıq və rəşadətə sövq edirdi.

...Döyüş fasiləsi saati idi. İsrafil Məmmədovun xidmət etdiyi hərbi hissənin ilk partiya təşkilatı iclas keçirirdi. İlk partiya təşkilatı katibi, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı İsrafil Məmmədovun ərizəsini oxudu: «Mən faşistləri daha böyük əzm və mətanətlə məhv edəcəyəm».

«Pravda» qəzeti İsrafil Məmmədov haqqında 1941-ci il dekabrın 23-də yazmışdı: «Sovet ölkəsi əsl qəhrəmanlar yetişdirir, onlarda bolşevik keyfiyyəti, qorxmazlıq, qəhrəmanlıq əzmi tərbiyə edir, düşməne qarşı kin və nifrət hissələrini artırır. Sovet xalqı İsrafil Məmmədov kimi qəhrəmanı yetişdirmişdir. Onun qəhrəmanlıq və şücaəti bütün ölkəyə yayılmışdır».

1941-1942-ci illərdə Sibirdən tutmuş Qafqaza qədər bütün Sovet ölkəsində genişlənən «Məmmədovçular» hərəkatı xalqımızın qəhrəman oğlu İsrafil Məmmədovun adı ilə bağlıdır. «Məmmədovçular» — cəbhə qəhrəmanlarından arxada əmək xariqələri göstərən əsl sovet vətənpərvərlərindən ibarət idilər.

İsrafil Məmmədov ilk azərbaycanlı Sovet İttifaqı qəhrəmanıdır. O, adı Uzaq Şərqdə, Sibirdə, Qafqazda Şimal donanmasında əziz tutulan bir qəhrəman idi. İsrafil Məmmədovun düşməne qarşı ölüm-dirim mübarizəsində qəhrəmanlığı, şanlı döyüş yolu sovet adamının cəsarət, mətanət və mənəvi məğlubedilməzliyinin timsahıdır.

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı İsrafil Məmmədovun məzarı Kirovabadın (Gəncənin) şəhər bağındadır. Buraya saç-saqqalı ağarmış qocalar, müharibənin alovundan keçmiş döyüşçülər, zabitlər, qəlbi qurub-yaratmaq əzmi ilə dolu gənclər axışıb gəlir, qəhrəmanın əziz xatirəsini hörmətlə yad edirlər.

MEHDİ HƏNİFƏ OĞLU HÜSEYNZADƏ

«Mixaylo» ölməz qəhrəmana verilən bu ləqəb, uzaq Adriatik sahillərində qanıçən faşistlərə qarşı mübarizə bayrağını yüksəklərə qaldıran xalqların dilinin əzbəri olmuşdu.

Xalqımızın iftixarı olan Mehdi Hüseynzadə vətənimizdən çox uzaqlarda faşist düşərgəsində ağır işgəncələrə mətanətlə sinə gərmiş, sonra əsir düşərgəsindən qaçıb Yuqoslaviya, Triyest, İtaliya partizan dəstələri ilə düşməne qarşı birgə amansız mübarizə aparmışdır. «Mixaylo» sözü, əsl mənasında faşistlər üçün vahiməyə çevrilmişdi.

Mehdi Hənifə oğlu Hüseynzadə, 1918-ci ildə Bakıda qulluqçu ailəsində anadan olmuşdur. 1932-ci ildə o, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq məktəbinə daxil olmuş və bu məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirmişdir. 1937-ci ildə Mehdi Hüseynzadə Leninqrada gedib xarici dillər institutunda təhsil almışdır. 1940-cı ildə yenidən Bakıya qayıdıb V.İ.Lenin adına Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunda öz təhsilini davam etdirmişdir.

Mehdi hələ çox gənc ikən onun qəlbində sovet adamına xas olan vətənpərvərlik hissləri kök salmışdı.

Böyük Vətən müharibəsi başlayarkən Mehdi Hüseynzadə tələbə idi. Gənc vətənpərvər təhsilini dayandıraraq, kitab və fırçasını silahla əvəz etdi. 1941-ci ilin sonlarında Tbilisidə minaatan hazırlayan qısamüddətli hərbi məktəbdə oxuyarkən o, Kalaç yaxınlığında döyüşə girdi. 1942-ci ilin yayında Kalaç şəhəri ətrafındakı qanlı vuruşmaların birində ağır yaralanan Mehdi faşistlər tərəfindən əsir alındı. Qanıçən faşistlərin ona verdikləri əzab və işgəncələr gənc vətənpərvərin iradəsini sındıra bilmədi. O, düşərgədə də faşizmə qarşı mübarizəni davam etdirirdi. Mehdi Hüseynzadə əqidə dostlarını öz ətrafına toplayıb, gizli antifaşist

təşkilatı yaratmışdı. Həmin təşkilat əsirlərin kütləvi surətdə düşərgədən qaçıb, yerli partizanlara qoşulmasında böyük rol oynamışdır.

1943-cü ilin sonlarında Mehdi, bir dəstə azərbaycanlı əsir ilə birlikdə faşist əsarətindən qaçıb, Yuqoslaviya və İtaliya partizanlarına qoşuldu. Təcrübəli döyüşçü və cəsur kəşfiyyatçı bütün varlığı ilə yenidən mübarizəyə başladı. O, Qradnik adına 31-ci diviziyanın 9-cu qarışıq italyan-yuqoslav korpusu qərar-gahının xüsusi təxribat-kəşfiyyat dəstəsini yaratmışdı. O, bu mübariz dəstəyə öz cəngavər həmyerliləri ilə yanaşı slovenləri, italyanları, hətta antifaşist almanları belə cəlb etmişdi.

Mehdi Hüseynzadə hitlerçi zabit formasında, yoxsul kəndli libasında Adriatik sahilində şəhər və kəndləri sərbəst gəzir, partizanlara lazım olan kəşfiyyat xəbərlərini toplayır və təxribatçılıq əməliyyatı aparırdı. Mehdi Hüseynzadənin başçılıq etdiyi təxribat-kəşfiyyat dəstəsi faşistləri böyük tələfata uğratmışdı. Faşistlər kino-filminə baxarkən «Mixaylo» öz cəsur kəşfiyyatçı dəstəsi ilə birlikdə Opçina kinoteatrının binasını partlatmışdı. Bu əməliyyat zamanı 80 nəfər faşist məhv olmuş, 110 nəfərdən çoxu yaralanmışdı. Bundan bir az sonra Mehdi Hüseynzadənin rəhbərlik etdiyi dəstə Triyestdə alman hərbi xidmətçilərinin aşxanasını partlatmışdı ki, bunun nəticəsində də 100-dən çox zabit ölmüş və yaralanmışdı.

Mehdi Hüseynzadə faşistlərə xidmət edən «İl Pikolo» qəzeti redaksiyasını və mətbəəsini, Qaritsa yaxınlığında faşistlərin 200 ton benzinlə dolu anbarını partlatmış, Qaritsa şəhərində faşist bankını talayıb, partizan dəstəsinə bir neçə milyon manat pul gətirmişdi.

Əziz eloğlumuz Mehdi Hüseynzadənin qəhrəmanlığı bununla bitmir. O, onlarca dəmir və şosse yolları körpüsünü, çoxlu faşist avtomaşınını partlatmışdı.

Şimali İtaliyanın Udine şəhərində faşistlər 700 nəfər yerli partizan və sovet əsirini qazamata salmışdı. Dustaqları kütləvi ölüm gözləyirdi. Qərar-gah onları xilas etməyi Mehdinin dəstəsinə

tapşırıdı. Mehdi gecədən xeyli keçmiş öz kiçik dəstəsi ilə alman zabiti libasında qazamata daxil oldu, gözətçiləri tərksilah etdi, 700 nəfər dustağı, o cümlədən 147 nəfər sovet əsirini əsarətdən qurtardı. Sabahı günü faşist radiosu vahimə içərisində xəbər verdi ki, qazamata 3000 nəfərlik partizan diviziyası basqın etmişdir.

Yenə qərargahın göstərişinə əsasən Mehdi, alman hərbi texniki paltarında təkbaşına faşist təyyarə meydanına gəlib bir neçə hərbi təyyarəni saat qurğusu ilə partlayan mina vasitəsilə partlatmışdı.

Cəsur döyüşçü, qorxmaz təxribatçı, çevik kəşfiyyatçı Mehdi Hüseynzadə, eyni zamanda həddən artıq təvazökar bir gənc idi. O, partizanların və yerli əhalinin sevimli dostu idi.

1944-cü il noyabrın 16-da Mehdi Hüseynzadə, partizan birləşməsi qərargahının tapşırığı ilə faşistlərin böyük hərbi ləvazimat anbarını partladıb geri qayıdarkən faşist keşikçiləri ilə üz-üzə gəlmişdi. Qəhrəman döyüşçü xeyli faşist öldürmüş və düşmənin əlinə keçməmək üçün son gülləni öz ürəyinə vurmuşdu.

«Mixaylonun» ölüm xəbəri bütün Adriatik sahilinə yayılmışdı. Matəm mitinqində çıxış edən komandirlər Mehдинin silahdaşları onun intiqamını faşistlərdən almağa and içmişdilər. Qəhrəman eloğlumuzun dəfni xalqları faşizmə qarşı mübarizəyə qaldıran güclü nümayişə çevrilmişdi.

Çepovani kəndində qəhrəmanın başdaşı üzərinə aşağıdakı mənalı sözlər həkk olunmuşdur: «Rahat yat, Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu, əzizimiz Mehdi. Azadlıq naminə göstərdiyin ölməz rəşadət dostlarının qəlbində daim yaşayacaqdır».

1957-ci il aprelin 11-də SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə Böyük Vətən müharibəsi illərində faşist işğalçılara qarşı mübarizədə göstərdi-

yi qəhrəmanlığa görə Mehdi Hənifə oğlu Hüseynzadəyə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi. Azərbaycan zəhmətkeşləri bu xəbəri böyük sevinclə qarşıladılar.

Yazıçılarımızdan İmran Qasimov və Həsən Seyidbəyli «Uzaq sahillərdə» povestində Mehdi Hüseynzadənin bədii surətini yaratmışlar. Şair Süleyman Rüstəm xalqın öz qəhrəman oğluna bəslədiyi məhəbbəti belə ifadə etmişdir:

Sən qoçaqlar içində qoçaqsan gözlərimdə,
Ürəyi alov dolu bir dağsan gözlərimdə.
Sən leninçi gəncliyin fəxrli zinatisen,
Vətənimin balası, Bakının şöhrətisen!

Mehdi Hüseynzadənin şanlı xatirəsi xalqımız, dövlətimiz tərəfindən əbədiləşdirilmişdir.

106314

Azərbaycan Milli
Kitabxanası

MƏMİŞ ŞAHBUZ OĞLU ABDULLAYEV

Vətənimizin azadlığı uğrunda alman faşizminə qarşı mərdliklə vuruşan və əbədi şöhrət qazanan qəhrəmanlar arasında Məmiş Abdullayev də görkəmli yer tutur.

Məmiş Abdullayev 1923-cü ildə Azərbaycan SSR Kürdəmir rayonunun Muradxanlı kəndində anadan olmuşdur. Məmiş hələ məktəbdə oxuyarkən öz zirəkliyi və qabiliyyəti

ilə başqalarından seçilmiş, müəllimlərin sevimlisi olmuşdur. Məmiş orta məktəbi bitirdikdən sonra kolxozda hesabdar işləmiş, kolxoz təsərrüfatının möhkəmlənməsi uğrunda fəal çalışmış, öz bacarığı və zəhmətsevərliyi ilə kolxozçuların hörmətini qazanmışdı. Rayon qəzeti səhifələrində onun haqqında çox yazılmış, başqalarına nümunə göstərilmişdir.

1942-ci ildə Məmiş Abdullayev Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrinə yola düşdü. O, Kursk ətrafındakı tarixi vuruşmalarda özünü bacarıqlı və şücaətli bir döyüşçü kimi göstərmişdi. Məmiş xidmət etdiyi hissədə usta atıcı və intizamlı döyüşçü kimi tanınmışdı. Sergeyev kəndi uğrunda gedən döyüşlərdə göstərdiyi igidlik onu daha da şöhrətləndirmişdi. Bu döyüşdə Məmiş onlarla faşisti məhv etmişdi.

1943-cü ilin yayında Kursk ətrafındakı döyüşlərdə göstərdiyi igidliyə görə Məmiş Abdullayev Qırmızı Ulduz ordeni və «İgidliyə görə» medalı ilə təltif olunmuşdu. Məmiş cəbhədə Kommunist Partiyası sıralarına qəbul edilmişdi.

Məmiş Abdullayev qardaş Belarus torpaqlarının faşistlərdən azad edilməsində də mətanətlə vuruşmuşdu.

Kursk və Belarus uğrunda döyüşlərdə fərqlənən M. Abdullayev Polşanı alman faşistlərindən azad etmək uğ-

unda gedən döyüşlərdə fəal iştirak etmişdir. Varşavanın şimalındakı Narev çayının keçilməsində və Ostrov-Mozovetski rayonunda gedən döyüşlərdə göstərdiyi igidliklər ona böyük şöhrət qazandırmışdı.

1944-cü il sentyabrın 3-ü idi. Rınsk kəndi ətrafında qızğın vuruşma gedirdi. 60 nəfər əsgər və 3 pulemyotçudan ibarət düşmən dəstəsi atıcılar rotasının irəliləməsinə mane olurdu. Düşmən dəstəsini məhv etmək və Qərbə yol açmaq lazım idi. Məmiş, rota komandirindən icazə alıb, pulemyot atəşi altında sürünə-sürünə faşistlərin sol cinahına çıxdı və əverişli mövqə tutaraq, düşməyə şiddətli atəş açdı. Qəflətən açılan atəşdən çaxnaşmaya düşən faşistlər vahimə içində geri çəkilməyə başladılar. Vuruşma meydanında düşmənin 29 nəfər öldürülmüş və yaralanmış əsgəri, iki pulemyotu, bir minomyotu, 10 tüfəngi qalmışdı. Məmiş Abdullayevin qəhrəmanlığı, zirəkliyi sayəsində rotanın irəliləməsi üçün imkan yarandı, Rınsk kəndi faşistlərdən azad edildi.

Sonra Məmiş Abdullayev birinci olaraq Narev çayının qərb sahilinə çıxdı, buradan pulemyot atəşi ilə rotanın çayı keçməsinə kömək etdi. Qorxmaz Məmiş Abdullayevin qəhrəmanlığı nəticəsində atıcılar rotası həlledici həmlə ilə düşmənin altı səngərdən ibarət möhkəmləndirilmiş müdafiə mövqeyinə girdi. Qızğın döyüş başlandı. Abdullayev yaxında partlayan düşmən minasının qəlpəsindən yaralandı. Onun pulemyotu da sıradan çıxdı. Məmiş özünü itirmədən tez qumbaraya əl atdı. O, iki qumbara ataraq, düşmənin pulemyotunu və bir neçə əsgərini məhv etdi. Lakin düşmənin cinahda yerləşən başqa bir pulemyotu rotanın irəliləməsinə mane olurdu. Məmiş qanı axa-axa düşmən pulemyotuna tərəf süründü, axırncı qumbaranı düşməyə tərəf atdı. Alman pulemyotçusu məhv oldu, ancaq pulemyota heç bir zədə toxunmamışdı. Abdullayev pulemyotu geri çəkilən alman piyadalarına tərəf çevirdi və şiddətli atəş açmağa başladı. Məmişin bu igidliyi sayəsində rota hücumu genişləndirdi. Yaran-

mış əlverişli şəraitdən istifadə edən atıcılar mühüm yaşayış məntəqəsi olan Dvoroke kəndini tezliklə faşistlərdən təmizlədilər.

Məmiş Abdullayev 1945-ci ilin yanvarında Polşa torpaqlarını mənfur faşistlərdən azad etmək uğrunda gedən vuruşmalarda qəhrəmanlıqla həlak oldu.

Azərbaycan xalqının ləyaqətli oğlu serjant Məmiş Abdullayevin döyüş xidmətləri, faşist işğalçılarına qarşı döyüşlərdə göstərdiyi igidliklər Sovet hökuməti tərəfindən yüksək qiymətləndirildi. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 24 mart tarixli Fərmanı ilə Məmiş Abdullayevə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Məmiş Abdullayevin ölməz xatirəsi xalqımızın qəlbində daim yaşayacaqdır.

SƏMƏD HƏMİD OĞLU ABDULLAYEV

Səməd Həmid oğlu Abdullayev 1920-ci ildə Ağdaş rayonunda anadan olmuşdur. O, ilk təhsilini kənd məktəbində almış, sonra isə Ağdaş Pedaqoji Texnikumuna daxil olmuşdur. Texnikumu qurtardıqdan sonra S.Abdullayev Vartaşen rayonunun kəndlərində müəllimlik etmişdir.

Səməd 1939-cu ildə Sovet Ordusu sıralarına çağırılmışdı. O, orduda xidmət müddətini qurtarıb Azərbaycan Dövlət Universitetinə daxil olmaq arzusunda idi.

Alman faşistlərinin ölkəmiz üzərinə xaincəsinə hücumu minlərlə sovet gənci kimi S.Abdullayevə də arzusunu həyata keçirməyə imkan vermədi.

Hitlerçilərə qarşı döyüşlərdə Səməd Abdullayev özünü cəsur bir döyüşçü kimi göstərdi, Azərbaycan xalqının ləyaqətli bir oğlu olduğunu sübut etdi.

...1943-cü ilin payızında Sovet Ordusu faşist qoşunlarına yeni-yeni zərbələr endirərək, Vətənimizin düşmənlərdən təmizlənməsini sürətləndirdi. Kerç yarımadası uğrunda şiddətli döyüşlər getdiyi zaman yüzlərlə sovet vətənpərvəri öz fədakarlığı və misilsiz qəhrəmanlığı ilə şöhrət qazandı.

1943-cü ilin noyabrında 318-ci Novorossiysk atıcı diviziyasının Kerç yarımadasının Entigen rayonuna çıxan bir dəstə döyüşçüsü arasında tibb xidməti starşinası Səməd Abdullayev də var idi.

S.Abdullayevin daxil olduğu dəstənin döyüşçüləri, diviziyanın əsas qüvvələri yarımadaya çıxanadək, tutduqları mövqedən geri çəkilməmiş, Entigen rayonu tamamilə tutulana kimi strateji cəhətdən çox vacib məntəqəni mərdliklə müdafiə edib, əldə saxlamışdılar.

Düşmənin şiddətli pulemyot və minomyot atəşi altında S.Abdullayev yaralı əsgər və zabitləri döyüş meydanından təhlükəsiz yerə daşıyır, onlara təcili tibbi yardım göstərdikdən sonra yenidən döyüşçülərin sırasına qayıdırdı.

Quduzlaşmış faşistlər tez-tez hücumu keçir, məntəqəni sovet döyüşçülərindən geri almağa cəhd edirdilər.

Əlbəyaxa döyüşdə S.Abdullayev şəxsən 5 faşisti məhv etdi. Qəhrəman döyüşçülər məntəqəni mərdliklə qoruyur, əsas hissələrin möhkəm mövqe tutmasına şərait yaradırdılar.

Göstərdikləri igidliyə və cəsarətə görə bir dəstə döyüşçü ilə birlikdə S.Abdullayev də SSRİ Ali Sovetinin 17 sentyabr 1943-cü il tarixli Fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görüldü.

Yaralandığı üçün bir müddət hərbi xəstəxanada yatan Səməd Abdullayev, yenidən döyüş yoldaşlarının sarasına qayıtdı. Lakin uzun müddət vuruşmaq ona qismət olmadı. 1944-cü il iyulun 8-də Səməd Abdullayev döyüş meydanında igidliklə həlak oldu.

Xalqımız Vətənimizin azadlığı uğrunda vuruşmalarda həlak olmuş qəhrəmanın xatirəsini həmişə yad edir və edəcəkdir.

MÜSEYİB ABDULLA OĞLU ALLAHVERDİYEV

Müseyb Abdulla oğlu Allahverdiyev 1909-cu ildə Ağstfa rayonunun Dağ-kəsəmənli kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. 1931-ci ildə Müseyib könüllü olaraq ordu sıralarına getmişdir. Gənc əsgər Bakı şəhərindəki S.Orconikidze adına Azərbaycan diviziyasında hərbi xidmətdə olduğu zaman öz çevikliyi və fəallığı ilə komanda heyətinin diqqətini cəlb etmişdir. Çox çalışqan və intizamlı olan Müseyib Allahverdiyev 1932-ci ildə Sov.İKP sıralarına daxil oldu. Əsgəri xidmət müddəti qurtarıqdan sonra Müseyib könüllü olaraq ordu sıralarında qaldı. M.Allahverdiyev hərbi sənətə yiyələnmək üçün yorulmadan çalışır, hərbi döyüş taktikasına və müharibə tarixinə aid hərbi ədəbiyyatı müntəzəm oxuyurdu. Hissə omandanlığı Allahverdiyevin gələcəkdə yaxşı zabit olacağını görüb, onu Tbilisidəki Zaqafqaziya Hərbi-Siyasi Məktəbə oxumağa göndərdi. Müseyib, 1936-cı ildə bu məktəbi bitirib baş leytenant rütbəsini aldı. O, Diviziyaya qayıdıqdan sonra Kirovabadda yerləşən polkun siyasi rəhbəri vəzifəsinə təyin edildi və 1938-ci ilədək həmin vəzifədə çalışdı. 1938-ci ilin axırında Müseyib Moskva hərbi dairəsinin siyasi idarəsinin sərəncamına göndərildi. O, 1939-1940-cı illərdə Voloqdada, Arxangelskdə, Vladimirdə və Oneqada hərbi xidmətlərdə oldu. 1941-ci ildə alman-faşist işğalçıları Vətənimiz üzərinə hücum edərkən Müseyib Allahverdiyev Moskva yaxınlığında idi. Müseyib ilk dəfə döyüşə Moskva ətrafında başladı. O, doğma kəndinə göndərdiyi bir məktubda yazırdı:

«Əziz atalar, analar! Sevimli bacılar və qardaşlar! Mən bu gün Vətənimizi parçalamaq və azad həyatımızı əlimizdən almaq istəyən Hitler quldurları ilə üz-üzə gəlib vuruşa girişdim...

Düşməne öldürücü zərbələr vurub, son nəfəsimə kimi onları əzəcəyimə and içirəm və bunu sizə bildirməyi özümə borc bilirəm».

Alman-faşist qoşunları çoxlu tank və motorlu hissələrin köməyi ilə Moskva üzərinə hücum keçmişdilər. Sovet qoşunları düşməne ciddi müqavimət göstərir və onu irəliləməyə qoymurdu. Moskva altında müharibələr tarixində görünməmiş şiddətli vuruşmalar gedirdi.

Bu zaman Müseyib Allahverdiyevin batalyonu böyük taktiki əhəmiyyəti olan bir təpə uğrunda vuruşurdu. Düşmən qoşununun bölmələri hər tərəfdən təpəyə hücum edirdilər. Allahverdiyev isə özünü itirmədən, çox təmkinliklə batalyonu idarə edir, döyüş yoldaşları ilə birlikdə düşməne sərrast atəş açırdı. Faşist qoşunları üç dəfə sağdan, soldan və arxadan Allahverdiyevin batalyonu üzərinə həmlə etsə də, böyük itki verərək geri çəkilməli oldular. Təkcə bu vuruşmada Allahverdiyevin batalyonu 100-ə qədər faşisti məhv etdi, bir faşist tankını və ikimotorlu topunu sıradan çıxardı. Allahverdiyev bu döyüşdə göstərdiyi igidliyə görə Qırmızı Ulduz ordeni ilə təltif edildi. 1941-1942-ci illərdə Müseyib Allahverdiyev 200-dən artıq ən şiddətli vuruşmada bilavasitə iştirak etmişdi.

Bu döyüşlərdə Allahverdiyevin batalyonu düşmənin yüzlərlə əsgər və zabitini öldürmüş, əsir almış və bir neçə motorlu topunu sıradan çıxarmışdır. Müseyib Allahverdiyev vuruşma-vuruşma Moskva yaxınlığından Ukrayna torpağına gəlib çıxmışdı. 1943-cü ilin oktyabr ayında Xarkov ətrafındakı vuruşmalarda iştirak etmişdi. Xarkov şəhərinin 39 kilometrliyində Çuquyev rayonunun azad edilməsi şəxsən onun hissəsinin adı ilə bağlıdır. Müseyib Allahverdiyev öz batalyonu ilə birlikdə Şimali Donets çayının sol sahilində Martovo, Peçençi, Yuriçenko kəndlərini azad edib, Çuquyev rayonuna irəliləyirdi. Çiskin bir payız axşamı idi. Hissə çayın sahilindəki alçaq ağaclar arasında yerləşmişdi. Batalyon çayı keçməli və hərbi döyüş üçün çox əhəmiyyətli olan bu rayonu tutmalı idi. Birbaşa Xarkova gedən dəmir yolu

və şose bu rayonun yanından keçirdi. Faşist ordusu sovet qoşun hissələrinə ciddi müqavimət göstərirdi. Toplardan açılan yaylım atəşinin ardı-arası kəlmirdi. Hitlerçilər tutduqları mövqeyi əldən verməmək üçün dəridən çıxırdılar. Belə bir gərgin şəraitdə Müseyib bir dəstə döyüşçü ilə çayın cənubundan keçərək düşmənin cinahında atəş nöqtəsi qurdu. Sonra bura başqa bir hissə də gəldi. Gecə ikən aparılan bu əməliyyatdan sonra şəhərə hər tərəfdən hücum edilməli idi.

Səhər saat 6 idi. Axşamdan başlayan çiskin yağış hələ də yağırı. Sovet qoşunu hissələri hücumqabağı atəşə başladılar. 10 dəqiqə keçməmiş piyadalarımız güclü top atəşinin köməyi ilə hücum keçdilər. Vuruşma çox şiddətli idi. Şəhərin təxminən bir kilometrliyindəki düşmən səngərlərindən atılan top və pulemyot güllələri yağış kimi yağırı. Müseyib Allahverdiyev hücumun istiqamətini dəyişdirdi, şəhərin cənub tərəfinə hərəkət etdi. Buradan düşmən heç bir təhlükə gözləməzdi. Müseyibin əvvəlcə tutduğu mövqedə qalan bir neçə əsgər faşistlərin fikrini yayındırmaq üçün pulemyotdan atəş açmağa başladı. Düşmən diqqətini həmin səmtə yönəltdi. Bu zaman Müseyibin hissəsi şəhər üzərinə hücum keçdi. Bu gözlənilməz hücum düşmən komandanlığını çaşdırdı. Faşist qoşunları vahiməyə düşdülər. Onlar öz qüvvələrindən istifadə edə bilməyərək geri çəkilməli oldular. Müseyibin batalyonu da daxil olmaqla qoşunlarımız şəhərə girdilər və inadlı küçə vuruşmasından sonra şəhəri faşist qoşunlarından bütünlüklə təmizlədilər.

Müseyib Allahverdiyev Dnepropetrovsk, Dnepro-dzerjinsk, Zaporozje, Nikopol, Krivoy Roq, Kirovoqram kimi böyük şəhərlərin azad edilməsində də böyük məharət göstərdi.

Allahverdiyev öz batalyonu ilə 1944-cü ilin avqust ayında Moldovada faşistlərə qarşı qəhrəmancasına vuruşmuş, avqustun 24-də Kişinyov şəhərinin düşməndən təmizlənməsində iştirak etmişdi.

Allahverdiyevin batalyonu Dunay çayını keçib Macarıstan sərhədinə getməli idi. Batalyon çayın sahilində yerləşmişdi. Hissə

MÜSEYİB BAĞIR OĞLU BAĞIROV

Böyük Vətən müharibəsi illərində xalqımızın yetişdirdiyi qəhrəmanlardan biri də Vətənimizin azadlığı uğrunda igidliklə vuruşmuş Müseyib Bağır oğlu Bağirovdur.

Müseyib Bağirov 1916-cı ildə toxucu fəhlə ailəsində anadan olmuşdur. O, 7-ci sinfi bitirdikdən sonra Kirovabad toxuculuq kombinatında işləməyə başlamışdır. Müseyib kombinatda özünü əməksevər bir fəhlə kimi göstərmişdir.

Böyük Vətən müharibəsi başlayanda gənc Müseyib hərbi təhsil almış dənizçilik texnikumunda oxuyurdu. O, texnikumu bitirdikdən sonra cəbhəyə getdi və sırası döyüşçü qvardiya leytenantı rütbəsinə qədər yüksəldi.

Müseyib Bağirov Dnepr çayını keçərək, Ukraynanın Kirovoqrad şəhəri yaxınlığındakı döyüşlərdə qəhrəmanlıq nümunələri göstərdi. 1943-cü ilin yayında Müseyibin xidmət etdiyi qvardiya hissəsi düşməni sıxışdırırdı. Bağirovun başçılığı ilə on nəfər qvardiyaçı, alman əsgərlərini səngərlərdən qovub şıxardı və strateji cəhətdən əlverişli təpəni tutdu. Həmin təpədən bütün ətraf aydın görünürdü. Sovet qoşun hissələri gələndə necə olursa olsun bu təpəni əldə saxlamaq lazım idi.

Müseyib Bağirov bilirdi ki, düşmən bu təpəni ələ keçirmək üçün hücum keçəcəkdir. Buna görə də o, müdafiəyə ciddi hazırlıq gördü. Döyüşçülər öz avtomatlarını və əl pulemyotlarını saz vəziyyətə saldılar. Bağirov düşməni azdırmaq üçün, öz döyüşçülərinə 300 metr uzunluğu olan səngər qurmağı əmr etdi, döyüş vasitələrini müvafiq yerlərdə bacarıqla yerləşdirdi. Sonra hər cinaha iki pulemyot və pulemyotlar arasında iki avtomatçı qoydu, iki avtomatçını və tank vuran döyüşçünü isə irəli göndərdi. Komandir döyüşçülərə əmr etdi ki, səngərlərdə gizlənsinlər.

komandanlığı batalyon komandiri Allahverdiyevə çayı keçmək tapşırıqı verdi. Bu tapşırıq olduqca məsuliyyətli və həm də çox təhlükəli idi. Kəşfiyyatçıların topladığı məlumatlara görə çayın sağ sahilində düşmənin böyük qüvvəsi var idi. Hətta burada almanların ən yaxşı tank hesab etdikləri «Pantera» tipli xüsusi tank dəstəsi dayanmışdı. Cəsur komandir 1944-cü il dekabrın 1-də hərbi əməliyyata başladı. Allahverdiyevin batalyonu xüsusi qayıqlarla çayın sağ sahilinə keçərkən suyun ortasında şiddətli atəşə tutuldu. Əsgərlərimiz Müseyibin başçılığı altında qoçaqlıq göstərərək, özlərini pulemyot atəşindən qoruya-qoruya çayın sağ sahilinə keçdilər və burada əsas hissələr üçün döyüş mövqeyi yaratdılar. Batalyon cinahdan atəş açmaqla düşməni aldadıb, əsas qüvvələr üçün yol açdı və faşistlərə arxadan zərbə endirdi.

Bu gözlənilməz zərbəyə tab gətirə bilməyən hitlerçilər 7 kilometrə qədər geri çəkildilər. Həmin vuruşmada Allahverdiyevin batalyonu 500-ə qədər faşist əsgəri və zabitini qırdı, 2200 nəfərini əsir aldı, 24 top, 36 pulemyot, 3 avtomatın, 10 araba, 8 minaatan, 2 hərbi sursat anbarı, 1 ərzaq anbarını ələ keçirdi.

Allahverdiyev Budapeşt şəhərinin azad edilməsində iştirak etmişdir. Komandanlığın əmrinə əsasən Allahverdiyev öz batalyonu ilə Budapeşt yaxınlığındakı Ubarov yaşayış məntəqəsini ələ keçirib müdafiə xətti yaratdı.

Düşmən bütün qüvvəsini səfərbərliyə aldı, 120 tank ilə əks-hücum keçdi. Şose ətrafında gedən şiddətli döyüşlərdə Allahverdiyevin batalyonu ən həlledici mövqedə dayanmışdı. Bu döyüşdə 700-ə qədər faşist məhv edildi. Allahverdiyevin batalyonu düşmənin bütün cəhdlərini pozaraq tutduğu yolu Budapeşt vuruşmalarının sonuna kimi saxladı. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 24 mart tarixli fərmanı ilə kapitan Müseyib Allahverdiyevə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

O, Budapeşt şəhərinin azad edilməsi ilə əlaqədar olaraq təsis edilən medala layiq görüldü.

1945-ci ilin avqust ayında Allahverdiyev ordu sıralarından tərxis edilmiş və öz doğma kəndinə qayıtmışdır.

Bir neçə dəqiqədən sonra üstündə avtomatçılar olan alman tankları təpəyə tərəf hücumu keçdilər. Tankların təpəyə çatmasına 70 metr qalanda Müseyib Bağırov, döyüşçülərə atəş açmağa əmr etdi. Düşmənin birinci tankı vuruldu. O biri tanklar isə səngərlərə yaxınlaşdı. Bu vaxt Müseyib Bağırov ayağa qalxıb, yandırıcı maddəni ikinci tankın altına atdı. Tank dayandı. Döyüşçülər üçüncü tankı da vurdular. Beləliklə, düşmənin birinci həmləsi dəf edildi.

Bir neçə dəqiqə sakitlik oldu. Az sonra düşmənin yerləşdiyi kənd tərəfdən sovet döyüşçüsü geyimində piyada əsgərləri göründülər. Onlar: «Atəş açmayın, biz özümüzünlük!» deyərək səsənərək səngərlərə yaxınlaşdılar.

Müseyib Bağırov düşmənin hiyləsini başa düşərək atəş açmaq əmri verdi. Döyüş getdikcə şiddətləndi. Qvardiyaçıların üzərinə hər tərəfdən güllə və mərmə yağdı.

Müseyib Bağırov özü pulemyotla sol cinahdan düşməyə atəş açdı. O, 120 düşmən əsgərini öldürdü və onların topunu sara-dan çıxartdı. Bu qayda ilə düşmənin ikinci hücumu da dəf edildi.

Düşmən təpəni bir neçə sovet döyüşçüsünün müdafiə etdiyini bildirdikdən sonra yenidən hücumu keçdi. Döyüş qüvvələrinin belə qeyri-bərabər olduğu şəraitdə budəfəki döyüş 24 saat davam etdi. Düşmən çoxlu tələfat verdi. 250 faşist əsgər və zabiti öldürüldü. Qvardiyaçıların sayı da xeyli azalmışdı.

Faşist mərmisinin lap yaxınlıqda partlaması nəticəsində Müseyib zədələnib huşunu itirdi, lakin qvardiyaçıları, sovet qoşunları hissələri gələndə təpəni əldə saxladılar.

Bu döyüşdə misilsiz igidlik göstərdiyinə görə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 22 fevral 1944-cü il tarixli fərmanı ilə Müseyib Bağırova Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

«Qələbəyə doğru irəli» ordu qəzeti özünü 1943-cü il 4 sentyabr tarixli nömrəsində Müseyib Bağırovun qoçaqlığını təsvir edərək yazırdı: «Azərbaycan xalqının şanlı oğlu əfsanəvi qəhrəman kimi VURUŞMUŞDUR. Bağırov və onun qartalları kimi vuruşun !».

Yeri gəlmişkən burada maraqlı bir əhvalatı da qeyd edək. Bir dəfə komandir Bağırovu yanına çağırdı və «dil» (əsir) gətirməyi ona əmr etdi. Müseyib 8 nəfər döyüşçü götürüb, yola düşdü. Onlar yerli şəraiti öyrənərək, gecə ikən düşmən mövqeyinə yaxınlaşdı səngərlərdə gizləndilər. Döyüşçülərdən biri necə oldusa sürüşüb bir çuxura düşdü, Bağırov cəld əyilib döyüşçünü oradan çıxartdı və fənərini yandırdı, çuxuru nəzərdən keçirdi. O gördü ki, çuxur maili istiqamətdədir və buradan tranşeyə* yol gedir. Yaxınlıqda əlavə bir çuxur da tapıldı, buradan da tranşeyə yol gedirdi.

Faşistlər sovet döyüşçülərinin hücumunu gözləyən zaman öz əsgərlərinə bizim döyüşçülərin paltarlarını geyindirib, belə yeraltı tranşeyələrdə gizlədirdilər. Qoşun hissələrimiz belə tranşeyələri keçəndə geyimini dəyişmiş faşistlər tranşeyələrdən çıxıb sovet döyüşçülərinə qarışır, sonra bir az geri qalıb onlara atəş açırdılar.

Bağırov da bunu çox yaxşı bildiyi üçün əvvəl tranşeyə əl qumbarası atmaq istədi. Amma sonra bu fikrindən daşındı.

Döyüşçülərdən biri əlindəki qumbaranı yuxarı qaldırıb: «Həndə xox! Əllər yuxarı!» deyərək çığırdı.

Qəflətən yaxalanmış hitlerçilər özlərini itirdilər və bir-bir tranşeyədən çıxmağa başladılar. Beləliklə, bir «dil» əvəzinə on iki «dil» əsir alınmış hissəyə gətirildi.

1944-cü ilin yayında Bağırovun bölməsinə çayı keçmək və qarşdakı kəndi tutmaq əmri verildi. Əlbəyaxa vuruşmadan sonra almanlar qaçdılar. Bölmə kəndə daxil oldu. Bu vaxt faşist avtomatçısı güllə ilə Bağırovu başından və hər iki əlindən yaraladı. M.Bağırov 8 ay xəstəxanada yatdı və bir daha döyüşən orduya qayıda bilmədi.

Səhhəti azacıq yaxşı olandan sonra o, Kişinyov şəhərində 6 ay komendant işlədi, daha sonra Bakıya göndərildi.

Müseyib Bağırov 1945-ci ildə ordudan tərxis edilmişdir.

* Səngərlərəarası yol (Ped).

İSMAYIL XƏLİL OĞLU BAYRAMOV

Azərbaycan xalqının sədaqətli oğlu İsmayıl Bayramov Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində qəhrəmancasına vuruşmuşdur. O, 1944-cü ilin payızında 3-cü Belarus cəbhəsi qoşunlarının Şərqi Prussiyadakı hücumunda iştirak etmişdir. Starşına İsmayıl Bayramov burada, alman torpağındakı şiddətli vuruşmalarda böyük igidlik nümunələri göstərmişdir.

İsmayıl Bayramovun Hitler işğalçılarına qarşı necə vuruşduğunu aşağıdakı hadisə çox aydın göstərir.

Sovet döyüşçüləri şiddətli vuruşmadan sonra dəmir yolu stansiyasını tutdular. Lakin faşistlər əks-hücumu hazırlayırdılar. Qaranlıq düşən kimi Bayramov öz dəstəsi ilə birlikdə irəli hərəkət edərək, səngərlərdə gizləndilər. Az sonra düşmən əks-hücumu keçdi, hitlerçilər avtomatlardan arası kəsilmədən atəş açaraq, səngərlərə doğru gəlirdilər. Bu zaman Bayramovun dəstəsi düşməne avtomatlardan güclü atəş açmağa başladı. Güllələr düşmən qoşunlarının başına şiddətli yağış kimi yağır, faşistlər bir-birinin ardınca yerə sərilirdilər.

İrəlidə gələn faşist zabiti öldürüldükdən sonra düşmən əsgərləri geri çəkilməyə məcbur oldular. Düşmənin birinci əks-hücumu dəf edildi. Hitlerçilər gecəyarısı öz əsas qüvvələrini toplayıb, ikinci dəfə hücumu keçdilər.

Bayramovun döyüşçüləri düşməni güclü atəşə tutdular. Qısa və şiddətli vuruşmadan sonra faşistlər davam gətirməyərək yenə geri çəkildilər. Lakin düşmən stansiya üzərinə minomyot atəşi açmaqda davam edirdi. Bayramovun dəstəsinin pulemyotçusu həlak oldu, düşmən minomyotları bizim döyüşçülərin əlverişli mövqe tutmasına imkan vermədiyindən Bayramov, həmin minomyotları sıradan çıxarmaq qərarına

gəldi. O, bir dəstə döyüşçü ilə düşmənin atəş nöqtələrinin yerləşdiyi meşəyə yaxınlaşaraq, əl qumbaralarının bir-birinin ardınca yaxın məsafədən hədəfə atdı. Minomyotlar susdu. Bayramov və döyüşçülər sağ-salamat geri qayıtdılar. Bu zaman hitlerçilər, avtomatlardan atəş açaraq, üçüncü dəfə əks-hücumu keçdilər.

Sovet döyüşçüləri düşməni yaylın atəşi ilə qarşıladılar. Lakin faşistlər dayanmayaraq stansiya yaxınlaşırdılar. Belə gərgin şəraitdə, rotanın partiya təşkilatı katibi Bayramov: «Vətən uğrunda irəli!», deyərək, ayağa qalxıb, şahin kimi düşmənin üzərinə şığıdı.

Sovet döyüşçüləri «ura» çəkib, düşmənlə əlbəyaxa döyüşə girdilər. Bayramov, əlindən yaralanmasına baxmayaraq, döyüş meydanını tərk etmədi. O, əlbəyaxa vuruşmada 12, avtomat atəşi ilə isə 30 faşisti öldürdü. Düşmən quduzlaşmışdı. Bayramov ikinci dəfə yaralansa da öz dəstəsini yenə də tərk etmədi.

İ. Bayramov rota komandirinin döyüş meydanını tərk etmək və yaralarını sarıtmaq haqqındakı göstərişinə: «Düşmən qəti əzilməyincə döyüşdən çıxmıyacağam» — deyərək cavab verdi.

Sovet döyüşçüləri böyük igidliklə vuruşurdular. Düşmənin üçüncü əks-hücumu da dəf edildi. Faşist əsgərləri bir az sonra sürünə-sürünə, səssizcə stansiya yaxınlaşmağa başladılar. Bayramovun hissəsi yenidən vuruşa girişdi və düşməni geri oturtdu. Bayramov bu döyüşdə xeyli faşist öldürdü, özü də ağır yaralandı. O, bütün qüvvəsini topladı, ayağa qalxdı və döyüşçülərini irəli apardı. Sonra yerə yığılıb gözlərini əbədilik yumdu.

Sovet hökuməti Vətənimizin azadlığı və istiqlaliyyəti uğrunda döyüşlərdə həlak olmuş İsmayıl Bayramovun qəhrəmanlığını yüksək qiymətləndirdi.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 10 aprel tarixli Fərmanı ilə İsmayıl Bayramova ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

ZİYA MUSA OĞLU BÜNYADOV

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, Sov.İKP üzvü Ziya Bünyadov 1921-ci ildə Azərbaycan SSR-in Astara rayonunda anadan olmuşdur. O, orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirdikdən sonra Bakı hərbi məktəbinə qəbul edilmişdir.

Leytenant Bünyadov, 1942-ci ildə Mozdok yaxınlığında ilk döyüş sınağından çıxmışdır.

1945-ci il idi. Sovet Ordusu, nəfəsi kəslməkdə olan alman faşistlərini qovaraq, qərbə doğru müvəffəqiyyətlə irəliləyirdi.

Birinci Belarus qoşunları Visla rayonunda saxtalı yanvar günlərində düşmən üzərinə hücumla keçdi. Beşinci zərbə ordusu Varşavadan cənubda müdafiə mövqeyi tutmuşdu. Bu ordu alman-faşist qoşunlarının müdafiə xəttini yarmalı, Plitsa (Vislanın qolu) çayını keçməli və Lodz-Oder istiqamətində hücumu davam etdirməli idi.

Yanvarın 14-də səhər tezdən güclü top atəşi başladı. Bu atəş iki saat davam etdi. Ziya Bünyadovun bölməsi, top atəşi altında faşistlərin müdafiə xəttini yarıb, düşmənin arxasındakı, Plitsa çayı üzərində və sovet qoşunlarımızın hücum sahəsində yeganə keçid vasitəsi olan körpünü tutmaq haqqında əmr aldı.

Öz döyüşçülərinin hörmət və məhəbbətini qazanmış 24 yaşlı kapitan Ziya Bünyadova belə mühüm vəzifənin tapşırılması heç də təsadüfi deyildi. Hissə komandiri çox yaxşı bilirdi ki, cəsur və bacarıqlı komandir Bünyadov çətin tapşırıqları həmişə müvəffəqiyyətlə yerinə yetirir.

Top atəşi başlanandan yarım saat sonra bölmə, ona tapşırıqlar əməliyyatı yerinə yetirməyə başladı. Sovet döyüş-

çüləri top atəşi altında düşmənin müdafiə xəttini böyük bacarıqla yarıdılar və əlverişli mövqə tutaraq, körpüyə yaxınlaşdılar. Körpünü möhkəm silahlandırılmış bir dəstə faşist müdafiə edirdi.

Ziya Bünyadov başda olmaqla, bölmənin döyüşçüləri qəti hücumla keçdilər. Qəfil hücum müvəffəqiyyətlə nəticələndi. Döyüşçülərimiz körpünü ələ keçirdilər. Əsgərlərin bir hissəsi qarşı tərəfdən körpüyə gələn yolu tutmaq üçün çayın o biri sahilinə keçmişdi. Əməliyyat başa çatdırılan zaman həmin hissə faşistlərin müdafiə xəttini atəşə tutdu. Bundan sonra sovet qoşunları hücumla keçdi. Müdafiə mövqelərindən vurulub çıxarılmış 3 piyada faşist diviziyası çayın o biri tərəfində yenidən müdafiəyə keçmək və sovet ordu hissələrinin hücumunu dayandırmaq üçün geri çəkilməyə başladı.

Düşmən qoşunları körpüyə yaxınlaşdılar. Körpüdən əvvəlcə sovet qoşunlarının ştab və arxa idarələri keçməli idi. Ziya Bünyadovun bölməsi düşməni atəşə tutdu. Hitlerçilər bu qəfil atəşdən özlərini itirdilər. Sonra məsələnin nə yerdə olduğunu başa düşüb, sovet döyüşçülərinin üzərinə hücumla keçdilər. Bu hücum dərhal dəf edildi. Az keçmədən faşistlər, körpünü müdafiə edənlərin üzərinə dörd tank göndərdilər. Bu tankların üçü o saat vurulub sıradan çıxarıldı, biri isə geri dönüb meşəyə girdi, oradan sovet döyüşçülərinə atəş açmağa başladı. Bu vaxt alman təyyarələri havadan sovet döyüşçülərinin yerləşdikləri sənəkləri atəşə tutdular. Faşistlər əks tərəfdən də hücumla keçdilər. Beləliklə, düşmən körpü üzərinə iki tərəfdən hücum edirdi. O, necə olursa-olsun körpünü sax halda ələ keçirməyə və öz qoşunlarının çaydan keçməsinə təmin etməyə çalışırdı. Bu döyüş iki saat yarım davam etdisə də, faşistlər körpünü ələ keçirə bilmədilər. Sovet tankları düşmənin müqavimətini qıraraq, onun müdafiə xəttini yarıb, körpüyə yaxınlaşdı. Tankların köməyi ilə qoşunlarımızın mexanikləşdirilmiş hissələri körpüdən keçdi. Sovet qoşunları sürətlə hücum edərək, 20 gün ərzində Oder çayına çat-

dılar. Körpünün yanında düşmənin 3 diviziyası mühasirəyə düşdü. Həmin diviziyalar geri çəkilərkən Ziya Bünyadovun bölməsi onların yolunu kəsdi. Düşmənin 8000 əsgəri və zabiti, 3 generalı əsir alındı. Bundan başqa çoxlu hərbi texnika, döyüş sursatı, silah və s. ələ keçirildi.

Körpünü müvəffəqiyyətlə tutduqlarına, onu məharətlə müdafiə etdiklərinə və bu əməliyyat vaxtı böyük igidlik göstərdiklərinə görə bölmənin bütün döyüşçüləri orden və medallarla təltif edildilər. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 27 fevral tarixli Fərmanı ilə bölmənin komandiri Ziya Musa oğlu Bünyadova isə ən yüksək fəxri ad — Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Ziya Bünyadov Vətən müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi igidlik və qəhrəmanlıqlara görə Qırmızı Bayraq, Qırmızı Ulduz, Aleksandr Nevski, II dərəcəli Vətən Müharibəsi ordenləri, «Qafqazın müdafiəsinə görə», «Varşavanın azad edilməsinə görə», «Berlinin alınmasına görə» və «Almaniya üzərində qələbəyə görə» medalları ilə təltif edilmişdir.

1945-ci il mayın 9-da sovet xalqı faşist Almaniya üzərində qələbəni bayram etdi. Sovet Ordusunun döyüşçüləri və komandirləri quruculuq işinə başlamaq üçün fabriklərə və zavodlara, şaxtalara və mədənlərə qayıtdılar.

Z. Bünyadov ordudan tərxis olduqdan sonra 1946-cı ildə Moskva Şərqsünəşliq İnstitutuna daxil olmuş, 1950-ci ildə həmin institutun aspiranturasına qəbul edilmişdir, 1954-cü ildə namizədlik dissertasiyasını müdafiə edib Azərbaycana qayıtmışdır. O, Xilafət və Azərbaycanın VII-XIII əsrlər tarixinin tədqiqatçılarından biridir. Z. Bünyadov alban tarixçisi M. Qoşun "Alban xronikası" əsərini 1960-cı ildə ingilis dilindən, Ə. Bakuvinin "Abidələr" in xülasəsi və qüdrətli hökmdarın möcüzələri" 1971-ci ildə və Nəsevini "Sultan Cəlaləddin Mankuburinin həyatının təsviri" əsərini 1973-cü ildə ərəb dilindən rus dilinə tərcümə etmişdir. 1964-cü ildən Yaxın və Orta Şərq Xalqları İnstitutunda "Orta əsrlər tarixi" şöbəsinin

rəhbəri olmuşdur. Elə həmin ildə o, tarix elmləri doktoru elmi dərəcəsi və 1965-ci ildə isə professor adına layiq görülmüşdür. 1967-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, 1976-cı ildə Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdir. 1981-ci ildən isə Şərqsünəşliq İnstitutunun direktoru, 1990-cı ildə Azərbaycan EA vitse-prezidenti seçilmişdir. Azərbaycan Respublikası I çağırış Milli Məclisin (1995-2000) deputatı idi. Z. Bünyadov öz çıxışlarında dafələrlə həyasız saxtakar erməni tarixçilərin yalançı iddialarını faktlarla ifşa etmişdir. Böyük qəhrəman və alim 1997-ci il fevral ayının 21-də cinayətkar qrup tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş və Fəxri Xiyabanda dəfn edilmişdir.

ASLAN FƏRHAD OĞLU VƏZİROV

Aslan Fərhad oğlu Vəzirov 1910-cu il dekabrın 10-da Bərdə rayonu Zümürxaç kəndində kəndli ailəsində anadan olmuşdur.

Gənc yaşlarından hərbi işə maraq göstərən Vəzirov 1922-ci ildə Şimali Qafqaz hərbi hazırlıq məktəbinə daxil olub, 1928-ci ildə onu qurtardı. Lakin Aslan bununla kifayətlənmədi. 1928-ci ilin axırından 1930-cu ulun əvvəlinə kimi Leningrad və sonra isə Moskva hərbi-mühəndis məktəblərində oxudu. Vəzirov, 1930-cu ildən Sovet Ordusunda mühəndis-istehkəmçi komandir kimi leytenant rütbəsində xidmətə başladı.

Böyük Vətən müharibəsi başlanarkən kapitan Aslan Vəzirov Xarkov hərbi dairəsində 18-ci ordu-mühəndis qoşunları rəisinin baş köməkçisi vəzifəsində çalışırdı. Həmin ordu 1941-ci il iyunun 26-da Çernovitsa rayonunda alman-faşist işğalçılarına qarşı vuruşmağa başladı. Bu zaman Aslan Vəzirov artıq mayor rütbəsində idi. O, şiddətli döyüş şəraitində istehkam bölmələrinin işinə böyük səylə rəhbərlik edərək, müvəqqəti geri çəkilən hissələrin Xatın rayonunda Dnestr çayını, Qayvoron rayonunda Buq çayını, Kaxovka rayonunda Dnepr çayını keçmələrini təmin etdi. Bu işdə komandanlığın tapşırıqlarını bacarıqla yerinə yetirdiyinə görə Vəzirov 1941-ci il noyabrın 5-də Qırmızı Bayraq ordeni ilə təltif edildi. Zaman keçdikcə Aslan Vəzirov öz döyüş təcrübəsini daha da artırırdı. Tezliklə o, podpolkovnik rütbəsinə layiq görüldü.

Podpolkovnik Aslan Vəzirovun komandirlik etdiyi mühəndis-istehkam polku Qafqaz cəbhəsində Qoytov keçidinin müdafiəsində, Tuapse və Novorossiysk şəhərlərinin, Qoryaçiy

Klyuç və başqa rayonlarının müdafiə xətlərinin möhkəmləndirilməsində iştirak etdi.

Aslan Vəzirov 1942-ci ilin sonundan 1943-cü ilin ortalarınaq Zaqafqaziya cəbhəsinin Şimal Ordu qrupunun tərkibindəki 5-ci Dağ mina-mühəndis briqadasının komandiri oldu. Bu briqada podpolkovnik Vəzirovun rəhbərliyi ilə Şimal Ordu qrupunun Orconikidze, Nevinomıssk, Minvodı, Stavropol, Taman, Novorossiysk istiqamətlərində hissələrimizin hücum əməliyyatına xeyli kömək göstərdi. Aslan Vəzirov bir komandir kimi sürətlə boy atırdı. İndi döyüşçülər ona: Polkovnik deyə müraciət edirdilər.

Polkovnik Aslan Vəzirov, 1943-cü ilin iyun ayından 1944-cü ilin may ayınadək 3-cü Ukrayna cəbhəsində 51-ci Qızıl Bayraqlı mühəndis-istehkam briqadasına komandirlik etmişdir.

1943-cü ilin oktyabr ayı idi. Sovet qoşunları Dneprin sağ sahilində faşistlərin möhkəmləndirilmiş müdafiə xəttini yaraq, 1943-cü il oktyabrın 25-də ölkəmizin cənubunda mühüm sənaye mərkəzi olan Dneprodzerjinsk şəhərini hücumla aldılar. Polkovnik Aslan Vəzirovun komandanlıq etdiyi 51-ci mühəndis-istehkam briqadası Dneprodzerjinsk şəhərinin azad edilməsi uğrunda gedən döyüşlərdə xüsusilə fərqləndi. Bunun üçün də briqadaya 51-ci Dneprodzerjinsk mühəndis-istehkam briqadası adı verildi. Briqadanın komandiri polkovnik Vəzirova, komandanlığın tapşırıqlarını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdiyinə, briqadanın əməliyyatına məharətlə rəhbərlik etdiyinə görə II dərəcəli Boqdan Xmelnitski ordeni verildi.

Sovet Ordusu qoşunlarının Benderitən cənubda Dnestr çayını müvəffəqiyyətlə keçməsinə mühəndis-istehkamçılıq cəhətdən təmin etdiyinə, döyüş əməliyyatına bacarıqla və mətanətlə rəhbərlik etdiyinə və bu əməliyyat zamanı müvəffəqiyyət qazandığına görə polkovnik Vəzirov, SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 20 iyun 1944-cü il tarixli Fərmanı əsasında II dərəcəli Kutuzov ordeni ilə təltif edildi.

Polkovnik Aslan Vəzirov, 1944-cü ili may ayında 2-ci Belarus cəbhəsində 1-ci Qvardiya mühəndis-istehkam briqadasının komandiri təyin olundu.

1944-cü ilin iyun ayı idi. 2-ci Belarus cəbhəsi qoşunları faşistlərin müqavimətini qıraraq qərbə doğru irəliləyirdilər. Bu qoşunların tərkibində qvardiya polkovniki Aslan Vəzirovun 1-ci Qvardiya mühəndis-istehkam briqadası da var idi. Həmin briqada 2-ci Belarus cəbhəsinin qoşunları ilə birlikdə irəliləyərək gərgin vuruşmalardan sonra Dnepr çayını keçdi, hitlerçilərin çox möhkəmləndirilmiş müdafiə xəttini yardı və 1944-cü il iyunun 28-də Belarus vilayət mərkəzi Mogilyov şəhərinin alınmasında bilavasitə iştirak etdi.

Qvardiya polkovniki Vəzirovun briqadası Dnepr çayının keçilməsi və Mogilyov şəhərinin alınması zamanı komandanlığın tapşırıqlarını əla yerinə yetirdiyinə görə Ali Baş komandanın əmri ilə həmin briqadaya 1-ci Qvardiya mühəndis-istehkam Mogilyov briqadası adı verildi.

Belarusun Qrodno şəhərinin düşməndən təmizlənməsində və Neman çayının keçilməsində fəal iştirak etdiyi üçün Vəzirovun 1-ci qvardiya mühəndis-istehkam Mogilyov briqadası II dərəcəli Kutuzov ordeni ilə təltif edildi.

Aslan Vəzirovun qvardiyaçı istehkamçıları Polşada keçirilən əməliyyatların birində xüsusi olaraq fərqləndilər. Komandanlıq briqada qarşısında belə bir vəzifə qoymuşdu: cəbhə qoşunlarımızın hücum əməliyyatına əlverişli şərait yaratmaq üçün düşmən müdafiəsinin ən zəif yerini tutmalı və düşməni əzməli. İgid kəşfiyyatçılar belə bir yerin olduğunu müəyyən etdilər. Bu, tamamilə keçilməz hesab edilən və 1,5 kvadrat kilometr sahəsi olan dərin bataqlıq idi. Briqada komandiri qvardiya polkovniki Aslan Vəzirov həmin bataqlığı keçmək üçün ciddi tədbirlər gördü. Briqada öz cəsur və təcrübəli komandanının rəhbərliyi altında bir gecədə körpü qurdu. Səhər açılarkən faşistlər özlərindən azacıq aralıda körpü qurulduğunu gördükdə vahiməyə düşdülər. Onlar güclü atəş açmağa

başladılar. Lakin bu atəş briqadanın döyüş tapşırığını yerinə yetirməsinə mane ola bilmədi. Sovet əsgərləri və zabitləri vuruşa-vuruşa körpünü tikib qurtardılar. Az sonra Sovet tankları, zirehli maşınlar, artilleriya, piyada hissələri, bataqlığı keçərək möhkəmləndirilmiş Osovets qalasını aldılar. Komandanlığın əmri müvəffəqiyyətlə yerinə yetirildi. Polşa torpaqlarının alman-faşist işğalçılarından azad edərkən briqadaya bacarıqla rəhbərlik etdiyinə görə Polşa hökuməti qvardiya polkovniki Vəzirovu III dərəcəli Qrünvald ordeni ilə, az sonra Neman, Visla, Oder çaylarını müvəffəqiyyətlə keçdiyinə görə medalla təltif etdi.

1945-ci ilin yazı idi. Sovet qoşunları düşməne zərbə endirə-endirə irəliləyirdilər. Qələbə günü yaxınlaşırdı. Faşistlər Oder çayı boyunca qüvvətli müdafiə xətləri, istehkamlar, dəmir-beton atəş nöqtələri tikərək son mövqelərini əllərində saxlamaq üçün dəridən çıxırdılar.

Qvardiya polkovniki Vəzirovun komandanlığı altında olan briqada, 136-cı atıcı diviziyanın Ferdinandştayn Qrayfanxagen rayonunda Oder çayından keçməsinə təmin etdi.

Polkovnik Vəzirov, çayın sahilini bir dəqiqə də olsun tərk etməyərək, tabeliyində olanları öz şəxsi igidlik və qəhrəmanlıq nümunələri ilə ruhlandırır.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 29 iyun tarixli Fərmanı ilə qvardiya polkovniki Aslan Fərhad oğlu Vəzirova komandanlığın döyüş tapşırıqlarını nümunəvi yerinə yetirdiyinə və bu zaman igidlik və qəhrəmanlıq göstərdiyinə görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

MİRZƏ DÖVLƏT OĞLU VƏLİYEV

Mirzə Dövlət oğlu Vəliyev 1923-cü ildə Qusar rayonunun Yuxarı Ləgər kəndində anadan olmuşdur. O, gənclik illərini bu kənddə keçirmişdir.

1941-ci ilin iyununda alman-faşist işğalçıları Vətənimizə hücum edən zaman 18 yaşlı Mirzə Vəliyev Qusar Rayon Hərbi Komissarlığına gəlmiş və cəbhəyə göndərilməsini xahiş etmişdi.

«Qırmızı Bayraq» kolxozunun qabaqcıl adamlarından olan Mirzə Vəliyev Qızıl Ordu sıralarına gedərkən həmkəndliləri onu hörmətlə yola salmış, kolxozun sədri isə kolxozçuların adından ona demişdi:

– Oğlum namuslu ol, ürəklə vuruş ki, xalqımızın başı uca olsun.

Mirzə Vəliyev 1941-ci ilin iyununda Cənub cəbhəsindəki döyüşlərdə iştirak etdi. O, topçular hissəsində sırası əsgər kimi xidmətə başladı və hər yerdə mərdliklə vuruşdu. Çox keçmədi ki, Vəliyev top batareyası komandiri təyin edildi, qvardiya baş serjantı rütbəsi aldı. Hərbi biliyini gündən-günə artıran, Qızıl Ordunun hərbi texnikasını bacarıqla öyrənən Vəliyev topçu hissəsini fəxri oldu.

Mirzə Vəliyev Şimali Qafqaz uğrunda, Ukraynanın azad edilməsi uğrunda gedən vuruşmalarda göstərdiyi igidliyə görə «Şərəf nişanı» ordeni, «İgidliyə görə» və «Qaf-qazın müdafiəsi üçün» medalları ilə təltif edildi.

Sovet Ordusunun 1944-cü ilindəki hücumlarında Vəliyev xüsusilə fərqləndi, Macarıstan torpaqlarında gedən vuruşmalarda Mirzə Vəliyev böyük rəşadət göstərdi. Onun xidmət etdiyi batalyon mühüm bir mövqeyi düşməndən qoruyurdu.

Alman faşistləri 20 tankın köməyinə arxalanaraq, bütün günü arası kəsilmədən həmin mövqeyə hücum edirdilər. Axşama yaxın düşmən daha da quduzlaşdı və öz qüvvələrini toplayıb, qəti hücumu keçdi. Baş serjant Vəliyev topunu açıq mövqeyə çəkərək birbaşa atəslə faşistlərin canlı qüvvəsini və texnikasını məhv etdi.

İlk atəş nəticəsində düşmənin bələdçi tankı sıradan çıxarıldı. Hitlerçilər bütün silah növlərindən Vəliyevin dəstəsi üstünə atəş yağdırırdılar. Topçular sıradan çıxdıqda Vəliyev hücum edən tanklara qarşı təkbaşına vuruşmağa başladı və almanların 3 tankını yandırdı. Ətrafı bürümüş tüstünün içərisindən qəflətən bir düşmən avtomasını çıxdı. Mirzə Vəliyev özünü itirməyərək maşına atəş açdı. İçərisində çoxlu düşmən əsgərləri olan maşın yandı. Cəsur topçu atəş açmağa davam edirdi. Bu döyüşdə Mirzə Vəliyev düşmənin 3 tankını, bir neçə zirehli nəqliyyat və yük maşını məhv etdi.

Dörd il Vətən müharibəsi cəbhələrində mərdliklə vuruşan Vəliyev «Qırmızı Bayraq» kolxozunun sədrinə göndərdiyi məktublarından birində yazmışdı: «Bu dörd ildə çox döyüşlər görüb, müxtəlif yerlər gəzməşəm. Hər yerdə xalqımızın sədaqətli oğlu olmağa çalışmışam. Döyüş meydanında üç dəfə orden və medalla təltif edilmişəm. Sağ və salamatam, özüm də altı topa komanda edirəm. Heybətli toplarımın atəşindən bir faşist belə yaxasını qurtara bilmir. Yırtıcı canavarlara öz yuvasında divan tuturuq».

Mirzə Vəliyev 1944-cü ildə Vətən Müharibəsi cəbhəsində qəhrəmancasına həlak olmuşdur. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 24 mart tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan xalqının mərd oğlu Mirzə Dövlət oğlu Vəliyevə Vətən müharibəsi cəbhəsində igidliklə vuruşduğuna görə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir.

Azərbaycan xalqı özünün belə qəhrəman oğlanları ilə fəxr edir və onların əziz xatirəsini daima qəlbində yaşadır.

ƏVƏZ HƏŞİM OĞLU VERDİYEV

Əvəz Həşim oğlu Verdiyev 1916-cı ildə Bakının Bülbülə kəndində fəhlə ailəsində anadan olmuşdur. O, hələ üç yaşında ikən atası vəfat etmişdir. Kiçik ailə Laçın rayonunun Quşçular kəndinə köçmüş və bir müddət orada yaşamalı olmuşdur.

1936-cı ildə Əvəz yenidən Bakıya gələrək zavodda işə girmiş və axşam

məktəbində təhsil almışdır.

1938-ci ildə Qızıl Ordu sıralarına çağırıldığı üçün Əvəz Verdiyev öz fəhlə və məktəb yoldaşlarından ayrılmalı oldu. Əvəz orduya gələrkən möhkəm iradəli, dərin düşüncəli və intizamlı bir gənc idi.

Bir müddət keçdi. Əvəz Verdiyev Qərbi Belorusiyanın azad olunmasında iştirak etdi. Finlandiya müharibəsində vuruşaraq, bacarıqlı döyüşçü kimi şöhrət qazandı.

1940-cı ildə əsgəri xidmət müddəti qurtardığı üçün o, ordudan tərxis olundu. Lakin Böyük Vətən müharibəsi başlanarkən o, yenidən Qızıl Ordu sıralarına qayıtdı. Əvəz ilk dəfə Rostov ətrafında döyüşdə oldu. İşğalçılar çoxlu tank və başqa motorlu hissələrlə Rostova tərəf yeriirdilər. Lakin sovet qoşunları düşməyə ciddi müqavimət göstərir və onları irəliləməyə qoymurdular.

Bu zaman Əvəz Verdiyev öz hissələri ilə Rostov yaxınlığında çox böyük taktiki əhəmiyyəti olan bir məntəqə uğrunda vuruşurdu. Faşistlər hər tərəfdən bu məntəqəyə hücum edirdilər. Ə. Verdiyev özünü itirmədən bir neçə dəfə sərrast atəşlə on nəfərdən artıq faşisti məhv etdi. Əvəz öz avtomatçı yoldaşları ilə tez-tez mövqeyini dəyişərək faşistlərin arxasına keçir, düşməyə gözlənilmədən həmlə edirdi. Belə bir şəraitdə

faşistlər öz mövqelərini qoyub qaçdılar. Bu vuruşmada Əvəz Verdiyev və onun cəsur döyüşçüləri çoxlu qənimət ələ keçirdilər. Şiddətli vuruşma zamanı Əvəz ağır yaralandı. Lakin o, cəbhəni tərk etmədi, azmüddətli müalicədən sonra yenidən cəbhəyə qayıtdı. Xarkov, Orlov şəhərlərinin müdafiəsində Lvov ətrafındakı döyüşlərdə, Droqobiç, Nikolayev və Zoloçev rayonlarının azad edilməsində Ə. Verdiyev qəhrəmancasına vuruşmuşdur.

1944-cü ilin payız fəslə yenidən daxil olurdu. Vətən müharibəsinin bu həlledici dövründə Qəhrəman Sovet Ordusunun döyüş qələbələri gündən-günə artırdı.

Azərbaycan xalqının qəhrəman oğulları vuruşa-vuruşa Visla çayı sahilinə çatmışdı. Bu vuruşmalarda Verdiyev də iştirak edirdi. 1944-cü ilin avqust ayının axırları idi. Staşa şəhəri ətrafında qızgın döyüşlər gedirdi. Bu şəhərdə düşmənin çoxlu canlı və texniki qüvvələri yerləşmişdi. Hitlerçilər şəhəri əldən verməmək üçün möhkəm müqavimət göstərirdilər. Staşa şəhərini düşməndən azad etməkdən ötrü çox ciddi hazırlıq görülürdü. Komandanlığın əmri ilə şəhərə kəşfiyyat dəstəsi göndərildi. Bu kəşfiyyat dəstəsində Verdiyev də var idi. Kəşfiyyat müvəffəqiyyətlə başa çatdırıldıqdan sonra şəhərə hücum başlandı. Verdiyev öz hissəsi ilə şəhərin sağ tərəfindən hücum keçməli idi. Əvəz döyüşçü yoldaşları ilə kiçik bir qəbiristanlıqdan keçib, şəhərə yaxınlaşarkən şiddətli vuruşma başlandı.

Çox keçmədi ki, düşmən əks-həmləyə keçdi. Hitlerçilər lap yaxına gəlmişdilər. Əvəz Verdiyev pulemyotun arxasında uzanıb gözləyirdi. İndi düşmən ilə onun arasındakı məsafə 50-60 metr idi. Elə bu vaxt Əvəz pulemyotunu işə saldı. Düşmənin sırası pozuldu. Bu zaman sol tərəfdə faşistlərin yeni dəstəsi göründü. Əvəz özünü itirmədi. O, pulemyotunu başqa bir yerə çəkərək, hücum edən faşistlərə şiddətli atəş açdı. Düşmən buna tab gətirə bilməyib geri çəkilməyə məcbur oldu. Hissə bir saniyə vaxt itirmədən ayağa qalxıb hücumu keçdi. Qızgın

vuruşmadan sonra Staşa şəhəri və onun ətrafında olan Osik kəndi faşistlərdən təmizləndi. Təkcə bu döyüşdə Əvəz düşmənin canlı qüvvələrinə və texnikasına vurduğu ağır zərbədən başqa 13 alman əsgər və zabitini əsir tutmuşdu.

Cəbhədə göstərdiyi igidliyə görə 1944-cü il sentyabrın 23-də SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə Əvəz Həşim oğlu Vəliyevə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir. Əvəz Verdiyev alman-faşist işğalçılara qarşı döyüşdə qəhrəmancasına həlak olmuşdur.

ADİL HÜSEYN OĞLU QULİYEV

Adil Hüseyn oğlu Quliyev 1922-ci il noyabrın 22-də Bakı şəhərində doğulmuşdur. O, orta məktəbi Bakıda qurtarmışdır. Adil 1939-cu ildə şanlı Lenin komsomolu sıralarına daxil olmuşdur. O, uşaqlıqdan hər şeyi bilməyə cəhd edirdi. Adil vətəndaş müharibəsi qəhrəmanlarının həyat və fəaliyyəti ilə daha çox maraqlanırdı.

Adil təyyarəçi olmaq arzusu ilə yaşayırdı. Onun öz yoldaş və tanışları arasında böyük hörməti var idi.

1940-cı ildə Adil, 132№-li məktəbin 10-cu sinfini müvəffəqiyyətlə bitirərək, Bakı Təyyarə Klubuna daxil olub burada 6 ay oxudu.

1941-ci il may ayının 11-də o, hərbi-hava məktəbində təhsil almağa göndərildi. Bu, Adilin həyatında sevindirici bir hadisə idi, onun arzusu həqiqətə çevrilmişdi. Adil həmin məktəbi 4 il əvəzinə bir il yarım bitirdi.

İşğalçı faşist qoşunlarının Vətənimizə xaincəsinə basqın etdiyi ilk günlərdə Adil hələ təlim uçuşları keçirdi. Lakin o, rahat ola bilmədi, komandanlıqdan tezliklə cəbhəyə göndərilməsini xahiş etdi. Onun arzusu verinə yetirildi. Quliyev döyüşən hissəyə gəldikdən sonra da öz sənətini səylə öyrənməkdə davam edirdi. Gənc təyyarəçi, artıq döyüşə hazır olduğunu hiss edirdi. Nəhayət, Adil Quliyevə döyüş uçuşu üçün icazə verildi.

Adil Quliyev 1943-cü il martın 14-də şimali-qərb cəbhəsində Staraya Russa ətrafında, yoldaşları ilə birlikdə sovet qoşunlarını havadan müdafiə edirdi. O, bir dəstə faşist qırıcı təyyarəsini gördü. Şiddətli hava vuruşması başlandı. Düşmən təyyarəçiləri Quliyevi öz yoldaşlarından ayrı saldılar. O,

almanların işğal zonasında düşmənin 4 «Fokke-Vulf» təyyarəsi ilə vuruşurdu.

Düşmən qüvvələrinin üstünlük təşkil etdiyi bu döyüşdə Adil özünü həqiqi bir qəhrəman kimi apardı. Düşmən təyyarələrinin sayca çox olmasına baxmayaraq, o, ustalıqla hərəkət edir, atəşdən bacarıqla yayınır, sonra isə cəsarətlə döyüşə girirdi. Adil düşmənin bütün həmlələrini məharətlə dəf etdi. Lakin faşistlər, sayca çox olmalarından istifadə edərək, onun təyyarəsini vurdular. Çətin vəziyyətə düşməsinə baxmayaraq, Adil özünü itirmədi. O öz təyyarəsini sovet qoşunlarına tərəf sürməkdə davam edirdi. Alov təyyarəni bürümüşdü, uçmaq mümkün deyildi. Adil paraşütlə təyyarədən tullandı və sağ-salamat yerə endi.

1943-cü ilin mayında Adilin xidmət etdiyi diviziya qvardiya bayrağı aldı, Adil Quliyev isə düşmənlə döyüşlərdə göstərdiyi igidliklərə görə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə «Qırmızı Ulduz» ordeni ilə təltif edildi. O, çox keçmədən sınavı təyyarəçidən təyyarə eskadrilyası komandirinin müavini vəzifəsinə qədər yüksəldi. 1943-cü ilin noyabrında Vətən müharibəsinin alovları içərisində Adil Quliyev Kommunist partiyası sıralarına daxil oldu.

1944-cü ilin aprelində Adilin döyüş hesabatında 6 düşmən təyyarəsi var idi. Hissə komandiri, Adil Quliyevin döyüş igidliklərini qeyd edərək, Bakı Şəhər Komsomol Komitəsinə məktubunda yazırdı: «Alman-faşist işğalçılarına qarşı döyüşə başladığı ilk gündən leytenant Quliyev igidlik, cəsarət və qəhrəmanlıq nümunələri göstərir. Yoldaş Quliyev inkişaf edən gənc zabıtdır, o taktikanı mükəmməl öyrənmiş, böyük uçuş təcrübəsi qazanmışdır.

Komandanlıq və bütün şəxsi heyət Adil Quliyevlə fəxr edir, Sovet Ordusuna qorxmaz döyüşçü göndərən Bakı Komsomol Təşkilatına öz təşəkkürünü bildirir».

Oryol, Bryansk, Belorusiya, Pribaltika və Şərqi Prussiyanı azad etmək

uğrunda gedən tarixi vuruşmalarda igid təyyarəçi Adil Quliyevin şöhrəti daha da artdı.

Azərbaycan komsomolunun yetişdirməsi Adil Quliyev öz xalqının etimadını şərəflə doğrultdu.

Müharibənin sonunda qvardiya kapitanı Adil Quliyevin şəxsi hesabatında 265 döyüş uçuşu, 54 hava döyüşü və 18 vurulmuş düşmən təyyarəsi var idi. Sovet hökuməti A. Quliyevin Vətən müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi igidlikləri yüksək qiymətləndirdi. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 23 fevral tarixli Fərmanı ilə Azərbaycan xalqının ləyaqətli oğlu, qorxmaz sovet şahini qvardiya kapitanı Adil Hüseyin oğlu Quliyevə ən yüksək fəxri ad — Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Müharibənin sonunda Adil Quliyevin döyüşünü Lenin ordeni və «Qızıl Ulduz» medalı, üç «Qırmızı Bayraq» ordeni, «Aleksandr Nevski» ordeni, I dərəcəli Vətən Müharibəsi ordeni, «Qırmızı Ulduz» ordeni və başqa medallar bəzəyirdi.

Müharibədən sonra Adil Quliyev Sovet Ordusu sıralarında qalaraq, təyyarə eskadrilyası komandiri vəzifəsində işlədi. O, 1946-cı ildə Qırmızı Bayraqlı Moskva Hərbi-Hava Akademiyasına daxil olaraq, 1950-ci ildə akademiyanı müvəffəqiyyətlə bitirdi.

SSRİ Müdafiə Nazirliyinin 1959-cu il 30 may tarixli əmri ilə Adil Quliyevə polkovnik rütbəsi verilmişdir.

Müharibədən qayıtdıqdan sonra Adil Quliyev uzun illər Vətənimizin hava sərhədlərinin keşiyində durmuşdur.

ABBAS ŞAHBAZ OĞLU QULİYEV

Böyük Vətən müharibəsi başlayarkən ana Vətəni alman faşistlərindən müdafiə etmək üçün əlinə silah alıb cəbhəyə gedən on minlərlə azərbaycanlı oğullar içərisində Naxçıvan Dram Teatrının görkəmli artisti Abbas Quliyev də var idi.

Abbas Şahbaz oğlu Quliyev 1914-cü ildə Naxçıvanın Şəkərabad kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur.

Sovet hakimiyyəti illərində yaradılmış Şəkərabad Kənd Məktəbinin ilk şagirdlərindən biri də Abbas Quliyev idi.

O, məktəbi bitirdikdən sonra Bakı Pedaqoji Texnikumuna daxil olmuş və 1937-ci ildə bir müəllim kimi doğma vətəni Naxçıvana qayıtmışdır.

Teatr sənətilə maraqlanan Abbas çox keçmədən Naxçıvan Dram Teatrında fəaliyyətə başladı və az müddət içərisində yaxşı aktyor oldu.

Böyük Vətən müharibəsinin ikinci günü sırası döyüşçü kimi orduya gedən Abbas topçuluq hərbi sənətinə böyük maraq göstərərək, bir neçə ay müddətində bu sənəti öyrəndi.

1942-ci ilin yazında Poltava və Xarkov ətrafında gedən vuruşmalarda Abbas Quliyev artıq topçu kimi iştirak edirdi. O, döyüş yoldaşları ilə birlikdə toplardan açdığı sərrast atəşlə irəliyə soxulmağa can atan düşmən piyadalarına və texnikasına böyük tələfat verirdi. Bu vuruşmalarda Abbas Quliyev mahir bir topçu olduğunu bir daha sübut etdi.

Poltava-Xarkov ətrafında gedən şiddətli vuruşmalardan birində igid döyüşçü Quliyev ayağından yaralandı və hərbi xəstəxanaya göndərildi. O, müalicədən sonra Sumi şəhərində topçuluq məktəbinə daxil oldu və oranı leytenant rütbəsi ilə

bitirdi. Bundan sonra Quliyev, 1-ci Belorusiya cəbhəsində, 279-cu qvardiya topçu alayına vzvod komandiri təyin olundu, üç ay həmin vəzifədə işlədikdən sonra batareya komandiri vəzifəsinə irəli çəkildi.

Abbas Quliyevin batareyası Dnepr çayından başlayaraq Visla çayına qədər böyük döyüş yolu keçib, alman-faşist işğalçılarına sarsıdıcı zərbələr endirdi. Buna görə də Abbas Quliyevin komandirlik etdiyi batareya 279-cu qvardiya topçu alayı döyüşçülərinin hüsn-rəğbətini qazandı. Abbasın batareyası şiddətli döyüşlərdə düşmənin çoxlu canlı qüvvəsini və texnikasını tələf etdi və xeyli düşmən texnikasını ələ keçirdi. Abbas Quliyev göstərdiyi məharət və igidliklərə görə Aleksandr Nevski və I dərəcəli Vətən Müharibəsi ordenləri ilə təltif edildi və ona baş leytenant rütbəsi verildi.

Visla çayı ətrafının alman faşistlərindən azad edilməsində 279-cu qvardiyaçı topçu alayı böyük şücaət göstərdi.

1944-cü il avqustun ortaları idi. 279-cu qvardiya topçu alayı Vislanın şərq sahilində mövqe tutmuşdu. Qərb sahilində isə hitlerçi qoşunlar çox möhkəm istehkamlar yaradıb, müdafiədə dayanmışdılar. Onlar sovet qoşunlarını çayın qərb sahilinə buraxmamağı qət etmişdilər. Faşist komandanlığı yaxşı başa düşürdü ki, sovet qoşunlarının Vislanın qərb sahilinə keçməsi — Polşanın tamamilə azad edilməsi ilə nəticələnəcəkdir.

Avqustun 19-dan 20-nə keçən gecə saat 3-də batareya komandiri Abbas Quliyevi alay qərargahına çağıraraq, belə bir əmr verdi: «Batareya dərhal Vislanı keçməli, çayın qərb sahilində öz mövqeyini möhkəmləndirib, qoşunlarımızın hücumunu gözləməlidir».

Abbas Quliyevin batareyası vaxt itirmədən çayı keçməyə başladı. Düşmən qoşunları top və pulemyotlardan atəş açaraq, gülləni yağış kimi yağdırırdılar.

Batareya böyük çətinliklə çayı üzüb keçdi və böyük bir sahəni ələ keçirərək, düşmənin həmlələrini dəf etməyə başladı. Faşistlər Abbas Quliyevin batareyasını tamam məhv etmək və

ya sıxışdırıb Vislaya tökmək istəyirdilər. Üçüncü gün idi ki, vuruşma davam edirdi. Abbas Quliyevin döyüşçüləri düşmənin sayca üstün qüvvələrinə qarşı mətanətlə vuruşaraq, döyüş meydanını əldə saxlamağa, əsas qüvvələrimizin çayı keçməsinə şərait yaratmağa çalışırdılar. Bu vuruşmalarda batareyaya düşmənin 4 tankını və çoxlu hərbi texnikasını məhv etdi, xeyli canlı qüvvəsini qırdı.

Lakin Quliyevin başçılıq etdiyi batareyaya da az itki verməmişdi, əsgərlərin bir çoxu və orta komandirlərin hamısı qəhrəmancasına həlak olmuş, 4 topçudan üçü sıradan çıxmışdı. Batareyanın vəziyyəti getdikcə ağırlaşdı.

Qəhrəman komandir Abbas Quliyev öz xatirələrində belə yazır: «Üç gün idi ki, yeməyimiz qurtarmışdı, yaralıların yarasını sarıyıb arxaya göndərmək üçün adam yox idi. Belə ağır vaxtda mən də yaralandım. Lakin topdan əlimi çəkməyib, atəşi davam etdirirdim. Bu çətin dəqiqələrdə qoşunlarımız hücumə keçib, köməyə gəldilər».

«İzvestiya» qəzeti 1944-cü ildə döyüşən orduya həsr etdiyi məqalələrin birində Abbas Quliyev haqqında belə yazmışdır: «Naxçıvan teatrının tamaşaçıları həmin teatrın keçmiş artisti, indi isə enli kürəkli, aslan baxışlı zabit Abbas Quliyevi görsələr güman ki, tanımayacaqlar. Bir zaman səhnə əsərlərində rolları ifa edən artist, indi qvardiya baş leytenantıdır və Qızıl bayraqlı topçu alayının birində batareyaya komandiridir.

Quliyev Polşada batareyasının bütün şəxsi heyətini və bütün silahlarını çaydan bərə ilə keçirmişdir. Burada onun topçuları faşistlərin 20-yə yaxın həmləsini dəf etmiş və əlverişli tərəni tutmağa şərait yaratmışdır. Teatr müharibə dövründə özünün ən yaxşı dram artisti Quliyevdən uzaq düşmüşdür. Qızıl Ordu isə gözəl topçu zabiti qazanmışdır».

1945-ci ilin fevralın 21-də SSRİ Ali Sovetinin Rəyasət Heyətini Fərmanı ilə Sovet Ordusunun 44 topçusuna Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir. Onların arasında Azərbaycan

can xalqının igid oğlu Abbas Şahbaz oğlu Quliyevin də adı var idi.

Qəhrəman topçu zabit Quliyev qısamüddətli müalicədən sonra cəbhəyə qayıtdı və alman faşistlərinin darmadağın edilməsində iştirak etdi. Bu döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlığa görə Abbas Quliyevə «Qırmızı Bayraq» ordeni verildi.

Quliyev üç dəfə yaralandığı üçün 1945-ci ilin avqustunda müharibə əlili kimi ordudan tərxis edilmişdir.

MEHDİ NADİR OĞLU QULİYEV

Mehdi Nadir oğlu Quliyev 1923-cü ildə Azərbaycan SSR-in Gədəbəy rayonu Ərkinaz kəndində kəndli ailəsində anadan olmuşdur.

Mehdi Quliyev Böyük Vətən müharibəsinə qədər Bakı şəhərinin Dzerjinski rayonundakı 13№-li fabrik-zavod məktəbində təhsil almış və məktəbi qurtardıqdan sonra inşaat idarəsində daşyonan

işləmişdir. Mehdi 1938-ci ildə Lenin komsomolu sıralarına daxil olmuşdur.

1942-ci ildə Mehdi Quliyev Sovet Ordusu sıralarına çağırılmış, burada pulemyot rotasında xidmət etməyə başlamışdır.

Mehdi Quliyev Krımın azad edilməsi uğrunda gedən vuruşmalarda özünü qorxmaz və fədakar döyüşçü kimi tanıtdı. Krıma gəldiyi ikinci gün o, kiçik bir təpənin döşündəki səngərdə pusquda durdu, hər tərəfə nəzər salıb, ətrafı diqqətlə gözdən keçirdi.

Bu zaman onun sağından və solundan əyilə-əyilə avtomatçılar, minadaşırıyanlar, çantalı sanitarlar keçirdilər.

Mehdi Quliyev uzaqdan düşmən desantçılarının gəldiyini görür və gözlərini onlardan çəkmirdi.

Ön cəbhə xətti bir kilometrlik məsafədə idi. Mehdi pulemyotunu düşmən desantçılarına tərəf çevirib, sakitcəsinə gözləməyə başladı. Çox keçmədi ki, «Maksim» pulemyotunun şaqqıltısı ətrafa yayıldı, hücumu keçən hitlerçilər özlərini itirib, başıpozuq halda geri çəkildilər.

Faşist kəşfiyyatçıları hiylə işlətmək istədilər, onlar sürünə-sürünə Mehdiyə tərəf irəliləyərək, onu diri tutmağa cəhd etdilər. Lakin Mehdi Quliyev düşmən kəşfiyyatçılarını gördü, onları qızgın atəslə qarşıladı. Faşistlərin hiyləsi baş tutmadı. Beləliklə,

Mehdinin pulemyotu düşmənin planlarını puça çıxartdı. Quduzlaşmış faşistlər yenidən şiddətli hücumu keçdilər. İndi onlar həm çox idilər, həm də çox sürətlə hərəkət edirdilər. Ancaq düşmənin bu cəhdi də boşa çıxdı. O, böyük tələfata uğrayıb, yenə də geri çəkilməyə məcbur oldu.

Mehdi yeni hücumu qarşılamaq üçün hazırlıq görüb, sakit uzanmışdı. Hitlerçilər, birbaşa hücumla təpəni ələ keçirməyin mümkün olmadığını başa düşüb, hücum taktikasını dəyişdilər, cinahlardan qəhrəman pulemyotçunun arxasına keçmək istədilər.

Düşmənin bu hiyləsi də Mehdinin gözündən qaçmadı. O, yerə düşüb qalmış bir təkəri götürüb oxa keçirdi və pulemyotu həmin təkərin üzərinə qoydu. Atəş dairəsi dərhal genişləndi. Almanlar gözə çarpmamaq üçün sürünə-sürünə təpəyə qalxırdılar. Aradakı məsafə hər dəqiqə azalırdı. Mehdi gözləyirdi. Qızmış pulemyotu soyutmaq lazım idi. Mehdi pulemyotun tətiyini basarkən düşündü: «Görəsən pulemyot davam gətirə biləcəkmi?»

Mehdi Quliyevin bütün günü vuruşmada keçdi. Köməyə gələn sovet topçuları hitlerçiləri qıra-qıra bir neçə kilometr uzağa qovdular.

Azərbaycan xalqının igid oğlu Mehdi Quliyev 80 nəfərdən çox alman zabitini və əsgərini sərrast atəslə məhv etmişdi.

Kerç boğazından keçmək, Kerç yarımadasında əməliyyat meydanı tutmaq üçün gedən vuruşmalarda iştirak etdiyinə və bu vuruşmalar zamanı igidlik göstərdiyinə görə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 17 noyabr 1943-cü il tarixli Fərmanı ilə Mehdi Quliyevə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Mehdi Quliyev Lenin ordeni və «Qızıl Ulduz» medalından başqa II dərəcəli Vətən Müharibəsi ordeni, iki dəfə «Qırmızı Ulduz» ordeni və «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edilmişdir.

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Mehdi Quliyev, Böyük Vətən müharibəsindən sonra respublika ali partiya məktəbinə daxil olub, oranı müvəffəqiyyətlə bitirmiş və uzun illər Azərbaycan SSR İctimai Asayışı Mühafizə Nazirliyində xidmət etmişdir.

MƏHƏRRƏM ƏKBƏR OĞLU DADAŞOV

1945-ci il Çexoslovakiya xalqları üçün azadlıq, xoşbəxtlik baharı oldu. Sovet Ordusu Çexoslovakiya xalqlarını faşist işğalçılarının pəncəsindən xilas edib, onlara azadlıq və istiqlaliyyət verdi. Çexoslovakiyanın şəhər və kəndlərində əhali öz xilaskarlarını hərəzlə qarşılayırdı. Çexoslovakiya ərazisinin hitlerçilərdən təmizlənməsi uğrunda böyük igidliklə vuruşan sovet döyüşçülərindən biri də Azərbaycan xalqının ləyaqətli oğlu Məhərrəm Dadaşovdur.

Məhərrəm Əkbər oğlu Dadaşov 1912-ci ildə Salyan rayonunun Beştalı kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra Məhərrəm kənd məktəbində təhsil almış, sonra isə Beştalı kəndindəki kolxozda işləməyə başlamışdı. 1941-ci ilin iyununda Böyük Vətən müharibəsinin başlanması xəbəri Məhərrəmi də, dinc əməkdən ayrılıb silaha sarılmağa məcbur etdi. O, əvvəlcə Şimali Qafqaz cəbhəsində, sonra isə 2-ci Ukrayna cəbhəsində vuruşdu. Döyüşlərdə göstərdiyi rəşadət və igidlik üçün Məhərrəm «Döyüş xidmətlərinə görə» medalı ilə təltif edildi.

Çexoslovakiyanın Vislut şəhəri yaxınlığında baş vermiş döyüşdə Məhərrəm Dadaşovun qəhrəmanlığı ona böyük şöhrət qazandırdı.

Şəhərin kənarında möhkəm mövqə tutmuş düşmən şiddətli atəşlə sovet tanklarının və piyadalarının irəliləməsinə mane olurdu. Faşistlər ağır toplardan və minomyotlardan atəş açırdılar. Vəziyyət gərgin idi. Belə bir vaxtda sürücü-mexanik Məhərrəm Dadaşov yerin təbii şəraitindən istifadə edərək öz tankını

sürətlə düşmənin üstünə sürdü, tırtılları ilə 6 tankvuran topu və 16 pulemyot-minomyot atəş nöqtəsini dağıtdı, oradakı düşmən əsgərlərini məhv etdi. Faşistlərin müdafiə xəttində çaxnaşma başladı. Bu döyüşdə Dadaşovun özü də yaralandı. Lakin o, vuruşma meydanını tərk etmədi, yarasını özü bağlayaraq öyüşü davam etdirdi. Dadaşovun tankının yanacağı qurtardı. O, tankı daldalanacağa sürərək, maşından çıxdı və avtomat silahından hitlerçilərə atəş açmağa başladı. Bu təkbətək döyüşdə Məhərrəm səkkiz düşmən əsgərini öldürdü, bir neçəsini isə yaraladı.

Sovet Ordusu hissələri şəhəri faşistlərdən təmizlədi. Yerli əhali öz xilaskarlarını, o cümlədən Azərbaycan xalqının igid oğlu Məhərrəm Dadaşovu sevinclə qarşıladılar.

Çexoslovakiya torpaqlarının alman faşistlərindən azad edilməsində göstər-diyi igidlik, rəşadət və qəhrəmanlığa görə Məhərrəm Dadaşova SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 24 mart 1945-ci il tarixli Fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Xalqımız indi də öz qəhrəman oğlunun nəcib əməlləri ilə fəxr edir.

QƏZƏNFƏR QULAM OĞLU ƏKBƏROV

Qəzənfər Qulam oğlu Əkbərov 1917-ci ildə Naxçıvan MSSR Cəhri kəndində kəndli ailəsində anadan olmuşdur. Kənd orta məktəbini bitirdikdən sonra Qəzənfər, Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Müəllimlər İnstitutuna daxil olaraq tarix-filologiya fakültəsində oxumuşdur. İnstitutu 1941-ci ilin iyulunda bitirən Qəzənfər Əkbərov Böyük Vətən müharibəsinin başlanması xəbərini eşidən kimi könüllü olaraq Sovet Ordusu sıralarına getmişdir. Müharibənin birinci ilində Qəzənfərə göstərdiyi məharət və igidliyə görə "Qırmızı Ulduz" və «İgidliyə görə» medalı verilmişdir.

Lenin komsomolunun yetişdirməsi, mahir döyüşçü Qəzənfər Əkbərov, döyüş meydanında şanlı Kommunist partiyası sıralarına qəbul edilmişdir.

Xalqımızın igid oğlu Qəzənfər Əkbərov, 1944-cü il avqustun 3-də qardaş Belorusiyanın Volomin şəhərində alman-faşist canilərinə qarşı döyüşdə xüsusilə fərqlənmişdir.

İsti avqust günləri idi. Baş serjant Qəzənfər Əkbərovun komandanlıq etdiyi tankvuran topçu bölüyü Volomin şəhərinin qərbində müdafiədə dayanmışdı.

Faşistlər çoxlu tank və canlı qüvvə ilə sovet tankvuran topçuları üzərinə qəflətən hücumla keçdilər. Qorxmaz komandir Qəzənfər Əkbərov özünü itirmədən, qabaqda gələn faşist tankını sərrast atəslə vurub yandırdı. Hitlerçilər öz qüvvələrinin üstünlüyündən istifadə edərək, qəhrəman topçuları mühasirəyə alıb, məhv etmək istədilər. Vəziyyət çox ağırlaşdı. Əsas ordu hissəsi ilə əlaqə kəsildi. Bu zaman döyüşçülərdən biri xəbər verdi ki, sol tərəfdən 5 faşist tankı, meşədən isə hitlerçilərin əlavə bir «Pələng» tankı sovet topçularının üstünə

gəlir. Qəzənfər, dərhal atəş açmağı əmr etdi. Özü də atəş açmağa başladı. Onun sərrast atəşi yenə də beş tankı vurub yandırdı. Qalan tanklar geri dönüb, meşəyə çəkilməli oldular. Lakin «Pələng» birbaşa sovet topçuları üzərinə yeriyirdi. Elə bu vaxt nişançı topçu əsgər ağır yaralandı. Komandir bu vəziyyəni də öz üzərinə götürüb, faşist tankının nəfəsini kəsməyi qət etdi. Təkbətək döyüş başlandı. Qəzənfərin atəşindən faşistin «Pələngi» alışıb yandı. Ancaq döyüş kəsmədi. O getdikcə qızıışırdı. Yırtıcı düşmən, sovet topçularının mövqeyinin zəiflədiyini görərək, yenidən tanklara hücumla keçdi. Qəhrəman döyüşçü Qəzənfər Əkbərov ilk düşmən tankını 500 metrlik məsafəyə buraxaraq, onu vurub yandırdı. Lakin bu zaman Qəzənfərin də topu sıradan çıxdı, özü isə ağır yaralandı. O, bir neçə saniyə huşunu itirdi, sonra gözünü açarkən 30-40 metrlikdə onların üzərinə yeriyən düşmən tankını gördü. Ağır yaralanmış döyüşçü, son gücünü toplayaraq, tank əleyhinə qranatla 4-cü düşmən tankını məhv etdi. Faşistlər, qəhrəman topçunu pulemyot atəşi ilə ikinci dəfə ağır yaraladılar. Qeyribərabər döyüşdə Azərbaycan xalqının igid oğlu düşmənin 4 tankını, 60 nəfərdən çox əsgər və zabitini məhv etmişdir.

Qəzənfər Əkbərov əsl vətənpərvər kimi qəhrəmancasına həlak oldu.

Böyük Vətən müharibəsi cəbhəsində göstərdiyi misilsiz şücaət və qəhrəmanlığa görə Qəzənfər Qulam oğlu Əkbərova SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 26 oktyabr 1944-cü il Fərmanı ilə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı fəxri adı verilmişdir.

Qəzənfər Qulam oğlu Əkbərov, öz cavan canını Vətən, xalq, azadlıq, qələbə naminə qurban verən qəhrəmanlardandır. Belə qəhrəmanlar ölmürlər. Onların əziz xatirəsi sovet xalqının böyük kommunizm quruculuğu işində, kosmik fəzanı fəth edən sovet adamının əməllərində yaşayır.

MƏSTAN ASTAN OĞLU ƏLİYEV

Məstan Astan oğlu Əliyev 1918-ci ildə Tovuzda yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. O, ilk təhsilini Tovuzda almışdır. Məstan Əliyev məktəbi qurtardıqdan sonra bir müddət kolxozda işləmişdir.

1939-cu il oktyabr ayının 10-da Məstan Əliyev Sovet Ordusu sıralarına çağrıldı. Onun ilk gündən verilən tapşırıqları layiqlə yerinə yetirməsi, çevikliyi və intizamlığı ilə komandanlığın, habelə yoldaşlarının rəğbətini qazandı. Məstan Əliyev keçdiyi təlim-məşqlərdə özünü nümunəvi əsgər kimi doğrultmuş və əla atıcı olmuşdur.

Alman faşistlərinin vətənimizə quldurcasına basqın etdiyi vaxt Məstan, Ordu sıralarında xidmət etməkdə idi.

1941-ci ilin iyununda M.Əliyev Qərb cəbhəsində döyüşə başladı. 1941-ci il sentyabrın axırlarında alman faşistləri Rijov altında xeyli canlı və texniki qüvvə toplayaraq, həlledici hücumlara hazırlaşdılar. Düşmən, Rijovu ələ keçirdikdən sonra Kalininə doğru irəliləyib, oradan da Vətənimizin paytaxtı Moskva üzərinə hücumu keçmək niyyətində idi.

1941-ci il oktyabrın 2-si idi. Məstan Əliyevin xidmət etdiyi hissə Rijov altında müdafiə mövqeyi tutmuşdu. Şiddətli vuruşma başladı. İgid döyüşçü Məstan Əliyev, bu vuruşmada müstəsna şücaət göstərərək, sərrast atəşlə 30-a yaxın düşmən əsgərini məhv etdi. Lakin o, birdən düşmən gülləsindən yaralandı. Müalicədən sonra 1-ci Belorusiya cəbhəsində vuruşmağa başladı.

1942-ci ilin əvvəlləri idi. Alman faşistləri Yelno şəhəri altında ciddi hücumu hazırlaşdılar. Məstan Əliyevin xidmət etdiyi hissə bir neçə gün idi ki, fasiləsiz vuruşurdu. 1942-ci il aprelin 7-də həmin hissə düşmən hücumunun qarşısını almaq

və əks-hücumu keçmək əmrini aldı. Qısa hazırlıqdan sonra hissə döyüşə girdi. Vuruşma meydanında qüvvələr bərabər deyildi. Lakin sovet döyüşçüləri böyük qətiyyətlə vuruşurdular.

Bu şiddətli vuruşda Məstan da çox fəal iştirak edirdi. Məstanın silahından çıxan bir güllə belə boşa getmirdi. Döyüşün gərgin dəqiqələri idi. Düşmən qoşununun dəstələri getdikcə çoxalırdı. Bu vaxt Məstan ağır yaralandı. Cəsur döyüşçünün gözləri qaraldı, onu qan apardı. Məstanı tez arxaya göndərdilər. Məstan həmin döyüşdə 27 döyüş əsgəri və zabiti məhv etmişdi.

1944-cü ildə işğalçı faşist qoşunlarına sarsıdıcı zərbələr endirilirdi. Sovet Ordusunun hücumu davam edirdi. Müalicədən qayıtmış Məstanın xidmət etdiyi hissə indi Straxelko kəndi ətrafında vuruşurdu. Hər bir ev uğrunda gərgin döyüş gedirdi. Straxelko kəndinin hitlerçilərdən təmizlənməsində Məstan mərdlik və çeviklik göstərərək, düşmənin xeyli əsgərini məhv etdi.

Döyüş tapşırıqlarını layiqlə yerinə yetirdiyinə və döyüşdə şəxsi cəsurluğuna görə 1944-cü il dekabr ayının 9-da Məstan Əliyev «Döyüş xidmətlərinə görə» medalı ilə təltif olundu. Daha sonralar M.Əliyev «Qırmızı Ulduz» və I dərəcəli Vətən Müharibəsi ordenləri ilə də təltif edildi.

Vzvod komandirinin köməkçisi Məstan Əliyev, Oder çayının qərb sahillərindən Berlin üzərinə hücumlar zamanı alman quldurlarının qüvvətli müdafiə xəttinin yarılmasında özünü iradəli, təcrübəli və bacarıqlı komandir, mərd, cəsur və qorxmaz bir döyüşçü kimi göstərdi.

1945-ci il yanvarın 17-də M.Əliyev döyüşlərdə göstərdiyi igidliyə görə «Şərəf nişanı» ordeni ilə təltif edildi.

1945-ci il aprelin 16-sı idi. Məstan Əliyevin hissəsi hücumu hazır idi. Xüsusi işarədən sonra Məstan, birinci olaraq ayağa qalxıb: «Vətən uğrunda!», «İrəli, yoldaşlar!» deyərək düşmən üzərinə atıldı. Onun ardınca bütün hissə hücumu keçdi və şiddətli vuruşma nəticəsində düşmənin

möhkəmləndirilmiş müdafiə xətti yarıldı. Bu döyüşdə M.Əliyev 20-dən artıq faşist əsgərini qırdı və eyni zamanda öz hissəsi ilə birlikdə 72 hitlerçini əsir tutdu.

Döyüşlər gündən-günə şiddətlənirdi. Alman-faşist işğalçıları bütün qüvvələrini toplayaraq, sovet döyüşçülərinə müqavimət göstərməyə çalışırdılar.

1945-ci illərin əvvəlləri idi. Tegel şəhərinin azad edilməsi uğrunda döyüşlər başlanmışdı. Məstan Əliyevin dəstəsinə də Tegel şəhərini alman-faşist quldurlarından təmizləmək əmri verilmişdi.

Başda Məstan Əliyev olmaqla, dəstənin bütün döyüşçüləri Tegel şəhərinin hər bir evi uğrunda fədakarlıqla vuruşurdu. Faşistlər ciddi müqavimət göstərirdilər. Qəhrəman sovet döyüşçülərinin qoçaqlığı və topçuların sərrast atəşi nəticəsində şəhərin çox hissəsi sovet qoşunlarının əlinə keçmişdi. Qızgın döyüşlərdən sonra Tegel şəhəri əsasən alman-faşist quldurlarından təmizlənmişdi. Lakin düşmən əsgərlərinin böyük bir dəstəsi şəhərin ucqar hissəsindəki binalarda möhkəmlənə bilmişdi. Faşistlər nə geri çəkilmək, nə də təslim olmaq istəyirdilər. Məstan Əliyevin dəstəsi həmin binaları əlinə keçirmək əmrini almışdı, hücum başlandı. Düşmənlər evlərin pəncərələrindən Məstəngili şiddətli atəşə tutmuşdular. Ancaq cəsur döyüşçülər, başda Məstan Əliyev olmaqla, inadla binalara yaxınlaşırdılar. Aradakı məsafə getdikcə azalırdı. Hər iki tərəfdən güllə yağış kimi yağırdı. Məstan Əliyev bir an belə tərəddüd etmədən, dəstənin önündə atəş açmağa irəliləyirdi. O, döyüşçü yoldaşlarını mübarizəyə ruhlandırır və onlarla birlikdə alman faşistlərini qırmaqda davam edirdi. Sovet döyüşçüləri şəhər binalarını bir-birinin ardınca ələ keçirirdilər. Döyüşün ən qızgın vaxtında düşmən gülləsi Məstanın köksünə sancıldı. Alman-faşist işğalçılarına qarşı vuruşmalarda misilsiz igidliklər göstərən Məstan Əliyev döyüş meydanında qəhrəmanlıqla həlak oldu. Lakin Məstanın döyüş dostları onun qanını

yerə qoymadılar. Şəhər düşməndən təmizləndi. Döyüş tapşırığı müvəffəqiyyətlə yerinə yetirildi.

Tegel şəhəri uğrunda gedən vuruşmalarda Məstan Əliyev düşmənin 60-dan çox əsgərini məhv etmişdi.

Sovet hökuməti Vətənimizin azadlığı uğrunda vuruşmalarda misilsiz rəşadət və igidliklər göstərən cəsur döyüşçü Məstan Əliyevin xatirəsini yüksək qiymətləndirdi.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 31 may tarixli Fərmanı ilə Məstan Astan oğlu Əliyevə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

ŞƏMSULLA FEYZULLA OĞLU ƏLİYEV

Azərbaycan xalqının igid oğlu Şəmsulla Feyzulla oğlu Əliyev 1916-cı ildə Dərbənd şəhərində müəllim ailəsində anadan olmuşdur.

Şəmsulla Əliyev orta məktəbi bitirdikdən sonra təhsilini artırmış və müəllimliyi özünə sənət seçmişdir. O, məktəbdə fizika fənnindən dərs deyir, yorulmaq bilmədən laboratoriyada çalışırdı.

Şəmsulla, çalışqan və qayğıkeş müəllim idi.

Alman-faşist işğalçıların Vətənimiz üzərinə basqını sovet adamlarını dinc əməkdən ayırdığı kimi Şəmsulla müəllimi də məktəbdən, sevimli şagirdlərindən ayırdı.

Şəmsulla Şimali Qafqaz cəbhəsi qoşunları sırasında 1942-ci il sentyabr ayının 2-dən faşist işğalçılarına qarşı vuruşmağa başladı. Faşist qoşunları indiki Volqoqrad şəhərini mühasirə etdikləri, Qafqaz dağlarının ətəklərinə çatdıqları, Zaqafqazıyanı, Bakını hədələdikləri bir zamanda Şəmsulla Əliyev, düşməni irəli buraxmamaq üçün minlərlə sovet vətənpərvəri kimi ağır müdafiə döyüşlərində iştirak etdi.

Şəmsulla Əliyev şiddətli vuruşmalarda möhkəmlənib, qorxu bilməyən mətə-nətli bir zabit oldu. O, müharibənin alovları içərisində Kommunist partiyası sıralarına qəbul edildi və kommunist bir zabit kimi öz döyüşçülərini cəsarətlə düşmən mövqeləri üzərinə hücumu apardı. Şəmsulla, döyüş meydanında igidlik və cəsurluq nümunələri göstərərək, yoldaşlarını yeni qələbələrə ruhlandırır. Buna görə də Qafqaz uğrunda gedən vuruşmalar zamanı, Şəmsulla Əliyev, 1943-cü il mayın 31-də "Qırmızı Ulduz" ordeni ilə təltif edildi.

1943-cü ilin payızı idi. Şanlı Sovet Ordusu, öz tarixi vəzifəsini yerinə yetirərək, sovet torpaqlarını alman faşist

işğalçılarından təmizləyirdi. Bu vaxt Şəmsulla Əliyev kapitan rütbəsinə kimi yüksəlmiş və 309-cu atıcı diviziyanın 1135-ci atıcı polkunun batalyon komandiri müavini vəzifəsinə təyin edilmişdi. Bu diviziya başqa sovet qoşun hissələri ilə birlikdə ağır döyüşlərdə iştirak etmiş və sonra əks-hücum keçərək doğma şəhər və kəndlərimizi yadelli işğalçılardan təmizləməyə başlamışdı. Sovet əsgər və zabitləri müdafiə döyüşlərində olduğu kimi hücum zamanı da qəhrəmanlıq nümunələri göstərirdilər.

Kapitan Şəmsulla Əliyevin 309-cu diviziyası irəliləyərək, Taman yarımadası uğrunda böyük qəhrəmanlıqla vuruşdu və məhz buna görə də Ali Baş Komandanlığın əmri ilə həmin diviziyaya 309-cu Taman atıcı diviziyası adı verildi.

Taman yarımadası alman faşist işğalçılarından təmizləndikdən sonra günəşli Krım torpağının azad edilməsi uğrunda döyüş əməliyyatı genişləndi.

1943-cü ilin payızında Sovet ordusu hissələri havadan və dənizdən faşistlərə zərbə endirərək, öz qüvvələrini Kerç yarımadasına çıxartdı. Kapitan Əliyevin komandirlik etdiyi batalyon da bu hissələrin tərkibində idi.

Hitlerçilər, Krımda möhkəmlənib qalmağa, Kerç yarımadasının sahillərinə çıxarılmış sovet qoşunu hissələrini geri çəkilməyə məcbur etmək istəyirdilər. Belə bir şəraitdə kapitan Əliyevin döyüşçüləri Kerç yarımadasında hücum meydanını genişləndirmək uğrunda vuruşurdular. Faşistlər inadlı müqavimət göstərir, hər bir yaşayış məntəqəsini, zavodu, sexi, evi əllərində saxlamaq üçün qüvvələrini əsirgəməyirdilər. 1943-cü il noyabrın 11-də sovet qoşun hissələri Kerç yarımadasındakı Kirov və Volkov adına zavodları, Korenkovo kəndini azad edərkən kapitan Əliyev öz döyüşçüləri ilə birlikdə misilsiz qəhrəmanlıq göstərdi. O, komandanlıq etdiyi batalyonu beş dəfə hücumu apararaq, düşmənin iki müdafiə xəttini yardı və zavodun sexlərinə daxil oldu. Əliyevin batalyonu üç saatlıq gərgin vuruşma nəticəsində düşməne ciddi zərbələr endirdi.

Düşmən üç dəfə əks-hücuma keçdi. Lakin bu hücumlar Şəmsulları qorxutmadı. Azərbaycan xalqının mərd oğlu həyatını təhlükəyə ataraq, batalyonu düşmənin sayca üstün qüvvələri üzərinə hücumu apardı. Qəhrəman sovet döyüşçülərinin zərbəsinə dözə bilməyən faşist işğalçıları böyük tələfat verib, geri çəkildilər.

Şəmsulla Əliyevin batalyonu düşmənin 250 əsgər və zabitanı, 4 pulemyotunu məhv etdi və döyüş sursatı anbarını ələ keçirdi. Şəmsulla Əliyev Vətən müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi qəhrəmanlığa görə 1943-cü il noyabrın 17-də I dərəcəli Vətən Müharibəsi ordeni ilə təltif edildi. Kerç şəhəri ətrafında gedən vuruşmalar zamanı kapitan Ş.Əliyev 1943-cü il noyabr ayının 19-da döyüş meydanında qəhrəmancasına həlak oldu.

Alman faşist işğalçılarına qarşı vuruşmalarda göstərdiyi böyük igidliyə görə kapitan Şəmsulla Əliyevə SSRİ Ali Sovetinin 1944-cü il 16 may tarixli Fərmanı ilə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Azərbaycan xalqı öz mərd oğlunun xatirəsini həmişə əziz tutur.

MİKAYIL MƏMMƏD OĞLU ƏLƏKBƏROV

Mikayıl Ələkbərov 1924-cü ildə Bakının Saray kəndində neftçi ailəsində anadan olmuşdur. O, uşaqlıq illərini Bakıda keçirib, burada da təhsil almışdır.

1941-ci il iyulun 22-də alman işğalçıları doğma Vətənimizə xaincəsinə hücum etdikdə Mikayıl könüllü olaraq Qızıl Ordu sıralarına getdi.

Mikayıl Ələkbərov iradəli, düşüncəli və intizamlı bir gənc idi. O, düşməndən müdafiə etdiyi hər bir şəhəri doğma Bakı qədər sevirdi. Mikayıl bir çox qızgın döyüşlərdə iştirak etdi. 1943-cü ildə Dnepr uğrunda gedən vuruşmalarda igidlik və qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdi. Ələkbərov Dnepr çayını ilk keçənlərdən biri idi. Sovet qoşunlarının Dnepr sahilində qəti hücumunun başlanmasına bir neçə saat qalmış komandanlıq cəsur döyüşçü-kəşfiyyatçı Mikayıl Ələkbərova şərəfli və məsuliyyətli bir tapşırıq verdi. O, düşmənin şiddətli atəşi altında kəşfiyyata gedərək mühüm yaşayış məntəqələrinə və Dnepr çayının sağ sahilinə gedən yollar haqqında xeyli məlumat toplayıb komandanlığa xəbər verdi.

Qəti hücum başlandı. Qalib döyüşçülərimiz çayı keçirdilər. Düşmənin qəti həmlələri sovet döyüşçülərinin güclü hücumunu saxlaya bilmədi. Bu igid döyüşçülərdən biri də qəhrəman kəşfiyyatçı Mikayıl Ələkbərov idi. Borodovka kəndini azad etmək uğrunda gedən qızgın vuruşmalarda onun kəşfiyyatçı dəstəsi lap qabaqda gedirdi. Aslan kimi hücumu atılan Ələkbərov xüsusilə fərqlənərək, 4 hitlerçini öldürdü, ikisini isə əsir tutdu.

Sovet qoşun hissələri Dneprin sağ sahilində yerini möhkəmləndirdikdən sonra Mikayıl Ələkbərov öz kəşfiyyatçı yoldaşları ilə birlikdə faşistlərin 14 əks-hücumunu dəf etdi. O,

1943-cü ildə vuruşmanın qızğın çağında Lenin komsomolu sıralarsına daxil oldu və bu adı şərəflə doğrultmaq üçün qüvvəsini əsirgəmədi.

19 yaşlı qəhrəman Mikayıl Ələkbərov 1943-cü il oktyabrın 13-də ağır yaralanaraq Dnepropetrovski vilayətinin Şerbinovka kəndində vəfat etmişdir.

Dnepr uğrundakı vuruşlarda göstərdiyi qəhrəmanlığa görə Mikayıl Məmməd oğlu Ələkbərova SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 22 yanvar 1946-cı il tarixli Fərmanı ilə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir.

Qardaş Ukrayna torpağında əziz Sovet vətəninə, günəşli Azərbaycanı, Neft Bakısını qoruyan öz mehriban və qəhrəman xalqının etimadını şərəflə doğruldan bu gənc qəhrəmanın xatirəsi qəlbimizdən silinməyəcəkdir.

GƏRAY LƏTİF OĞLU ƏSƏDOV

Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində misilsiz şöhrət qazanan və adı xalqımızın dilində əzbər olan qəhrəmanlardan biri də Gəray Lətif oğlu Əsədovdur.

Gəray Əsədov 1923-cü ildə Jdanov rayonunun (indiki Beyləqan) Şahsevən kəndində anadan olmuşdur. O, yeddi illik məktəbi bitirdikdən sonra Şahsevən kəndindəki kolxozun pambıq tarlalarında işləməyə başladı.

İşğalçı faşistlərin ölkəmizə qəflətən basqını 18 yaşlı Gərayı da doğma kəndindən ayırdı.

Gəray, orduya çağrıldığı ilk günlərdən hərbi işi dərinləndirən öyrənməyə səy göstərdi və az müddətdə əlaçı bir döyüşçü kimi tanındı. Gəray Əsədovun cəbhə fəaliyyətinin ən görkəmli dövrü 1943-cü ildə Qırmızı Bayraqlı "Suvorov" ordenli Xarkov diviziyasında keçmişdir.

Mahir bir nişançı olan Gəray dəfələrlə polk və diviziya komandanlığının təşəkkürünü almış və tezliklə ona qvardiya serjantı rütbəsi verilmişdir.

"Suvorov" ordenli Xarkov diviziyası Ukrayna çöllərindən başlayaraq Tran-silvaniyaya qədər böyük döyüş yolu keçmiş, Ukrayna, Moldaviya, Rumıniya xalqlarının faşist əsarətindən xilas edilməsində diqqətəlayiq fəaliyyət göstərmişdi.

Mərd xilaskarlar içərisində Azərbaycanın igid oğullarından biri olan Gəray Əsədov da var idi. Gəray bütün döyüşlərdə dəstəsinin önündə irəliləyərək, igidlik və mətanətlik nümunələri göstərirdi.

1944-cü ilin avqust ayı idi. Rumıniyanın Vlaxa yaşayış məntəqəsini azad etmək uğrunda vuruşma gedirdi.

Gərayın dəstəsi kəndə hücum etdi, ciddi vuruşmadan sonra 11 nəfər hitlerçini sıradan çıxartdı və çoxlu hərbi qənimət ələ keçirdi. Vlaxa faşistlərdən təmizləndi.

Vlaxanın ardınca Xuedin yaşayış məntəqəsini azad etmək üçün gərgin döyüşlər başladı. Alman faşistləri yaşayış məntəqəsinin ətrafına tank desantçı dəstələri çıxartmışdılar. Xuedini azad etmək üçün ilk dəfə Gərayın qvardiyaçıları hücumla keçdilər.

Gənc vətənpərvər ən təhlükəli vuruşmalarda qorxu bilirdi və qələbə üçün öz qüvvəsini əsirgəməirdi.

Xuedin uğrunda gedən vuruşmalarda da Gəray, fənd işlədib, ələ keçirdiyi düşmən minomyotundan fasiləsiz atəş açaraq, 24 nəfər faşist əsgərini və zabitini məhv etdi.

Qvardiyaçı serjant Gəray Əsədov döyüş zamanı göstərdiyi igidliyə görə, "Qırmızı Bayraq" ordeni ilə təltif olundu.

1944-cü ilin oktyabrında Şimali Transilvaniyada Maqara şəhərinin azad edilməsi uğrunda şiddətli vuruşmalar başlandı.

Əsədov əlində avtomat, dəstənin önündə irəliləyərkən şəhər küçələrindən birində qəflətən 40 nəfər hitlerçi ilə üz-üzə gəldi. Gəray qorxmadı, «Atəş!», «öldü var, geri döndü yox!» deyərək öz dəstəsini irəli apardı. Hitlerçilərdən 16 nəfərin meyidi yerə sərildi, 22 nəfəri əlbəyaxa vuruşmada əsir götürüldü. Lakin düşmən qoşunları, şəhəri tərk etməyərək, ciddi müqavimət göstərirdilər. Düşmən pulemyotları müxtəlif istiqamətlərdən atəş açaraq, sovet döyüşçülərinin hücumuna mane olurdu. Cəsur sovet qvardiyaçıları, böyük qurbanlar bahasına olsa da, şəhəri düşməndən təmizləməli və burada öz mövqelərini möhkəmləndirib, hücumu davam etdirməli idilər.

Gəray, əlində qumbara küçə ilə sürünə-sürünə düşmən pulemyotunun haradan atəş açdığını öyrənmək istəyirdi. O, nəhayət, pulemyotun atəş açdığı zirzəmiyə yaxınlaşıb, bir neçə əl qumbarasını pəncərədən içəriyə tulladı. Zirzəmidə güclü partlayış oldu.

Bir neçə dəqiqə sakitlik oldu. Yol açıq idi, Gərayın dəstəsi irəliləməyə başladı. Ancaq başqa bir düşmən pulemyotu qəflətən zirzəminin kiçik pəncərəsindən atəş açmağa başladı. Gərayın qumbara ehtiyatı qurtarmışdı, qabaqda isə dəstəni ciddi döyüş gözləyirdi. Hər saniyə qiymətli idi. Gəray birdən irəli atıldı və sinəsini düşmən pulemyotunun atəş açdığı pəncərəyə sıxdı, son dəfə: «Vətən uğrunda irəli!» deyərək səsinə ucaldı. Sovet xalqının igid oğlu Aleksandr Matrosovun döyüş qəhrəmanlığını təkrar edən Gəray Əsədov Azərbaycandan çox-çox uzaqlarda Transilvaniyanın azad edilməsi uğrunda öz canını qurban verdi, xalqın, Vətənin, Lenin komsomolunun şöhrətini yüksəklərə qaldırdı. Döyüşçülərimiz qəti hücumla keçib, Maqara şəhərini küçəküçə hitlerçilərdən təmizlədilər.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyəti Gəray Əsədovun qəhrəmanlığını yüksək qiymətləndirərək, 1945-ci il 24 mart tarixli fərmanı ilə ona ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adını verdi.

Azərbaycan xalqı, Sovet İttifaqı Gəray Əsədovun adını böyük iftixar hissi ilə yad edir, ölməz qəhrəmanın əziz xatirəsini öz qəlbində yaşadır.

CƏMİL MƏHƏMMƏD OĞLU ƏHMƏDOV

Cəmil Məhəmməd oğlu Əhmədov 1924-cü ildə Cəbrayıl rayonunun Cəbrayıl kəndində anadan olmuşdur. 1941-ci ilin iyununda alman-faşist işğalçıları Vətənimizə basqın edərkən 16 yaşlı Cəmil 10-cu sinfi təzəcə bitirmişdi. 1942-ci il mart ayının 22-də Cəmil Sovet Ordusu sıralarına getdi.

Dörd ay Bakıda, oxuyub təlim keçdikdən sonra Cəmil Əhmədov kiçik zabit rütbəsində Şimali Qafqaz cəbhəsinə yola düşdü. O, vuruşa 1943-cü ilin əvvəllərində başladı. Döyüşən ordu sıralarında Şimali Qafqazdan Polşaya, Varşavanın axırına qədər getdi. Polşanın alman işğalçılarından azad edilməsində Cəmil Əhmədov mərdliklə vuruşmuşdur.

İyirmi yaşlı komsomolçu qvardiya leytenantı Cəmil Əhmədova çətin döyüş tapşırığı verilmişdi. O, bu tapşırığı aldıqdan sonra döyüşçülərinə belə dedi:

— Almanların mövqeyi möhkəmdir, lakin biz onları oradan vurub çıxarmalıyıq. Vətənə və partiyamıza sədaqətimizi bu ağır şəraitdə bir daha sübut etməliyik.

Döyüşçülər öz cəsur komandirlərini çox yaxşı tanıyırdılar. Hünərli, cəsarətli və qorxmaz olduğuna görə Cəmil sevirdilər. Bu gənc bir çox qanlı vuruşmalardan qalibiyyətlə çıxmışdı. İki ildən artıq idi ki, o, alman-faşist işğalçılarına qarşı igidcəsinə vuruşurdu. Cəmil müxtəlif çətin döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlıq, mətanət və təşkilatçılıq qabiliyyətinə görə "Qırmızı Ulduz" və "Aleksandr Nevski" ordenləri ilə təltif edilmişdi.

Cəmil Əhmədov öz qvardiyaçılarını düşmən üzərinə qəti hücumu apardı. Səngərlərdə əlbəyaxa vuruşma qızıışdı. Düş-

mən əsgərləri inadlı müqavimət göstərirdilər. Lakin nəcib məqsəd uğrunda vuruşan qvardiyaçıları onlardan daha güclü və cəsarətli idilər. Cəmil bu vuruşmada şəxsən 10 hitlerçini məhv etdi. Komandirlərinin hünərindən ruhlanan qvardiyaçıları qoçaqlıqla vuruşurdular. Onlar xeyli hitlerçi qırdılar, səngərləri faşist işğalçılarından təmizlədilər.

Düşmənin ikinci sıradakı səngərlərinə yaxınlaşarkən Cəmil başından yaralandı, lakin o, döyüş meydanını tərk etmədi. Onun dəstəsindəki döyüşçülər faşist əsgərlərini bu səngərlərdən də vurub çıxardılar.

1944-cü ilin iyunun 26-da Malın yaşayış məntəqəsi uğrunda vuruşmalarda Cəmil Əhmədov böyük igidlik göstərdi, üçüncü dəfə ağır yaralandı. Ancaq o yenə döyüş meydanından getmədi və hücum əməliyyatına rəhbərlik etdi. Sovet qoşunları məntəqəni aldıqdan sonra huşunu itirən Cəmil vuruşma meydanından çıxarıb hərbi xəstəxanaya apardılar.

1944-cü il sentyabr ayının 2-də Cəmil Əhmədov cəbhə xəstəxanasında düşmən gülləsindən aldığı ağır yaralardan vəfat etdi.

Faşist işğalçılarına qarşı mübarizə meydanında komandanlığın döyüş tapşırıqlarını nümunəvi yerinə yetirdiyinə, igidlik və qəhrəmanlıq göstərdiyinə görə Cəmil Məhəmməd oğlu Əhmədova SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 24 mart 1945-ci il tarixli fərmanı ilə ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir.

Hazırda Cəbrayıl rayonunda Cəmil Əhmədova abidə qoyulmuşdur. Xalqımız öz qəhrəmanlarının əziz xatirəsini əbədi olaraq qəlbində yaşadır və yaşadacaqdır.

SƏLAHƏDDİN İSA OĞLU KAZIMOV

Azərbaycan xalqının mərd oğlu Səlahəddin İsa oğlu Kazımov 1920-ci ildə Zaqatalada müəllim ailəsində anadan olmuşdur. Böyük Vətən müharibəsi başlayarkən V.İ.Lenin adına Azərbaycan Pedaqoji İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsini yenicə qurtarmış komsomolçu Səlahəddin Kazımov da vətəni faşist işğalçılarından müdafiə etməyə getdi.

Səlahəddin Kazımov topçuluq məktəbini müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra leytenant rütbəsində topçu vzvodu komandiri təyin edildi və 1942-ci ilin aprel ayından Vətən müharibəsi cəhələrində alman-faşist işğalçılarına qarşı vuruşa başladı. Bu zaman cəbhədə ağır döyüşlər gedirdi. Səlahəddinin topçuları hər bir kənd, şəhər uğrunda igidliklə vuruşaraq, düşmən tanklarının və piyadalarının hücumlarını məharətlə dəf edir, onu böyük tələfata uğradırdılar.

Vətən müharibəsi cəhələrində özünü bacarıqlı bir komandir kimi göstərən Səlahəddin Kazımov, 1943-cü ilin fevral ayında batareya komandiri təyin edildi.

Müdafiə döyüşlərində olduğu kimi hücum əməliyyatları zamanı da baş leytenant Səlahəddin Kazımov, batareyaya məharətlə komandirlik edirdi.

Səlahəddin 1943-cü il fevralın 28-də Kastornoye şəhərinin alınması uğrunda gedən döyüşlərdə mərdlik və qəhrəmanlıq nümunələri göstərdi. Baş leytenant Kazımovun mərdliyi haqqında hissə komandiri Səlahəddinin atasına yazırdı:

«Səlahəddin bütün batareyanın sevimlisidir, ağıllı və şən bir oğlandır. Dünən ona təşəkkür elan edildi. Batareyanın bütün kollektivi, belə bir mərd oğul yetişdirən Sizə, bu qoçaq əsgərin atasına da təşəkkür edir».

1943-cü ilin yayı idi. Alman-faşist işğalçıları cəbhənin Oryol-Kursk xəttinə topladıqları çoxlu hərbi texnikanın və piyadanın köməyi ilə sovet qoşunlarının müdafiəsini yarıb, Moskvaya doğru hərəkət etmək, onu almaq istəyirdilər. Sovet ordusu Ali Baş Komandanlığı Oryol-Kursk tərəfdə alman-faşist işğalçıların yay hücumu planını pozmaq və əks-hücumu keçib, düşməne sarsıdıcı zərbə endirmək üçün ciddi tədbirlər gördü.

Cəbhə komandanlığı, faşistlərin hücumu keçmək vaxtını dürüst müəyyənləşdirmək üçün məlumat toplamaq məqsədilə necə olursa-olsun düşməndən əsir tutmaq haqqında hissələrə göstəriş verdi. Bu məqsədlə Səlahəddin Kazımov, üç nəfər döyüşçü ilə kəşfiyyata getdi. Onlar, düşməndən tutduqları «dillə» geri qayıtdılar. Tutulmuş əsir faşistlərin 1943-cü il iyulun 5-də hücumu keçəcəkləri haqqında məlumat verdi. Belə bir məlumatın əldə edilməsi sovet qoşunları üçün çox faydalı idi. Hitlerçiləri qabaqlamaq, təşəbbüsü ələ almaq məqsədi ilə Sovet Ordusu komandanlığı 1943-cü il səhər saat 4-də düşməne zərbə endirməyi qəetdi.

Mühüm bir mövqeni müdafiə edən Kazımovun batareyası iyulun 5-də səhər saat 4-də başqa batareyalarla yanaşı düşməne şiddətli atəş açdı. Top atışması iki saat çəkdi. Bu az müddətdə Kazımovun topçuları düşmənin xeyli canlı qüvvəsini və texnikasını məhv etdilər.

Çoxlu tələfata uğrayan düşmən, döyüş meydanına yeni qüvvələr yeridərək, səhər saat 5-də deyil, 8-də hücumu keçdi. Oryol-Kursk xəttində bir neçə gün davam edən çox şiddətli döyüşlər Sovet Ordusunun tam qələbəsi ilə nəticələndi. Alman-faşist işğalçıların hücum planı tamamilə pozuldu.

Son dərəcə gərgin və şiddətli vuruşmada Kazımovun batareyası böyük müvəffəqiyyət qazandı. Batareya düşmənin dörd zirehli maşınını, gecə vuruşma-sında dörd tankını məhv etdi və 150-dən artıq hitlerçini qırdı.

Alman-faşist işğalçılara qarşı vuruşmada mərdlik və qoçaqlıq göstərən, batareyaya məharətlə rəhbərlik edən Səlahəddin Kazımov 1943-cü il iyulun 26-da Qızıl Bayraq ordeni ilə təltif edildi.

Sovet Ordusu, Oryol-Kursk xəttində alman-faşist işğalçılarınin hücum planını pozandan sonra əks-hücuma keçdi və Vətən torpaqlarını yadelli işğalçılardan azad etməyə başladı. Baş leytenant Kazımovun da topçuları, komandanlığın tapşırıqlarını müvəffəqiyyətlə yerinə yetirərək, başqa hissələrlə birlikdə Dnepr çayının sahillərinə çatdılar.

Qarşıda çox çətin və məsul vəzifə dururdu. O da — Dnepr çayını keçmək, çayın Qərb sahilində hücum meydanı tutmaq idi.

Komandanlıq Kazımovu, öz batareyası ilə, sovet piyada qoşunlarının ardınca çayı keçib, sağ sahilə möhkəmlənməyi əmr etmişdi.

Batareyanın döyüşçüləri, mahir komandirləri Kazımov başda olmaqla, topları, döyüş sursatını, atları çaydan keçirmək üçün bütün hazırlıqları görüb qurtardılar. 1943-cü il oktyabrın 8-də topçular, Kiyevdən şimalda Dneprin qərb sahilinə keçməyə başladılar. Sovet qoşunlarının Dnepri keçdiyini görən düşmən, çayı şiddətli top atəşinə tutdu və bütün keçidləri havadan bombardman etməyə başladı. Buna baxmayaraq Kazımovun batareyası dayanmadı, düşmənin ardı-arası kəsilməz atəşi altında heç bir tələfat vermədən Dnepr çayını keçdi və dərhal düşməni atəşə tutdu.

Bundan qəzəblənən faşist komandanlığı, sovet qoşunlarını nəyin bahasına olursa-olsun çayın qərb sahilindən sıxışdırıb geri oturtmaq üçün əlindən gələni etdi.

Bu məqsədlə faşistlər nisbətən az qüvvə ilə çayın qərb sahilinə çıxmış sovet qoşunlarına gündə bir neçə dəfə hücum edirdilər. Lakin hər dəfə xeyli tələfat verib, geri çəkilməli olurdular.

Baş leytenant Kazımov, batareyanın mövqeyini tez-tez məharətlə dəyişdirərək, düşməne gözlənilməz zərbələr endirirdi. Belə bir taktikanın tətbiqi nəticəsində batareya da ağır tələfatdan xilas edildi. Dneprin qərb sahilində hücum meydanı tutmaq və onu genişləndirmək uğrunda gedən vuruşma on iki gün davam etdi. Düşmənin əks-həmlələri kəsilmirdi. Lakin bu həmlələr igid sovet döyüşçülərini qorxuda bilmədi. Polk komandirinin yazdığı kimi Kazımov bu vuruşmalarda da batareyanın atəşini müstəsna ustalıqla istiqamətləndirərək, bacarıqlı zabit olduğunu bir daha sübut etdi. Kazımovun topçuları düşmənin 12 tank hücumunu soyuqqanlıqla dəf edərək, onlardan 11-ni yandırdılar. 180 hitlerçi əsgər və zabitini məhv etdilər. Komandanlığın əmri müvəffəqiyyətlə yerinə yetirildi.

Kommunist partiyası və Sovet hökuməti Səlahəddin Kazımovun Vətən müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi igidlik və qəhrəmanlığı yüksək qiymətləndirdi.

Dnepr çayını müvəffəqiyyətlə keçdiklərin, çayın qərb sahilində tutmuş olduqları hücum meydanını möhkəmləndirdiklərinə, bu əməliyyat zamanı igidlik və qəhrəmanlıq göstərdiklərinə görə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1943-cü il 16 oktyabr tarixli fərmanı ilə 201 sovet döyüşçüsünə və o cümlədən Azərbaycan xalqının igid oğlu baş leytenant Səlahəddin İsa oğlu Kazımovu Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ad verildi.

Bu zaman Səlahəddin Kazımov Sov.İKP sıralarına qəbul edildi. Qəhrəman, Sovet Ordusu, Dnepr çayını keçdikdən sonra bütün cəbhə boyu hücumu davam etdirərək, ana Vətənin müvəqqəti işğal edilmiş torpaqlarını yadelli qəsbkarlardan təmizlədilər. Bu hücumlarda Kazımovun batareyası da fəal iştirak etdi və dəfələrlə qəhrəmanlıq nümunələri göstərdi.

Kazımovun batareyası Ukraynanın Novoqrad-Volinski şəhərinin azad edilməsi uğrunda gedən vuruşmalar zamanı 400 düşmən əsgərini və zabitini qırdı. Batareyanın döyüşçüləri

düşmənin 20 əsgər və zabiti əsir aldı, 12 avtomaşını ələ keçirdi.

Səlahəddin Kazımov 1944-cü ildən divizion komandiri vəzifəsinə təyin olundu və ona kapitan rütbəsi verildi.

Kapitan Kazımovun divizionu Polşanı faşistlərdən təmizləmək uğrunda gedən vuruşmalardan birində düşmənin üç tankını, altı motorlu topunu yandıraraq, 20 avtomaşını ələ keçirdi. Divizion bacarıqlı rəhbərlik etdiyinə və bu zaman qəhrəmanlıq göstərdiyinə görə Kazımov, polk və diviziya komandanlığı tərəfindən üç dəfə təşəkkür aldı.

Səlahəddin Kazımovun topçuları Polşanın azad edilməsində, Almanıyanın özündə gedən vuruşmalarda daha çox fərqləndilər. Sovet hökuməti, diviziyona məharətlə rəhbərlik etdiyinə görə kapitan Səlahəddin Kazımovu Aleksandr Nevski ordeni ilə təltif etdi.

Səlahəddin Kazımov öz döyüş yolunu 1945-ci il mayın 7-də Praqada başa vurdu. Son vuruşmada o yaralandı, sağaldıqdan sonra Bakıya qayıtdı.

Hazırda Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Səlahəddin Kazımov, kommunizm quruculuğu sahəsində qüvvə və bacarığını əsirgəmədən çalışır.

QAFUR NƏSİR OĞLU MƏMMƏDOV

Vətən müharibəsi cəbhələrində böyük igidliklər göstərən Qafur Nəsir oğlu Məmmədov 1922-ci ildə Bakı şəhərində anadan olmuşdur. O, uşaqlıqdan dənizçi olmaq arzusu ilə yaşayırdı. Buna görə də yoldaşları ilə birlikdə tez-tez dənizə gedir, üzgüçülük yarışlarında iştirak edir, «dəniz vuruşmaları»nda özünü hərbi gəminin komandiri kimi təsəvvürünə gətirirdi.

Alman-faşist işğalçıların Vətənimizə basqın etdikləri ilk günlərdə 26 komissar adına mətbəənin mürəttibi, 19 yaşlı Qafur, Vətəni yadellilərdən qorumaq üçün cəbhəyə yola düşdü. O, cəbhəyə gedərkən qohumlarına dedi: «Mənim həyatım məni böyüdü başa çatdıran vətənimindir. Mən öz doğma Vətəni qorumağa gedirəm. And içirəm ki, düşməni möhkəm əzişdirəcəyəm, qəhrəman kimi geri qayıdacağam, əgər ölsəm, qəhrəmanlıqla öləcəyəm».

Qafur Məmmədov Qara dəniz donanmasının tərkibində Sevastopolu müdafiə etməkdən ötrü vuruşma meydanına getdi.

1942-ci ilin mayında Azərbaycan xalqının nümayəndə heyəti öz həmyerli-ləri ilə görüşmək üçün Sevastopola gəldi. O zaman Sevastopol mühasirədə idi. Azərbaycanlı döyüşçülər Azərbaycan zəhmətkeşlərinə nümayəndə heyətinin vasitəsi ilə bir məktub göndərdilər. Məktubda deyilirdi: «Biz Sevastopolu müdafiə etməklə, işğalçı alman-faşistlərinin yolunu kəsərək, onları Qafqaza, bizim günəşli Azərbaycana, şanlı Bakı şəhərinə, başqa şəhərlərimizə, kəndlərimizə soxulmağa qoymuruq. Bununla biz, öz ailələrimizi, ana və atalarımızı, arvad və uşaqlarımızı qaniçən yırtıcı vəhşilərdən qoruyuruq».

Qafur Məmmədov Sevastopol uğrunda mərdliklə vuruşdu. Sevastopolun səkkiz aylıq müdafiəsindən sonra Qafur Tuapseyə göndərildi. Bu vaxt o, komandir Z.Sinetskinin yanında

rabitəçi işləyirdi. Leytenant Sinetski Qafurun igidliyini yüksək qiymətləndirir və onu özünün birinci köməkçisi hesab edirdi.

Qafur Lenin komsomoluna qəbul edildikdən sonra bir gün hissənin komsomol təşkilatı katibi kiçik leytenant Anatoli Syomin Sinetski ilə söhbət edərkən ondan soruşdu:

— Sizin fikrinizcə Qafur yaxşı rabitəçidirmi ?

Sinetski gülümsəyərək cavab verdi:

— Qafur çox təcrübəli rabitəçidir. O, Vətən yolunda canından keçməyə hazırdır.

Doğurdan da Qafur öz igidliyi və döyüş məharəti ilə komandirinin hörmətini qazanmışdı.

Komandir Sinetski və Qafur qızgın döyüşlərin alovların içərisində həqiqi dostluğun gücünə dönə-dönə inanmışdılar.

1942-ci ilin oktyabr ayında faşist işğalçıları, cənubda Sovet Ordusunun müdafiə xəttini yararaq, Mozdok və Novorossiyskə soxulmuşdular. Düşmən Bakını və Zaqafqaziyanı ələ keçirmək üçün var gücünü sərf edirdi. Qara dəniz sahilindəki Pşada kəndi uğrunda şiddətli vuruşma gedirdi. Qafurun xidmət etdiyi rota düşmənin sayca qat-qat artıq qüvvələrinə qarşı vuruşurdu. Faşistlər, nəyin bahasına olursa-olsun, sovet döyüşçülərinin mətanətini qırmaq istəyirdilər. Bir dəstə düşmən avtomatçısı Sinetskinin rotasının müdafiə etdiyi mövqə üzərinə hücumla keçdi. Lakin sovet dənizçiləri möhkəm dayanmışdılar. Komsomolçu Qafur, Sevastopol və Taman uğrunda gedən döyüşlərdə olduğu kimi, yenə də igidlik və qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdi. O, yağış kimi yağan güllə altında, sovet döyüşçülərinin irəliləməsinə mane olan düşmən pulemyotuna tərəf süründü. Qumbaraları tulladı, düşmən pulemyotu susdu. Sovet döyüşçülərinin atəşi düşməni irəli buraxmadı. Faşistlər döyüş meydanında bir yığın meyit qoyub, geri çəkilməyə məcbur oldular.

Vuruş getdikcə şiddətlənirdi. Döyüşün müqəddəratı, bütün rotanın müqəddəratı Sinetskidən və onun komandirlik məharətindən asılı idi. Vuruşmanın gərgin vaxtında Qafur gördü ki, bir faşist avtomatçısı leytenant Sinetskini nişan alıb, vurmaq istəyir. Qafur dərhal öz avtomatının tətiyini çəkdi, lakin atəş açılmadı,

güllə qurtarmışdı. Avtomatı doldurmağa isə vaxt yox idi. Qumbara atmaq da gec idi.

Qafur cəld irəli atıldı və sinəsini komandirin qabağına verdi. Düşmən avtomatının gülləsi Qafurun sinəsinə sancıldı.

— Qafur, mənim əziz dostum ! — deyə, leytenant Sinetski Qafuru qolları üstə aldı.

Qafurun sinəsindən qan fəvvarə kimi axırdı. O, gözlərini açaraq, son dəfə xəfif səslə dedi:

— Yoldaş komandir, mən ölürəm... Əlvida... Məni yerə qoyun, düşməni məhv eləyin...

Sinetski, vəfalı dostunu və döyüş yoldaşını qucaqlayıb öpdü və dedi:

— Qafur, biz səni heç zaman unutmayaçağıq. Sənin qisasını düşməndən alacağıq.

Sovet döyüşçülərinin sarsıdıcı zərbələri altında faşistlər geri çəkilməyə məcbur oldular. Rota cəsarətlə irəlilədi. Pşada kəndi uğrunda mərdliklə vuruşan onlarla döyüşçü Sovet İttifaqının orden və medalları ilə təltif edildi. Ən yüksək mükafatı 20 yaşlı komsomolçu Qafur Məmmədov aldı.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1943-cü il 31 mart tarixli Fərmanı ilə Qafur Nəsir oğlu Məmmədova ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Xalqımızın igid oğlu Qafur həyatını qurban verməklə öz rus qardaşını ölümdən xilas etdi.

Azərbaycan xalqı cəbhədə vuruşan oğullarına yazırdı: «Dost çətin gündə sınınar. Biz azərbaycanlılar rus, Ukrayna, Belarus, gürcü, erməni və Sovet İttifaqının bütün xalqlarının nəinki xoşbəxt günlərində, həm də ağır sınaq günlərində sadıq dostları olmuşuq. Babalarımız bizi sədaqət və bütün xalqlarla səmimi dostluq ruhunda tərbiyə etmişlər».

Sovet adamları Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu Qafur Məmmədovun əziz xatirəsini böyük qürur və iftixarla öz qəlbində yaşadır.

ƏMİ AĞA OĞLU MƏMMƏDOV

Qəhrəman qızıl donanmaçı Əmi Ağa oğlu Məmmədov, 1922-ci ildə Bakı şəhərinin Orconikidze rayonundakı yeni Suraxanı kəndində fəhlə ailəsində anadan olmuşdur.

Donanmaya getməzdən əvvəl o, çilingərlik etmiş, sonra isə «Əzizbəyovneft» neft mədənlərində şofer vəzifəsində işləmişdir.

Böyük Vətən müharibəsinin ilk günlərində Ə.Məmmədov, Sovet Ordusu sıralarına gedərək, Qara dəniz donanmasının döyüşçüləri ilə birlikdə alman-faşist işğalçılarına qarşı vuruşmağa başlamışdır. O, Qara dənizin Qafqaz sahili, Krım və Ukrayna uğrunda gedən döyüşlərdə fəal iştirak etmişdir. Məmmədov xüsusilə Qara dəniz sahili uğrunda vuruşlarda böyük şöhrət qazanmışdır.

Nikolayev şəhəri və limanı uğrunda vuruşmaların birində gənc donanmaçının göstərdiyi igidlik onun adını dillər əzbəri etdi. Bu, Məmmədovun döyüş həyatında ən görkəmli igidlik idi.

1944-cü il martın 25-dən 26-na keçən gecədə 67 nəfərdən ibarət desantçılar dəstəsi məsul bir tapşırıq aldı. Əmi Məmmədov da desantçıların sırasında idi. Desant, balıqçı qayıqlarında Buğ çayı ilə üzməli, qəflətən düşmənin arxasına keçib, onun rabitə xətlərini dağıtmalı, cinahdan həmləyə keçməklə sovet qoşun hissələrinin Nikolayev şəhərini düşməndən azad etmələri üçün əlverişli şərait yaratmalı idi.

Dəstə xırda balıqçı qayıqlarında çay axınının əks istiqamətində hərəkətə başladı. Qarşıdan güclü külək əsirdi, çay isə şiddətlə dalğalanırdı. Çayın hər iki sahilində düşmən hissələri möhkəmlənmişdi. Belə bir vəziyyətdə faşistlərin arxasına keçmək üçün çay ilə 15 kilometr üzmək heç də asan deyildi. Bir tərəfdən də, dalğaların qayıqlara doldurduğu suyu fasiləsiz boşaltmaq lazım gəlir və bu da dəstənin hərəkətini ağırlaşdırırdı.

Cəsur donanmaçılar bütün çətinlikləri aradan qaldıraraq, sağ-salamat və vaxtında şəhərə yaxınlaşdılar, tez qayıqlardan çıxıb sahilə müvafiq mövqe tutdular.

Desantçılar dəstəsi, şəhərin kənarındakı qalın meşəlikdə öz mövqeyini möhkəmləndirdikdən və sovet qoşun hissəsi ilə əlaqə yaradandan sonra qəflətən faşistlər üzərinə hücumə keçdi. Düşmən bu hücumu gözləməirdi. Faşistlər, çıxılmaz vəziyyətə düşdüklərini görərək, desantçılar üzərinə böyük qüvvə göndərdilər. Şiddətli döyüş başladı.

Əmi Məmmədov, sağ cinahda mövqe tutaraq, əks-hücumə keçən düşmən tanklarına, motorlu toplarına və zirehli maşınlarına sərrast atəş açırdı. Az sonra Məmmədovun müdafiə etdiyi cinaha düşmən mina yağdırdı və hər tərəfdən hücumə keçdi. Lakin igid sovet döyüşçüsü özünü itirməyərək, mövqeyini dərhal dəyişdi və düşmənin cəhdini məharətlə puça çıxartdı.

Hitlerçilər, ağır tələfata uğramalarına baxmayaraq, öz hücumlarını davam etdirirdilər. Sovet dənizçiləri, faşistlərin axın-axın gəldiklərini görərək, tez dördmərtəbəli binaya keçib, onun ətrafında səngər qazdılar. Döyüş yeni qüvvə ilə qızıışdı.

Əmi Məmmədov, desant rəhbərinin tapşırığı mövqeyi mərdliklə qoruyurdu. O, öz tankvuran silahı ilə düşmənin 2 tankını, 2 zirehli avtomaşınını, 6 atəş nöqtəsini və onlarla hitlerçini məhv etdi.

Faşistlər dənizçilərimizin cürətindən qəzəblənərək, daha şiddətli hücumə keçdilər. Lakin düşmənin təşkil etdiyi 18 əks-hücum cəsur dənizçilər tərəfindən dəf edildi.

Sovet dəniz desantçıları dəstəsi iki gün gecə-gündüz vəhşiləşmiş düşməne qarşı vuruşdu. Dənizçilərin üzərinə hər tərəfdən pulemyot güllələri, top və minomyot mərmiləri yağdırdı, buna baxmayaraq, onlar düşmən qüvvələrini ağır tələfata uğradırdılar. Yalnız iki gündə 700-ə qədər faşist əsgəri və zabiti məhv edilmişdi.

Faşistlər böyük tələfat verə-verə, fürsət tapıb, sovet donanmaçıların misil-siz igidliklə müdafiə etdikləri binanın

birinci mərtəbəsinə soxula bildilər. Bu zaman binanın hər bir mərtəbəsi pilləkəni və otağı uğrunda qızğın vuruş başlandı.

Sayca qat-qat üstün olan düşmən qüvvələrinə qarşı ölüm-dirim müharibəsi aparan desantçıların sırasında 21 nəfər silah tuta bilən adam qalmışdı. Bu cəsurlardan hər biri bir neçə silahdan və atəş nöqtəsindən, Əmi Məmmədov isə üç nöqtədən atəş açırdı. Əmi gah uçuq pəncərənin alt hissəsindən tankvuran silahını işə salır, gah dəhlizdəki yelkəşə qaçaraq, oradan faşistləri avtomatla qırır, gah da pilləkənlərlə yaxınlaşan düşmənlərin üzərinə əl qumbaraları tullayırdı.

Hitlerçilər, yeni qüvvə topladıqdan sonra binanı hücumla tutmağı qət etdilər. Əmi, yelkəşdən atəş açdığı vaxt tankvuran silahının yerləşdiyi pəncərəyə faşist zabitinin dırmandığını gördü, cəld oraya yürüyüb, avtomatın qundağını faşistin başından elə vurdu ki, zabit küçəyə düşdü. Elə bu anda o biri pəncərədən və pilləkən tərəfdən bir neçə hitlerçi Əmi Məmmədovun üstünə atıldı. Qorxmaz donanmaçı, özünü itirməyərək, ona lap yaxınlaşan faşist əsgərini var gücü ilə yuxarı qaldıraraq, pəncərədən küçəyə atdı. Pəncərədən içəri doluşan düşmənlər, Əmiyə yaxınlaşmağa cəsarət etməyib, onu gülləyə tutdular...

Azərbaycan xalqının igid oğlu Əmi Məmmədov öz doğma Sovet vətəni uğrunda, qəddar alman faşistlərinə qarşı ölüm-dirim müharibəsində belə həlak oldu.

Bu qəhrəmanın sağ qalan və yaralanan yoldaşları binanın üçüncü mərtəbəsinə qalxıb döyüşü davam etdirdilər...

1944-cü il martın 28-də sovet qoşunları Nikolayev şəhərini alman faşistlərindən təmizlədilər. Şəhərin azad edilməsində misilsiz qəhrəmanlıq göstərmiş 67 cəsur donanmaçının adı dillər əzbəri oldu.

Sovet hökuməti Nikolayev şəhəri uğrunda vuruşmalarda göstərdiyi qəhrəmanlıq və igidliyə görə Azərbaycan xalqının mərd oğlu Əmi Ağa oğlu Məmmədova ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verməklə onun xatirəsini əbədiləşdirdi.

MƏMMƏD CƏBRAYIL OĞLU MƏMMƏDOV

Azərbaycan xalqının mərd oğlu Məmməd Cəbrayıl oğlu Məmmədov 1920-ci ildə Qax rayonunun Baydarlı kəndində anadan olmuşdur.

Məmməd uşaqlıq və gənclik illərini kənddə keçirmiş, öz işgüzarlığı və nəcib xasiyyəti ilə hamının rəğbətini qazanmışdı.

Məmməd 1940-cı il oktyabr ayının 10-dan Sovet Ordusu sıralarında xidmət etməyə başlamışdı.

1235-ci atıcı polkunda sanitar təlimatçısı vəzifəsində çalışan Məmməd Məmmədov Vətənimizin alman faşistləri tərəfindən müvəqqəti tutulmuş rayonları uğrunda gedən döyüşlərdə qəhrəmanlıqla iştirak etmişdir. O, 1943-cü il oktyabrın 24-də «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edilmişdir.

Sovet qoşunu hissələri irəliləyərək, şəhər və kəndlərimizi düşmənin qanlı pəncəsindən xilas etdi. Az sonra Vətənimizin bütün şəhər və kəndləri, habelə qonşu Polşa torpaqları faşistlərdən təmizləndi. Vuruşma Almaniya torpağına keçdi. Düşmən geri çəkildikcə daha da quduzlaşırdı. O, nəyin bahasına olursa-olsun qoşunlarımızın irəliləməsinə mane olmağa çalışırdı. Lakin qəlblərində intiqam hissi coşan sovet döyüşçülərinin hücumu bütün maneələri dağıdıb keçir, daha da sürətlənir və genişlənirdi. Bu igid döyüşçülərin arasında minlərlə azərbaycanlı vardı ki, onlardan biri də Məmməd Məmmədov idi.

Baş serjant Məmməd Məmmədov 1945-ci il yanvarın 22-də Almaniyanın Namslau şəhəri üzərinə hücumda fəal iştirak etmiş və düşmənin atəşi altında dörd ağır yaralı sovet döyüşçüsünü vuruş meydanından çıxarmışdı.

Almaniyanın Breslavl şəhərindən cənub-şərqdə Oder çayını keçmək, yeni mövqeləri möhkəmlətmək uğrunda gedən

döyüşlərdə Məmməd Məmmədov öhdəsinə düşən vəzifəni böyük mətanət və əzmlə yerinə yetirdi. O, bütün çətinliklərə, əzab və əziyyətlərə sinə gərərək, yaralı döyüşçü və komandirləri döyüş meydanından çıxarırdı. Məmməd bu vuruşmada 16 yaralı sovet döyüşçüsü və zabitini ölümdən xilas etdi.

Məmməd Məmmədovu ancaq bir sanitar təlimatçısı kimi tanıyırdılar. O, eyni zamanda qorxu bilməz igid bir döyüşçü idi, ən şiddətli və çətin vuruşmalarda böyük qəhrəmanlıq nümunələri göstərirdi. Oder çayı sahillərində qanlı və gərgin vuruşlar gedirdi. Faşistlər, mövqelərini möhkəmləndirərək, sovet qoşunlarının irəliləməsinə mane olmaq üçün əks-hücuma keçir, lakin sovet döyüşçülərinin güclü müqavimətinə rast gələrək geri çəkildilər.

1945-ci il yanvarın 24-ü idi. Baş serjant Məmməd Məmmədov, Oder çayının sol sahilindəki evlərdən birində döyüş meydanından çıxardığı yaralı döyüşçülərə və zabitlərə ilk tibbi yardım göstərirdi. Bu zaman alman faşistləri hücumu keçərək yaralılar olan evə yaxınlaşmağa başladılar. Məmməd Məmmədov özünü itirmədi. O, dərhal atəş mövqeyi tutaraq, düşməne atəş açmağa başladı. Yaralı döyüşçülər aramsız olaraq tüfəngləri doldurub Məmmədə verirdilər. Bu döyüşdə Məmməd Məmmədov, şəxsən düşmənin 40 əsgər və zabitini öldürdü, bununla da sovet qoşun hissələrinin irəli hərəkəti üçün şərait yaratdı.

Azərbaycan xalqının mərd və sadəqətli oğlu Məmməd Məmmədov bu döyüşdə igidliklə həlak oldu.

SSRİ Ali Sovetinin 10 aprel 1945-ci il tarixli Fərmanı ilə baş serjant Məmməd Məmmədova Oder çayını keçərkən göstərdiyi igidlik və qəhrəmanlığa görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ad verildi.

Məmməd Məmmədovun əziz xatirəsi xalqımızın qəlbində daim yaşayacaqdır.

XƏLİL MƏMƏD OĞLU MƏMMƏDOV

Xəlil Məmməd oğlu Məmmədov 1916-cı il mayın 5-də Şuşa şəhərində sənətkar ailəsində anadan olmuşdur. O, 1937-ci ildə Aşqabad şəhərindəki sənaye texnikumunu bitirdikdən sonra Türkmənistan SSR-in Kizil –Arvat şəhərindəki qatar təmiri zavoduna işə göndərilmişdir. Xəlil Məmmədov burada əvvəlcə texnik, sonra isə mühəndis-konstruktor vəzifəsində çalışmışdır.

Xəlil Məmmədov 1938-ci ilin sentyabr ayında orduya çağırılmış və tank batalyonunun alay məktəbinə qəbul edilmişdir. O, bu məktəbi 1940-cı ilin yanvarında vaxtından əvvəl qurtararaq, siyasi rəhbər müavini rütbəsini almış və 126-cı əlahiddə tank batalyonunun komandiri vəzifəsinə təyin edilmişdir.

Xəlil Məmmədov 1941-ci ilin dekabrında 126-cı əlahiddə tank batalyonunun komandiri kimi Feodosiya şəhəri ətrafında desant əməliyyatında iştirak etmişdir. O, 1942-ci ilin mayınadək tank komandiri olmuş, Kırım cəbhəsində düşməne qarşı vuruşmuş və burada ağır yaralanmışdır.

Xəlil Məmmədov, Kırımın faşist işğalçılarından təmizlənməsi uğrunda gedən döyüşlərdə müvəffəqiyyətli hərbi əməliyyat keçirdiyinə görə Qırmızı Ulduz ordeni ilə təltif edilmişdir.

1943-cü ildə Xəlil Donbas uğrundakı vuruşlarda fəal iştirak etdiyinə görə ikinci dəfə Qırmızı Ulduz ordeni almışdır.

Xəlil Məmmədov 1943-cü ilin avqustundan dekabrınadək üçüncü Ukrayna cəbhəsində III tank briqadası tank batalyonunun komandir müavini vəzifəsində xidmət etmişdir.

1943-cü ilin dekabrından 1944-cü ilin aprelinədək Xəlil, İkinci Ukrayna cəbhəsində 23-cü tank korpusu tank batalyonu-

nun komandiri kimi döyüşmüşdür. Zaporozhyenin alman faşistlərindən azad edilməsində fəal iştirak etdiyinə görə o, Aleksandr Nevski ordeninə layiq görülmüşdür.

Xəlil Məmmədov 1944-cü ilin apreliyindən avqustunadək Üçüncü Ukrayna cəbhəsində 3-cü Qırmızı Bayraqlı tank briqadasında tank batalyonunun komandiri olmuşdur. O, faşistlərin Korsun-Şevçenkovski qoşun dəstəsinin darmadağın edilməsində qəhrəmanlıqla vuruşduğuna görə Qırmızı Bayraq ordeni ilə təltif edilmişdir. Xəlil Məmmədov, Rumıniyanın Merqure şəhərinin faşistlərdən azad edilməsi uğrunda vuruşmalarda xüsusilə fərqlənmişdir.

Həmin şəhərə gedən yolu faşistlər möhkəm minalamış və burada dəmir-beton sədlər, tanklara qarşı dirək maneələri qurmuş, bir neçə sıra tikanlı məftil çəkmişdilər. Tank batalyonunun zabiti Məmmədov, şəhərin arxasında olan körpünü dağıtmaq əmrini aldıqdan sonra 5 tankla bərabər oraya hücum etdi. Lakin müxtəlif maneələr tankların hərəkətini ləngidirdi. Bütün çətinliklərə baxmayaraq Məmmədovun tankçıları atəş açaraq iti sürətlə şəhərə daxil oldular. Alman qarnizonu belə hücumu gözləmədiyindən özünü itirdi. Şəhərin mərkəzində Xəlil Məmmədov yaralandı. Lakin o, huşunu itirmədi, tankçıları şəhərin kənarına çıxmağı əmr etdi. Xəlil, şəhər kənarında tankçıların dairəvi müdafiəsini təşkil edərək, sovet qoşunları gəlib çıxanadək vuruşu davam etdirdi.

Cəbhə qəzetləri Xəlil Məmmədovun qəhrəmanlığı haqqında yazırdı: «Məmmədov, Şevçenko kəndi yanında mühasirəyə düşdükdən sonra nəinki öz tanklarını mühasirədən çıxarmış, hətta az qüvvə ilə düşmən tanklarını araya alıb hamısını məhv etmişdir. Digər bir döyüşdə bu məharətli sovet zabiti öz 5 tankı ilə düşmənin 10-dan çox tankını sıradan çıxarmışdır».

Xəlil Məmmədova şöhrət qazandıran döyüşlər çox olmuşdur. O, vətənimizi faşist işğalçılarından azad etmək uğrunda aparılan vuruşmalarda həmişə qalib gəlmiş, Rumıniyadan,

Macarıstandan və Avstriyadan zəfərlə keçmiş, qələbələr yolunu Almaniyada başa çatdırmışdır. Səfahı Qarabağ dağlarının qoyunda böyümüş Xəlil Məmmədov öz bilik və təcrübəsini həvəslə tankçılara verir, şəxsi igidlik nümunələri ilə onları qəhrəmanlığa ruhlandırır.

Məmmədov 1944-cü il avqustun 21-dən sentyabrın 16-dək Rumıniyada faşist işğalçıların darmadağın edilməsində böyük qəhrəmanlıq göstərmişdir. Bu 15 günlük vuruşmalarda Xəlil Məmmədovun tankları düşmənin 4 tankını, 2 motorlu topunu, 64 topunu, 191 avtomobilini, 108 pulemyotunu və 1375 əsgər və zabitini məhv etmişdir. Bundan əlavə Xəlilin igid tankçıları hərbi ləvazimatla dolu 3 dəmir yolu qatarı, 350 avtomaşını ələ keçirmiş, düşmənin 4 minə qədər əsgər və zabitini əsir almışdır.

Xəlil Məmmədovun tərbiyə etdiyi döyüşçü və komandirlərin 4 nəfəri Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı almışdır.

Vətən müharibəsi cəbhələrində düşməne qarşı müvəffəqiyyətlə hərbi əməliyyat keçirdiyi üçün Xəlil Məmmədov Sovet İttifaqı Ali komandanlığının əmri ilə 12 dəfə təşəkkür almışdır.

Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrindəki döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlığa görə Xəlil Məmməd oğlu Məmmədova SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 24 mart 1945-ci il tarixli fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir.

MƏLİK MƏLİK OĞLU MƏHƏRRƏMOV

Azərbaycan xalqının mərd oğulları sırasında adı böyük iftixarla çəkilən igidlərdən biri də Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Məlik Məhərrəmovdur.

Məlik Məlik oğlu Məhərrəmov 1920-ci ildə Zərdab rayonunun Bıçaqçı kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. Kənddə yeddiillik

məktəbi bitirən Məhərrəmov Bakıya gəlmiş, xalq təsərrüfatı texnikumuna daxil olub, onu müvəffəqiyyətlə bitirmişdi.

Məlik Məhərrəmov 1939-cu ildə Sovet Ordusu sıralarına çağırılmışdı. 1941-ci ilin iyunundan faşistlərə qarşı vuruşmalarda iştirak etmişdir. 1942-ci ilin əvvəllərində vzvod komandiri təyin olunmuşdu.

Çerniqov şəhəri uğrunda döyüşlərdə fərqləndiyinə görə Məhərrəmov Qırmızı Bayraq ordeni ilə təltif edildi. Çerniqov döyüşləri Məhərrəmovun mühüm taktiki hazırlığa və böyük döyüş təcrübəsinə malik bir komandir kimi mətinləşdiyini göstərdi.

Dneprin qumlu sahillərində göstərdiyi igidlik və rəşadət isə onun şöhrətini hər yana yaymış və ona Dnepr qəhrəmanı kimi şərəfli bir ad qazandırmışdı.

1943-cü ilin soyuq payız günləri idi. Ukrayna torpaqlarını faşistlərdən təmizləmək uğrunda Sovet Ordusu hissələrinin hücumu getdikcə güclənirdi. Bu hücum Dnepr çayının sıldırım sahillərində daha da şiddətlənməkdə idi. Düşmən qoşunları Dneprdən təbii istehkam kimi istifadə etmək və əks hücumu keçmək fikrində idilər. Lakin sovet qoşunu hissələrinin çevik manevrləri faşistlərin bu fikrini alt-üst etdi.

Gecə idi. Göz-gözü görmürdü. Gündüzkü top gurultularından, pulemyot-tüfəng şaqqıltısından əsər-ələmət qalmamış,

hər tərəfə sakitlik çökmüşdü. Dnepr boyu uzanan meşələrdə minlərlə döyüşçü sabahkı döyüşlərə hazırlaşdı. Komandanlığın əmrinə görə çayı birinci keçməli olan leytenant Məlik Məhərrəmovun rotası bu hazırlıqda xüsusilə seçilirdi. Rota gecəyə çayı keçməli, o biri sahilə mövqə tutmalı və sovet qoşunu hissələrinin çaydan keçməsinə təmin etməli idi. Tapşırıq həm çox məsul, həm də çox mürəkkəb idi.

Qayıqlar nizamlanır, ponton körpülər quraşdırılır, bərələr diqqətlə nəzərdən keçirilirdi. Leytenant Məhərrəmov ona tapşırılan işin məsuliyyətini və əhəmiyyətini başa düşərək, rotanın hazırlığına diqqətlə rəhbərlik edir, döyüşçülərin əməliyyata necə hazır olduqlarını dönə-dönə yoxlayır, əməliyyatın planı haqqında vzvod komandirlərinə məlumat verirdi. Gecə yarından xeyli keçmiş rota çayın sahilinə endi. Çox da böyük olmayan qayıqların hərəsinə 2 avtomatçı mindi və bir pulemyot qoyuldu. Qüvvələrin bu cür bölüşdürülməsi lazım gəldikdə hər bir qayığın ayrılıqda müstəqil döyüş apara bilməsinə imkan yaradırdı.

Məhərrəmovun göstərişi ilə birinci sıradakı qayıqlara iki tankvuran silah yerləşdirildi. Komandir döyüşçülərə sakitliyi gözləməyə əmr etdi. Kiçik bir ehtiyatsızlıq bütün əməliyyatı poza bilərdi. Səs salmasın deyə, uclarına kəndir bağlanmış avarlar qalxıb-endikcə qayıqlar düşmən qüvvələrinin yerləşdiyi qarşı sahilə yaxınlaşırdı.

Məhərrəmovun dəstəsi birinci olaraq qarşı sahilə çıxdı. Başqa qayıqlar da bir-birinin ardınca sahilə yan aldı. Düşmən xəbərsiz idi. Məhərrəmov döyüşçülərə mövqə tutmağı əmr etdi. Daha iyirmi dəqiqə keçdi. Gözlənilmədən düşmən pulemyotları və avtomatlarının şaqqıltısı eşidildi. Demə, düşmən qoşun hissələri duyuc düşmüşdülər. Birdən havada qırmızı bir fişəng partladı. Leytenant Məhərrəmov, döyüşə başladığını qərgəhə xəbər verdi.

Rotanın tutduğu mövqeyə düşmən minamyotlarından, pulemyotlarından güclü atəş açılırdı. Vəziyyət getdikcə gərgin-

laşirdi. Bərkdən-boşdan çıxmış, dəfələrlə çətin döyüslərə düşmüş Məhərrəmov indi də cəsarətli bir qərar qəbul etdi: «Düşməni öz mövqeyindən sıxışdırmaq, sovet qoşun hissələrinin çaydan keçməsinə təmin edən daha əlverişli istehkam tutmaq lazımdır»

— İrəli, düşmən səngərlərinə hücum! — deyə Məhərrəmov əmr verdi, qızıl qvardiyaçılar irəli atıldılar. Özlərini itirmiş faşistlər mövqelərini dərhal tərk etdilər. Sovet döyüşçüləri faşist səngərlərini tutub orada möhkəmləndilər. Düşmən qoşun hissələri bu zaman əks-hücuma keçdilər. Faşistlər getdikcə yaxınlaşdılar. Məhərrəmov atəş əmri verdi. Özü isə dəzgahlı pulemyotdan şiddətli atəş açmağa başladı. Düşmənin əks-hücumu dəf edildi.

Bir neçə dəqiqədən sonra düşmən yenidən hücumu keçdi, lakin bu dəfə də cəsur sovet döyüşçüləri hitlerçiləri geri çəkilməyə məcbur etdilər.

Bir qədər keçdikdən sonra Məhərrəmov düşmən əsgərlərinin kolluğa toplaşdıqlarını gördü və bu barədə telefonla artilleriya komandirinə məlumat verib atəş açmağa xahiş etdi. Kolluğa dərhal şiddətli top atəşi açıldı. Faşistlər bir neçə dəqiqə ərzində susduruldu. Məhərrəmov döyüşçüləri yenidən ayağa qaldırdı, düşmən səngərlərinin ikinci xətti də ələ keçirildi. Məhərrəmovun dəstəsi düşməndən aldığı mövqələrdə möhkəmləndi. Səhərə yaxın sol sahildəki Sovet Ordusu hissələri çayı keçməyə başladılar.

Sovet Ordusunun Dnepri keçməsinə təmin edən 23 yaşlı gənc azərbaycanlı Məlik Məhərrəmovun göstərdiyi böyük igidlik haqqındakı xəbər bütün Belorusiya cəbhəsinə yayıldı. Cəbhə qəzetləri Məhərrəmovun rəşadəti barədə ətraflı məlumat dərc etdilər, döyüşçü şairlər də onun igidliyini tərənnüm edən şeirlər yazdılar.

Çox böyük əhəmiyyəti olan bir əməliyyata bacarıqla rəhbərlik etdiyinə və şəxsi igidlik nümunəsi göstərdiyinə görə qvardiya leytenantı Məlik Məlik oğlu Məhərrəmov SSRİ Ali

Soveti Rəyasət Heyətinin 1944-cü il 15 yanvar tarixli Fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək bir ada layiq görüldü. Onun rotasından 18 nəfərə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi, qalan döyüşçülər isə SSRİ orden və medalları ilə təltif edildilər.

Bu xəbər Məhərrəmovun doğma yurdu Bıçaqçı kəndində sevinclə qarşılandı, həmyerliləri Məlikə təbrik teleqramları göndərdilər, doğma ölkəmizi faşistlərdən azad etməkdə ona yeni döyüş nailiyyətləri arzuladılar.

Məhərrəmovun xidmət etdiyi hissənin komandanlığı onun ailəsinə göndər-dişi məktubda yazırdı: «Dnepr çayının keçilməsində misilsiz igidlik və qəhrəmanlıq göstərən qvardiya leytenantı Məlik Məhərrəmov yüksək ada layiq görülmüşdür... Biz fəxr edirik ki, qvardiya leytenantı Məhərrəmov kimi bir zabit bizim hissədə xidmət edir. Hissəmizin bütün döyüşçüləri adından Məhərrəmov kimi oğul tərbiyə etdiyinizə görə Sizə səmimi qəlbədən təşəkkürümüzü bildiririk».

Dnepr uğrundakı döyüşlərdə yaralanan Məlik çox keçmədən yenidən öz doğma hissəsinə qayıtdı.

Məhərrəmov Polşa torpaqlarının hitlerçilərdən təmizlənməsində fəal iştirak etmişdir. Rodom, Lodz, Poznan şəhərləri uğrunda onun rotası qəhrəmanlıqla vuruşmuşdur. Visla çayının keçilməsində göstərdiyi igidliyə görə Məhərrəmov II dərəcəli Kutuzov ordeni ilə təltif edilmişdir.

1945-ci ilin əvvəllərində Məhərrəmovun sorağı artıq alman torpaqlarından gəlirdi. Frankfurtun alınmasında, Oder çayı uğrunda döyüşlərdə göstərdiyi igidliklər üçün Məhərrəmov I dərəcəli Vətən Müharibəsi ordeni ilə təltif edildi.

Məlik Məhərrəmov və onun qəhrəman qvardiyaçıları öz qalib yürüşlərini Berlində başa çatdırdılar. Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Məhərrəmovun şanlı döyüş yolu Sovet adamının mətanət və qəhrəmanlığının gözəl nümunəsidir.

MƏMMƏD ƏLİ OĞLU MƏHƏRRƏMOV

Məmməd Əli oğlu Məhərrəmov 1919-cü ildə yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. İlk təhsilini o, kənd məktəbində almışdır. 1933-cü ildə Kirovabada köçmüş və su kəməri tikintisində çalışmağa başlamışdır.

Məmməd Məhərrəmov, 1939-cu ildə Qızıl Ordu sıralarına çağırılmış, 1940-cı ilin qışında Fin cəbhəsində vuruşmuşdur.

1941-ci ilin iyununda Məmməd Məhərrəmov, Kaunasın qərbində olan hissələrdən birində sırası əsgər idi. Faşistlərə qarşı vuruşmaların ilk günlərindən Məmməd Məhərrəmov öz cəsurluğu və qorxmazlığı ilə fərqlənmişdi.

Novqorod rayonunda hitlerçilər döyüş meydanına böyük qüvvə gətirib, sovet qoşunlarının müdafiə xətti içərilərinə soxulmuşdular. Həmin müdafiə xəttini Məmməd Məhərrəmovun xidmət etdiyi batalyon qoruyurdu. Vəziyyət ağırlaşmışdı. Batalyon komandiri İvanovun müşahidə məntəqəsi mühasirəyə alınmışdı. Polk komandiri serjant Məhərrəmovu çağıraraq dedi:

— Sən təcrübəli döyüşçüsən, müşahidə məntəqəsinə yol tap. Biz gəlib çatana kimi düşmənin qabağını saxlamaqda yoldaşlarımıza kömək et. Əminəm ki, hissəmizə əvvəlki mövqeləri tutmaqda lazımı kömək göstərəcəksən.

Məhərrəmov əmri təkrar edib, qazmadan çıxdı. İki döyüşçü ilə birlikdə müşahidə məntəqəsinə tərəf yola düşdü. Qumbara və yüngül silahlarla silahlanmış döyüşçülər gah sürünə-sürünə, gah da yüyürə-yüyürə faşist qoşun dəstəsinin arxasına keçdilər. Budur, müşahidə məntəqəsi artıq yaxınlıqdadır. Məhərrəmov məntəqəni mühasirəyə almış hitlerçiləri qəflətən yaxalamaq üçün səs salmadan yüz metrə qədər mə-

safəni sürünə-sürünə keçməyi əmr etdi. Bir qədər süründükdən sonra cəld ayağa qalxıb, faşistlərə tərəf bir neçə qumbara atdı. Döyüşçülər də onun kimi etdilər. Düşmən əsgərləri həyəcana düşdülər. Məhərrəmov qarışıqlıqdan istifadə edib, müşahidə məntəqəsinə girdi və oranı qoçaqlıqla müdafiə etdi. Bu döyüşdə Məhərrəmovun kiçik dəstəsi 37 faşist öldürdü, bir zabit və bir əsgər əsir aldı, bir neçə pulemyot ələ keçirdi. Həmin döyüşdə göstərdiyi məharət üçün Məmməd Məhərrəmov «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edildi.

Məmməd Məhərrəmovun döyüş meydanında göstərdiyi igidlik nümunələri çoxdur. Onların biri haqqında danışaq. Sovet qoşunları Znikovo şəhərini faşistlərdən azad etmək üçün hücum keçmişdilər. Məhərrəmovun xidmət etdiyi batalyon şəhər ətrafındakı kəndlərdən birini tutmaq əmrini aldı. Düşmən bu kənddə və kəndin ətrafında çoxlu döyüş texnikası və piyada qüvvəsi toplamışdı.

Güclü top atəşindən sonra Məhərrəmov birinci olaraq irəli atıldı. Batalyonun əsgərləri də onun ardınca hücum keçdilər. Şiddətli vuruşma başlandı. Cəsur sovet döyüşçüləri sün-gü həmləsi ilə düşmən əsgərlərini vurub kənddən çıxartdılar və 10 kilometrə qədər kənara qovdular. Lakin hitlerçilər öz ehtiyat qüvvələrini döyüşə gətirərək, sovet batalyonunun arxasındakı yolu kəsdilər. Vəziyyət xeyli ağırlaşdı. Düşmən qoşun hissələri batalyonu mühasirəyə ala bilərdilər. Bu zaman batalyon komandirinin əmri ilə Məmməd Məhərrəmov 20 döyüşçü götürüb, yolu kəsmiş hitlerçilərə hücum etdi. Çox da uzun sürməyən bu vuruşmada Məhərrəmov və onun dəstəsindəki döyüşçülər 17 faşist öldürdü. 27 düşmən zabiti və əsgərini əsir aldılar. Yol hitlerçilərdən təmizləndi. Bu döyüşdə göstərdiyi şücaətə və igidliyə görə komandanlıq Məmməd Məhərrəmovu Qırmızı Ulduz ordeni ilə təltif etdi.

Ukrayna torpaqlarının faşistlərdən azad edilməsi uğrunda döyüşlər Məhərrəmovla böyük şöhrət qazandırdı. Sovet qoşunları birləşməsi inadlı vuruşmalardan sonra Dneprə çatdığı və

çayı keçmək üçün əmr aldığı zaman Məhərrəmov hücumçular dəstəsinə komandir təyin edildi.

Məmməd Məhərrəmovun hücumçular dəstəsi gecə ikən balıqçı qayıqlarına minib Dnepri keçdilər. Dəstə sağ-salamat sol sahilə çıxdıqdan sonra hitlerçilər duyuq düşdülər. Vuruşma başlandı. Sahildə Məhərrəmovun dəstəsinin tutduğu kiçik sahəyə güllə və qəlpələr yağış kimi yağdı. Dəstənin tamamilə məhv olması təhlükəsi var idi.

Məhərrəmov: «Öldürülən uşaqlar və analar, tökülən göz yaşları və axıdılan qanlar üçün düşməndən intiqam alağ!» deyərək irəl atıldı. Rota onun ardınca hücum keçdi və düşmənlə süngü döyüşünə girişdi. Qvardiyaçılar qəhrəmanlıqla vuruşdular, süngü və qumbaralarla özlərinə yol açdılar. Məhərrəmovun fikri çaydan azca aralı olan kiçik kəndi ələ keçirmək idi. Bu kəndin tutulması sovet qoşunlarının çaydan keçməsinə təmin edən əməliyyat üçün imkan yaradırdı.

Məhərrəmov döyüşçülərə faşistləri kəndə tərəf sıxışdırmağı əmr etdi. Cəsur sovet döyüşçülərinin zərbələrinə tab gətirməyən hitlerçilər geri çəkilməyə məcbur oldular. Mühüm strateji əhəmiyyətə malik olan kənd Məhərrəmovun döyüşçüləri tərəfindən tutuldu. Onlar kənddə düşmənin 1 motorlu iki kiçik topunu, 1 minaatan batareyasını, çoxlu pulemyot, tüfəng və avtomatını qənimət aldılar. Lakin çox keçmədən faşistlər əks-hücumu başladılar. Onlar, nəyin bahasına olursa-olsun kəndi geri almağa cəhd edirdilər. Çünki həmin kənd elə yerdə yerləşmişdi ki, oradan çayın böyük bir sahəsinə nəzarət etmək mümkün idi.

Qüvvələrin qeyri-bərabər olmasına baxmayaraq Məhərrəmovun dəstəsi tutduğu mövqelərdən bir addım da geri çəkilmədi. Faşistlərin əks-hücumları bir neçə dəfə təkrar olundu. Lakin düşmənlər hər dəfə geri çəkilməyə məcbur edildilər. Bu döyüşdə Məmməd Məhərrəmovun özü şəxsən bir düşmən tankını yandırdı. Faşistlər böyük tələfat verərək çaydan xeyli

uzaqlaşdılar. Komandanlığın əmri yerinə yetirildi. Çaydan keçmək üçün imkan yaradan əməliyyat meydanı ələ keçirildi.

Məhərrəmovun bu igidliyi Sovet hökuməti tərəfindən yüksək qiymətləndirildi. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1944-cü il 20 fevral tarixli fərmanı ilə Məhərrəmovu Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Məmməd Məhərrəmov müharibədən sonra Vətənə dönmüş, qəhrəman adını doğrulduq xalqına xidmət etmişdir.

BƏHYƏDDİN ŞAHVƏLƏD OĞLU MİRZƏYEV

Bəhyəddin Şahvələd oğlu Mirzəyev 1914-cü ildə İsmayilli rayonunun Slut kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. O, 1924-cü ildən 1929-cu ilədək orta məktəbdə oxumuş, 1930-cu ildə isə Bakıya gələrək fabrik-zavod məktəbinə daxil olmuşdu. Son dərəcə əməksevər və çalışqan olan Bəhyəddin 1931-ci ildə Lenin komsomolu sıralarına qəbul edil-

mişdir.

Bəhyəddin Mirzəyev 1932-ci ildə fabrik-zavod məktəbini bitirib şofer ixtisasını almış, oradan Göyçaya gedərək 1936-cı ildə şofer işləmişdir. 1936-cı ildə Bəhyəddin ordu sıralarına çağırıldı. 1936-cı ildən 1938-ci ilədək o, Bakı zenit topçu alay məktəbində oxudu. 1939-cu ildə B. Mirzəyev ordu sıralarından qayıtdıqdan sonra Göyçay rayonunda müəllim vəzifəsində çalışmağa başladı.

Hitlerçi quldurlar ölkəmizə xaincəsinə basqın edərkən Bəhyəddin Mirzəyev yenidən ordu sıralarına getdi. 1942-ci ilin aprelin 28-də Bəhyəddin 416-cı diviziyanın 1054-cü nişançı alayına hissə komandiri vəzifəsinə təyin edildi.

Bəhyəddin, həmin günlərdə Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası sırasına daxil oldu. Bəhyəddin Mirzəyev Mozdok yaxınlığındakı Kapustin kəndi ətrafında ilk dəfə döyüşə girdi. O, yoldaşları ilə birlikdə 40-dan artıq düşmən tankına qarşı çox cəsarətlə vuruşdu, həmin tankların bir neçəsini məhv edib düşmən hücumunun dəf edilməsində xüsusi mərdlik göstərdi. Bəhyəddin hərbi ixtisasını artırmaq üçün 1943-cü il aprelin 6-da bir neçə aylıq Yaroslavl vilayətindəki Kastroma şəhərinə kursa göndərildi. O, kursu bitirdikdən sonra Melitopol ətra-

fında vuruşan diviziyasına qayıdaraq, 4-cü batareyaya komandir təyin edildi.

Moloçnı çayı ətrafında şiddətli tank hücumu zamanı Bəhyəddinin komandirlik etdiyi hissə əks-hücuma keçərək, düşmənin canlı və texniki qüvvəsinə ağır zərbə endirdi, 2 ağır tankını məhv etdi.

Bu vuruşmada göstərdiyi igidliyə görə Bəhyəddin Mirzəyev I dərəcəli Vətən Müharibəsi ordeni ilə təltif edildi. Melitopol əməliyyatından sonra ona baş leytenant rütbəsi verildi. Dnepr çayı sahilində Bolşaya Belozorka rayonu ətrafındakı vuruşmalarda göstərdiyi şücaətə görə Qırmızı Ulduz ordeni ilə təltif edildi.

Bəhyəddin mübariz döyüş yolu keçərək Dnepr sahil-lərinin, Nikolayev və Odessa şəhərlərinin, Moldaviyada bir çox şəhər və rayonların, o cümlədən Kişinyov şəhərinin azad edil-məsində yüksək fəallıq göstərmişdir. Bəhyəddin təkcə Mol-daviyada, Dnestr çayı sahilində yerləşən Şerpen kəndindəki döyüşdə düş-mənin 20-dən artıq əsgər və zabitini məhv etmişdir.

1945-ci ilin əvvəllərində Visla çayı ətrafındakı vuruşma-da Bəhyəddin çox böyük qəhrəmanlıq nümunəsi göstərdi.

Şaxtalı qış günlərindən biri idi. Səhər ertədən başlamış tufan getdikcə şiddətlənirdi. Həmin gün Bəhyəddinin rəhbər-lik etdiyi hissə Visla çayı sahilində böyük dəmir yolu ayırıcısı olan Bıdaqoş rayonu üzərinə hücumla keçdi. Hitlerçilər şiddətli müqavimət göstərərək bir neçə dəfə əks-hücuma keçdilər. Bəhyəddinin hissəsi çayın sahili boyu uzanan xırda meşəliklə irəliləyib, qəflətən düşmən üzərinə atıldı.

Çox gərgin və ağır şəraitdə gedən döyüşün ikinci günü idi. Düşmənlər öz döyüş mövqelərindən çıxmaq istəmirdilər. Onlar sovet diviziyası hissələrini bir-birindən ayırmaq üçün müxtəlif istiqamətlərdən hücumla keçdilər. Birinci növbədə Bəhyəddin Mirzəyevin rotasına divan tutmaq istəyirdilər.

Rota yolun kənarında olan ağacların arasında yerləşmişdi. İndi bu rotadan çox şey asılı idi. Bəhyəddinin döyüşçüləri düşməni şiddətli atəşə tutaraq, ona göz açmağa imkan vermirdi. Lakin vuruşmanın ən qızgın yerində birdən pulemyotların atəşi dayandı. Faşist əsgərləri irəliləməyə başladılar. Bəhyəddin, hiylə işlədərək, düşməni lap yaxına buraxdı və birdən onlara yaylım atəşi açdı. Nəhayət rota, düşməni öz mövqeyindən çıxarmaq üçün qəti hücumu keçdi. Ağır vuruşmalardan sonra yanvarın 15-də həmin rayon hitlerçilərdən təmizləndi.

Bu vuruşmada göstərdiyi qəhrəmanlığa görə Bəhyəddin Mirzəyevə 1945-ci il martın 24-də SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

1945-ci il fevral ayının əvvəllərində Oder sahilindəki vuruşmalarda Bəhyəddin düşmənin 6 tankını məhv etdi. Fevralın 7-də hücum zamanı Bəhyəddin yaralandı. O, bir ay xəstəxanada müalicə olunduqdan sonra yenidən öz diviziya-sına qayıdaraq düşməne qarşı mübarizəsini davam etdirdi. Tezliklə Bəhyəddin Mirzəyevə kapitan rütbəsi verildi. 1945-ci il mayın 1-də Berlin uğrunda vuruşmalarda Bəhyəddin yenidən yaralandı. Müalicə olunduqdan sonra o öz doğma vətəninə qayıtdı.

Azərbaycan xalqının igid oğlu Bəhyəddin Mirzəyev Böyük Vətən müharibəsinin ən ağır günlərində göstərdiyi qəhrəmanlıq xariqələri ilə öz xalqının etimadını şərəflə doğrultmuşdur.

BƏKİR DURSUN OĞLU MUSTAFA YEV

Alman-faşist işğalçılarının Vətənimizə quldurcasına basqını milyonlarla vətəndaş kimi Gürcüstan SSR Axalsk rayonu Qlazar kəndinin kolxozçusu 46 yaşlı azərbaycanlı Bəkir Mustafayevi də dinc əməkdən ayırdı. Bəkir 1941-ci il avqust ayının 1-də ordu sıralarına getdi. Dünyagörmüş, möhkəm iradəyə malik bu vətənpərvər, böyük səylə hərbi işi öyrəndi.

1943-cü ilin payız fəslə idi. Qızıl Ordu bütün cəbhə boyu hücumu keçərək, ana Vətənimizin kənd və şəhərlərini alman-faşist işğalçılarından təmizləyir və zəfərlə irəliləyirdi.

Ali Baş Komandanlıq Şimali Qafqazdan, Kubandan, Taman yarımadasından yadelli qəsbkarları qovmuş Qızıl Ordu döyüşçülərinin qarşısında günəşli Krımı azad etmək vəzifəsini qoydu.

Həmin döyüşçülər arasında minlərlə azərbaycanlı var idi ki, onlardan biri də qvardiyaçı sırası əsgər Bəkir Mustafayev idi. Bəkir Mustafayev Qafqaz uğrunda döyüşlərdə iştirak etmiş və mətin bir əsgər kimi yetişmişdi.

1943-cü il noyabr ayının əvvəllərində qaranlıq bir gecə idi. Komandanlıq, başqa hissələrlə yanaşı Bəkirin xidmət etdiyi 55-ci qvardiya atıcı diviziyasının tərkibindəki 164-cü qvardiya atıcı polkuna Kerç boğazını keçib Krımı faşist işğalçılarından təmizləmək əmrini verdi.

Səhər, dumanlı havada Qızıl Ordu döyüşçüləri gəmilərə, qayıqlara minərək Kerç yarımadasına doğru üzməyə başladılar. Hissələrimizin əməliyyatına mane olmaq üçün düşmən sahil-dən şiddətli top atəşi açdı, havadan isə bombalar yağdırdı. Lakin sovet qoşunu hissələrinin sarsıdıcı əks-zərbələri alman işğalçıların cəhdlərini alt-üst etdi.

Döyüşçülərimiz Kerç yarımadası sahilinə çıxan kimi şiddətli vuruşma başlandı. 164-cü qvardiya atıcı polkunun 5-ci rotası əməliyyat meydanını genişləndirmək uğrunda döyüşürdü. Yarımadanın şərq sahilində strateji əhəmiyyətə malik bir yüksəklik vardı. Bu yüksəklikdə möhkəm müdafiə mövqeyi tutmuş faşistlər, sovet qoşunu hissələrinin irəliləməsinə imkan vermirdilər. Belə çətin şəraitdə Bəkir Mustafayev düşmənin şiddətli atəşi altında yüksəkliyin başında yerləşmiş mazqala doğru sürünməyə başladı. Ani bir diqqətsizlik işi poza bilərdi. Bəkir, böyük məharətlə düşmən pulemyotçusunun nəzərini azdıraraq mazqala yaxınlaşdı. Onun sərrast tulladığı qumbara beş faşist əsgərini məhv etdi, onların pulemyotu susdu. Bundan istifadə edən sovet döyüşçüləri dərhal düşmən istehkamına atıldılar, əlbəyaxa vuruşma başlandı və çox keçmədən yüksəklik faşist-lərdən təmizləndi.

Qüvvələrin qeyri-bərabər olduğu bu vuruşmada Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu Bəkir Mustafayev, 40-dan artıq düşmən əsgəri və zabitini məhv etmişdi. Yüksəkliyin üzərinə al bayrağı sancmaq səadəti də Bəkir Mustafayevə nəsib olmuşdu.

Kerç boğazının keçilməsi və yarımadanın sahilində döyüş meydanının genişləndirilməsi uğrunda gedən döyüşlərdə göstərdiyi qəhrəmanlığa görə qvardiyaçı sırası döyüşçü Bəkir Mustafayevə SSRİ Ali Sovetinin 1944-cü il 16 fevral tarixli Fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi və o, Lenin ordeni, «Qızıl Ulduz» medalı ilə təltif edildi.

XIDIR HƏSƏN OĞLU MUSTAFA YEV

Xıdır Həsən oğlu Mustafayev, 1905-ci ildə Ermənistan SSR Kirovakan rayonu Xancikas kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. O, kiçik yaşlarından əmək fəaliyyətinə başlamışdır.

Xıdır Mustafayev, 1927-ci ildə Qızıl Ordu sıralarına çağırılmış, müxtəlif hərbi məktəblərdə oxumuş, hərbi hissələrdə komandir vəzifəsində çalışmışdır. Mustafayev, 1930-cu ildən Sov.İKP-nin üzvüdür. Böyük Vətən müharibəsi başlanan zaman Mustafayev, batalyon komandiri idi. Xıdır, qəhrəmanlara xas olan bir igidliliklə alman faşistlərinə qarşı vuruşmağa başladı.

1942-ci ilin sentyabr ayında Stalinqrad cəbhəsində Xıdır Mustafayevin komandirlik etdiyi 23 tankdan ibarət hissəyə düşmənin tank hissəsi hücumun qarşısını nəyin bahasına olursa-olsun almaq əmri verildi. Faşistlər tankçılarımızın üzərinə 48 zirehli maşın göndərdilər. Sovet tankçıları düşmən maşınlarını yaxına buraxaraq, qəflətən əks-hücumə keçdilər. Düşmən qoşunu hissələrini vahimə bürüdü, onların yöndəmsiz və ağır tankları sovet tanklarının hücumuna tab gətirə bilmədi. Faşistlər döyüş meydanında 34 yanmış tank qoyaraq geri qaçmağa başladılar.

Qəhrəman şəhər uğrunda vuruşmalarda fərqləndiyinə görə Xıdır Mustafayev Qırmızı Ulduz ordeni və həmin şəhərin müdafiəsinə görə medal ilə təltif edildi. 1943-cü il yanvarın 23-də indiki Volqoqrad şəhərinin şimal-qərb hissəsində yerləşən təyyarə meydanı uğrunda gedən vuruşmada Xıdır Mustafayev ağır yaralandı.

Hərbi xəstəxanada müalicə olunduqdan sonra X.Mustafayev, 1943-cü ilin yayında Orlov ətrafındakı vuruşmalarda fəal iştirak etdi.

1943-cü il avqustun 12-də 3-cü qvardiya tank ordusunun komandanlığı Mustafayevin başçılıq etdiyi tank hissəsinə Ap-tuşka çayını keçib mövqe tutmaq və əsas tank qüvvələrinə yol açmaq əmri verdi. Xıdır kəşfiyyat vasitəsilə düşmən haqqında lazımı məlumat toplayıb, səhər tezdən hücumla başlaması qət etdi.

Avtomatçılarımız sovet tanklarının mühafizəsi altında qəflətən hücumla keçdiklərindən hitlerçilər, öz tanklarını və toplarını döyüş meydanında qoyub geri çəkildilər. Xıdır Mustafayev, bu əməliyyata bacarıqla rəhbərlik etdiyi və komandanlığın əmrini müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdiyi üçün I dərəcəli Vətən müharibəsi ordeni ilə təltif edildi və mayor rütbəsi aldı.

Qorxmaz və cəsur komandir Mustafayev, sonrakı döyüşlərdə daha artıq şöhrət qazandı. O, Dnepr uğrunda vuruşmaların qəhrəmanlarından, Fastovo şəhərinin xilaskarlarından biri oldu.

1943-cü il noyabrın ilk günlərində Mustafayevin tankçıları Dnepr çayına gəlib çatdılar. Xıdırın tank batalyonu Kiyev şəhərinin cənubundakı Pereyaslav rayonundan Dneprin sağ sahilindəki Velikiye Buqri rayonuna keçərək, böyük bir sahədə mövqe tutdu. Batalyon Dnepri ikinci dəfə Kiyevin şimal tərəfindən keçdi.

1943-cü il noyabrın 6-da sovet qoşunları qəti hücumla keçərək, Ukraynanın paytaxtı Kiyev şəhərini alman faşistlərindən azad etdilər. Noyabrın 5-dən 6-na keçən gecədə ordu komandanı, Xıdır Mustafayevi yanına çağıraraq, onu üçüncü qvardiya tank ordusu ön dəstəsinin komandiri təyin etdi. Dəstənin qarşısında – qəflətən və sürətlə düşmən arxasına keçmək, Kiyevin 70 kilometrliyindəki Fastovo şəhərini və iri dəmir yolu qovşağını tutub, əsas dəstələr yaxınlaşanaq gözləmək vəzifəsi qoyuldu.

Mayor Mustafayevin tankçıları, avtomatçıları, kəşfiyyatçıları, piyadaları Fastovo şəhərinə gedən yolda Pliseitskoye kəndini tıtararaq hitlerçiləri qəfil zərbə ilə darmadağın etdilər. Düşmənin bir mexanikləşdirilmiş polku məhv edildi, 213 nəfər əsgər və zabiti əsir alındı. Noyabrın 6-da axşam saat 6-da X.Mustafayevin cəsur döyüşçüləri Fastovo şəhərinin 3 kilometr-

liyində çatıb dayandılar. İstedadlı və məharətli komandir, qəti hücumla keçməzdən əvvəl düşmənin mövqeyini, müdafiə sistemini və qüvvəsini kəşfiyyat vasitəsi ilə öyrəndi. Bundan sonra düşmən tankları qəflətən şəhərə girdilər. Düşmən gözlənilmədən yaxınlaşdı. Mustafayevin tankçıları sürətlə vəgəzə doğru irəliləyərək, oranı tutdular.

Az keçmədən tankçılarımız hitlerçilərin əsas qüvvələrinə zərbə vurmağa başladılar. Şəhərdə qızıqan küçə vuruşması 5 saata qədər davam etdi. Sovet tankçılarının hücumuna tab gətirməyən düşmən döyüş meydanında 64 zenit topu, hərbi ləvazimatla yüklənmiş 16 eşalon, 40 silah və ərzaq anbarı, 40 min tondan çox yanacaq və 5 saz parovoz qoyub geri çəkildi.

Fastovo şəhərinin sakinləri öz xilaskarlarını böyük sevinclə qarşıladılar.

I-ci Ukrayna cəbhəsinin komandanlığı Fastovo qəhrəmanlarını hökumət mükafatlarına təqdim etdi. Xıdır Mustafayevin tank batalyonunun şəxsi heyətinin 80 faizindən çoxu orden və medallarla təltif edildi. Batalyon komandiri, mayor Xıdır Mustafayev isə ən yüksək hökumət mükafatına – Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı almağa layiq görüldü.

Fastovonun qəhrəmanı!

Ukrayna şəhərinin sakinləri mayor Mustafayevi belə adlandırır dılar.

Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Xıdır Mustafayev Fastovo azad edildikdən sonra cəbhənin başqa sahələrində – Çernyaxovo, Jitomir, Rodomişl, Kazatin, Berdiçeva, Yermolintsevo, Starokonstantinovo, Proskurovo, Çertkov, Tarnopol və s. şəhər və qəsəbələr uğrunda gedən döyüşlərdə də şöhrət qazandı. Xıdır Mustafayevin döşünü «Qızıl Ulduz» medalından başqa iki Lenin ordeni, Qırmızı Bayraq ordeni, I dərəcəli Vətən Müharibəsi ordeni, iki Qırmızı Ulduz ordeni və üç medal bəzəyir.

Mustafayev polkovnik rütbəsində ehtiyatda olmuş və ömrünü hərbiçi kimi başa vurmuşdur.

MƏRDAN MƏMMƏD OĞLU MUSAYEV

Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu Mərdan Məmməd oğlu Musayev 1907-ci ildə Tovuz rayonunun Əlimərdanlı kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. Onların ailəsi ehtiyac üzündən öz doğma kəndini tərk edib, Şamaxor rayonunun Qaracəmirli kəndinə köçmüş, o, 12 yaşında ikən muzdurluğa başlamışdı.

1927-ci ildə Mərdan Musayev öz kəndlərinə qayıtmış və əkinçiliklə məşğul olmuşdur. Bu dövrdə Musayev Lenin Kommunist Gənclər İttifaqı sırasına qəbul edilmişdi. Mərdan 1929-cu ilin payızında öz kəndlərində komsomol özəyinin təşkili işində yaxından iştirak etmiş və sonralar həmin özəyin katibi seçilmişdi.

1934-cü ildə Musayev Göyçaydakı Kənd Təsərrüfatı Texnikumunun mexanika şöbəsinə daxil olmuşdur. 1936-cı ildə həmin texnikumu müvəffəqiyyətlə bitirərək, öz rayonlarına gəlmiş və oradakı maşın-traktor stansiyasında işləmişdir. Alman-faşist işğalçıları Vətənimizə xaincəsinə basqın edərkən Mərdan Musayev könüllü olaraq ordu sıralarına getmişdir. O, döyüşə ilk dəfə Mozdok ətrafından başlamışdı.

Bu döyüşdə göstərdiyi şücaətə görə Mərdan Musayev Qırmızı Ulduz ordeni ilə təltif edilmişdi. Başqa bir vuruşmada o, yaralandı, müalicə olunduqdan sonra yenə cəbhəyə qayıtdı.

Hitlerçilər ölkəmizin cənubundakı mövqelərini – Dnepr çayı və Qara dəniz sahillərini əldən verməmək üçün var qüvvələri ilə müqavimət göstərirdilər. Belə bir vaxtda Mərdan Musayev 108-ci qvardiyaçı polkun tərkibində Dnepr çayı sahilindəki Lepetixa kəndi ətrafında vuruşurdu.

Mərdangilin polku çox çətinliklə, lakin inadla irəliləyirdi. Polkun komandiri Lepetixa kəndini birbaşa hücumla deyil, cinahdan hücum etməklə tutmağı qərara almışdı. O, bu vəzifəni

tankçılara və avtomatçılara izah edib, onları yola saldı. Mərdan Musayev avtomatçıların ilk sırasında döyüşə yollandı.

Tank hissəsi motorlu topların köməyi ilə qəti hücumu keçib, Lepetixa kəndinin arxa tərəfində mövqe tutdu. Avtomatçılar isə düşmənin bir neçə atəş nöqtəsini keçib, kəndin lap yaxınlığına çatdılar. Həlləddici dəqiqələr yaxınlaşırdı. Mərdan uçmuş bir xəndəyə düşdü. O, hücumu keçməyə fürsət gözləyirdi. Düşmən isə gülləni yağış kimi yağdırırdı. Lakin arxa tərəfdən tankların qəfil hücumu hitlerçiləri tamamilə çaşdırdı. Mərdan vaxtı itirmədən öz yoldaşları ilə birlikdə hücumu keçdi. Şiddətli vuruşmadan sonra kənd təmizləndi. Bu döyüşdə Mərdan Musayev faşistlərin iki snayperini və 6 pulemyotçusunu məhv etdi. Lepetixa kəndi uğrunda gedən gərgin vuruşmada göstərdiyi igidliyə görə Mərdan Musayev Şərəf nişanı ilə təltif edildi.

108-ci qvardiya polku Dnepr çayı sahilinə qədər irəlilədi.

Faşistlər təbii mane olan Dneprə çox ümid bəsləyirdilər. Onlar burada Qızıl Ordunun qaçsısını kəsərək öz qüvvələrini yenidən toplamaq niyyətində idilər. Lakin qəhrəman Qızıl Ordunun hücumunu heç bir maneə saxlaya bilmədi. Sovet qoşunları sürətlə irəliləyib Dnepr çayını ilk dəfə keçərək düşmənin o taydakı qüvvəsini öyrənən keçid yolları açan qəhrəmanlardan biri də Mərdan Musayev idi.

Artıq Dnepr çayı arxada qalmışdı. Hücum edən qoşunlarımız İnqulets çayı sahillərinə gəlib çatmışdı. Mərdan Musayevin xidmət etdiyi batalyon çayın o tayına keçməli idi. Avtomatçılar gecəyarısı İnqulets çayını keçərək, buranı müdafiə edən düşmən əsgərlərini mühasirəyə alıb, onları öz əsas qüvvələrindən ayırdılar. Bu zaman 150 hitlerçi silahı yerə atıb təslim oldu.

Xalqımızın qəhrəman oğlu Mərdan Musayevin döyüş və qələbə yolu belə igidliklərlə doludur.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə pulemyotçu Mərdan Musayevə ən yüksək ad – Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

ƏLİF TURXAN OĞLU PİRİYEV

Əlif Turxan oğlu Piriyeu 1922-ci ildə Salyan qəzası Neftçala dairəsinin Qoltuq kəndində balıqçı ailəsində anadan olmuşdur. Kənddə yeddiillik məktəbi bitirdikdən sonra Əlif Piriyeu neft mədənlərində çalışmağa başlamışdır.

Alman-faşist işğalçıları ölkəmizə qəflətən hücum edən zaman Əlif Piriyeu Neftçalada operator köməkçisi işləyirdi. O, bu vaxt dinc əməkdən ayrılaraq,

minlərlə sovet vətənpərvəri kimi ordu sıralarına getdi.

Piriyeu ilk döyüşə 1942-ci ilin yazında İzyum-Barvenkovo istiqamətində başladı. Verilən tapşırıqə görə Əlif Piriyeu sovet qoşunu hissələrini öz pulemyotunun atəşi ilə arxa tərəfdən mühafizə edirdi. Piriyeu bu məsul tapşırıqın öhdəsindən bacarıqla gəldi.

1942-ci ilin gərgin günləri idi. Düşmən Mozdoka çatmışdı. Əlif Piriyeu də bütün sovet vətənpərvərləri kimi xalqımızın qələbəsinə və düşmənin gec-tez məğlub ediləcəyinə tamamilə inanırdı. O, bu inamla vuruşurdu. Piriyeu Mozdok, Nalçik, Rostov şəhərlərinin azad edilməsi uğrunda döyüşlərdə kəşfiyyatçı idi. Sovet Ordusu böyük məşabda hücumə keçdiyi günlərdə Əlif Piriyeu çavuş rütbəsində bölməyə komandirlik edirdi.

Düşmən qoşunları çoxlu tələfat verərək qərbə tərəf geri çəkildirdi. Əlifin xidmət etdiyi Qızıl bayraqlı Taman diviziyasının qoşun hissələri Novorossiysk şəhərinin yaxınlığına çatarkən Piriyeu və onun döyüş yoldaşlarına məsuliyyətli bir tapşırıq verildi.

... 1943-cü il fevralın 2-də Piriyeu döyüş dostları ilə birlikdə katerlərə oturaraq, Novorossiyskinin cənubundakı Kom-somolsk Misxako deyilən yerə çıxdı. Gərgin döyüş başlandı.

Vuruşma getdikcə qızışdı. Elə gün olurdu ki, cəsur sovet döyüşçüləri düşmənin 15-18 hücumunu dəf edirdi. Belə günlərdən birində Piriyeu dəstəsi üç tərəfdən mühasirəyə alındı. İndi sovet qoşunu hissələri ilə dəstənin əlaqəsi ancaq dəniz vasitəsilə idi. Əlif Piriyeu və onun döyüş yoldaşları, «Malaya zemlya»* adlandırdıqları bu yeri xüsusi mərdlik və igidliklə xeyli müddət müdafiə etdilər. Onların bu fədakarlığı Taman yarımadasının azad edilməsində əhəmiyyətli rol oynadı. Əlif Piriyeu «Malaya zemlya»nın müdafiəsində fəal iştirak etdiyi üçün komandanlığın təşəkkürünə layiq görüldü.

1943-cü ilin axırlarında Krımın Kerç yarımadasına ilk dəfə çıxarılan qəhrəman desantçılar arasında Əlif Piriyeu də var idi.

Sevastopol şəhərinin qapısı sayılan Sapundağ rayonunda Əlif Piriyeu cəsarət və igidliyi ona öz diviziyasında böyük şöhrət qazandırdı.

Sapundağda düşmənin tikanlı məfillərlə dövrəyə alınmış, dörd tərəfi dəmir betonla hörülmüş bir neçə pulemyot və minomyot atəş nöqtəsi var idi. Həmin atəş nöqtələri sovet piyada hissələrinin irəli hərəkətinə böyük maneçilik göstərirdi.

1944-cü il may ayının 8-də baş serjant Əlif Piriyeu komandirlik etdiyi bölməyə düşmənin Sapundağdakı atəş nöqtələrini dağıtmaq tapşırığı verildi. Piriyeu öz bölməsinin döyüşçüləri ilə birlikdə gizlənə-gizlənə atəş nöqtələrinə yaxınlaşdı. Döyüşçülər Piriyeu başçılığı altında hərbi fənd işlədib, düşmənin atəş nöqtələrini dağıtdılar. Burada 20-ə qədər faşist əsgəri və zabiti məhv edildi.

Həmin hadisənin sabahı, yəni mayın 9-da, döyüşün gərgin vaxtında hücum edən rotanın komandiri yaralandı, Piriyeu komandanlığı öz üzərinə götürərək, qvardiyaçıların ön sıralarında döyüşçüləri həlledici hücumə apardı. Qızgın vuruşmadan sonra düşmən geri çəkilməyə məcbur oldu. Piriyeu dəstəsi Sapundağda düşmənin möhkəmləndirilmiş məntəqəsini ələ keçirdi. Bu

* «Balaca sahə» — Vətən torpağının kiçik bir hissəsi. *Ped.*

döyüşdə Piriyev avtomat atəşi və əl qumbarası ilə 15-dən artıq faşist əsgərini məhv etdi, bir qərargah zabiti əsir aldı...

Krımın işğalçı faşistlərdən azad edilməsi uğrunda, xüsusən Sapundağda göstərdiyi igidliyə görə Əlif Turxan oğlu Piriyev SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 24 mart tarixli Fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görüldü.

YUSİF MƏDƏT OĞLU SADIQOV

Yusif Mədət oğlu Sadıqov 1918-ci ildə Tovuz rayonunun Ağdam kəndində anadan olmuşdur. O, 1934-cü ildə yeddiillik məktəbi bitirmiş, 1934-cü ildən 1938-ci ilədək doğma kəndlərindəki Sabir adına kolxozda işləmişdir. Təvazökar və çalışqan Yusifin xatirini kənddə hamı əziz tuturdu.

1938-ci ilin sentyabrında Yusif Sadıqov ordu sırasına çağırılmışdı.

Yusif Qərbi Belarusun azad edilməsində və Finlandiya müharibəsində iştirak etmişdir.

Alman faşistləri Vətənimizə quldurcasına basqın etdiyi vaxt Sadıqov Moskva hərbi dairəsində işləyirdi.

Yusif Sadıqov Moskvadan Berlinədək ağır döyüş yolu keçmişdir. Onun topu Moskva altında Voronej cəbhəsində, Ukrayna və Belarus çöllərində, Oder və Visla sahillərində, nəhayət, faşistlərin son sığınacağı olan Berlində — Reyxstaqda gurlamışdı.

1943-cü il iyulun 18-i idi. Faşistlərin böyük bir dəstəsi 40-dan artıq tankın köməyi ilə Yusifin tutduğu mövqeyə doğru irəliləyirdi. Yusif 3 topa komandirlik edirdi. Faşist təyyarələri havadan sovet döyüşçülərinin mövqelərini bombalayır, yerdən də minomyot, pulemyot, avtomat və başqa silahlardan atəş açırdılar. Lakin Yusifin topçuları özlərini itirmədilər. Onların sərrast atəşi düşmənin tanklarını bir-bir sıradan çıxarırdı. Yusif də öz topunu əla idarə edirdi. O, düşmənin 5 tankını vurmuş, xeyli əsgərini və zabiti öldürmüşdü. Həmin döyüşdə böyük qəhrəmanlıq göstərdiyi üçün Yusif Sadıqov ikinci dəfə «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edildi və Ali Baş Komandanlığın təşəkkürünə layiq görüldü.

1943-cü ilin dekabrında döyüş meydanında Yusif Sadıqov Kommunist partiyası sıralarına daxil olur.

Varşavanın azad edilməsində Sadıqovun göstərdiyi igidlik ona böyük şöhrət qazandırdı. Dansiq yolunda Yusifin dəstəsi əsas qüvvədən xeyli irəlidə gedirdi. Gözlənilmədən faşistlərin böyük bir dəstəsi ilə rastlaşdılar. Sovet döyüşçüləri dərhal münasib döyüş mövqeyi tutaraq düşməne atəş açmağa başladılar. Qüvvələr bərabər deyildi. Düşməne qarşı 8 sovet döyüşçüsü vuruşurdu. Lakin hərbi fənd və yüksək döyüş bacarığı balaca dəstəyə qələbə qazandırdı. Yusif Sadıqov başda olmaqla sovet döyüşçüləri xeyli düşmən əsgər və zabiti qırdılar, bir çoxunu da əsir aldılar.

İndi də dinc sovet vətəndaşlarını əsir düşərgəsindən xilas etmək uğrunda Yusif Sadıqovun göstərdiyi qəhrəmanlıqdan danışaq... Düşərgənin hasarı çox hündür olduğundan onu aşmaq mümkün deyildi. Yusif, döyüşçülərinə müxtəlif tapşırıqlar verdikdən sonra divarın dibi ilə irəlilədi. Onun əlində tapança var idi. Yusif inamla irəliləyirdi. Düşərgə qapısına 30 metr qalmışdı. Qorxmaz komandirin 4 qumbarası, bir dolu avtomatı var idi. O, qumbaralardan ikisini faşistlərin keşik çəkdiyi yerə tulladı. Həmin yeri alov bürüdü. Özlərini itirmiş faşistlər başqa tərəfə atəş açdılar. Yusif fürsəti itirməyib arxadan düşməni şiddətli atəşə tutdu. Döyüşün qızgın vaxtında Y.Sadıqovun cəbhə dostları o biri tərəfdən faşistlərə hücum etdilər. Düşmənlər tab gətirməyərək təslim oldular.

Həmin döyüşdə Yusifin başçılıq etdiyi dəstə çoxlu faşist qırdı. 19 nəfər düşmən əsgəri və zabiti əsir alındı. Sovet vətəndaşlarının saxlandığı düşərgənin qapısı açıldı. Yusif Sadıqovun və döyüşçü yoldaşlarının böyük məharəti nəticəsində 1000-dən artıq sovet vətəndaşı faşist zülmündən xilas edildi.

Berlin uğrundakı döyüşlərdə Y.Sadıqovun topçular dəstəsi düşmənin 25 tank və bir bölük piyadası ilə üz-üzə gəldi. Şiddətli vuruş başlandı. Qüvvələrin qeyri-bərabərliyinə baxmayaraq, bu döyüşdə də Yusifin dəstəsi böyük cəsarət göstərdi.

Düşmənin 8 tankı məhv edildi, 204 nəfər əsgər və zabiti əsir alındı.

Başından yaralanan Yusif Sadıqov, iki ay hərbi xəstəxanada müalicə olunduqdan sonra yenidən cəbhəyə qayıtdı. Reyxstaqın alınması uğrunda gedən döyüşlərdə Azərbaycan xalqının igid oğlu Yusif Sadıqov igidlik nümunələri göstərdi.

Yusif Sadıqovun döyüş xidmətlərini Sovet dövləti yüksək qiymətləndirdi.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1 may 1945-ci il tarixli Fərmanı ilə Yusif Mədət oğlu Sadıqova ən yüksək fəxri ad — Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

1945-ci ilin sentyabrından ordudan tərxis olunmuş Yusif Sadıqov doğma yurdu Tovuz rayonuna qayıtmış, ömrünün qalan hissəsini orada yaşamışdır.

FARİZ MƏCİD OĞLU SƏFƏROV

Böyük Vətən müharibəsinin alovları içərisində öz igidliyi və cəsurluğu ilə şöhrət qazanmış qəhrəman Azərbaycan oğullarından biri də Fariz Səfərovdur.

Fariz Məcid oğlu Səfərov 1920-ci ildə Ağdaş rayonunun Ləki qəsəbəsində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. Orta məktəbi bitirdikdən sonra Bakıda rusdili müəllimləri hazırlayan kursda oxumuş, daha sonra doğma kəndlərində müəllimlik etmişdir.

Fariz Səfərov 1939-cu ildə ordu sıralarına çağırılmışdır.

Alman-faşist işğalçıları Vətənimizə basqın edərkən Fariz Qərb sahillərinə yaxın rayonların birində hərbi xidmətdə idi.

1943-cü ilin yayı və payızında Ukrayna torpaqlarının azad edilməsi uğrunda döyüşlərdə Fariz Səfərov qəhrəmanlıq göstərmiş, xalqımızın etimadını şərəflə doğrultmuşdur.

... Günəş çoxdan batmışdı. Gecənin qatı qaranlığı hər tərəfi bürümüşdü. Belə bir vaxtda Farizə və onun yoldaşlarına döyüş tapşırığı verildi.

Düşmənin müdafiə xəttini yarmaq üçün böyük strateji əhəmiyyəti olan təpə alınmalı idi.

Tapşırıq çox ciddi və məsuliyyətli idi. Lakin bu, Farizi və onun dostlarını əsla qorxutmurdu. Fariz bu çətin əməliyyatın kəşfiyyatını özü aparmağı qət etdi.

Hissədə onu həm igid pulemyotçu, həm də qorxmaz kəşfiyyatçı kimi tanıyırdılar. Fariz sürünə-sürünə təpəyə yaxınlaşdı. Lakin gecənin qaranlığında heç bir şey seçmək mümkün deyildi. O, hərbi fənd işlətdi. Təpəyə bir güllə ataraq, cəld yerini dəyişdirdi. Təpədəki faşist əsgərləri güllə açılan yeri şiddətli atəşə tutdular. Farizə də elə bu lazım idi. Qorxmaz kəşfiyyatçı düşmənin atəş nöqtələrinin yerini öyrənib öz yol-

daşlarının yanına qayıtdı. O, vəziyyəti döyüşçülərə başa saldıqdan sonra dostları ilə birlikdə tapşırığı yerinə yetirmək üçün yola düşdü.

Baş serjant Fariz Səfərovun döyüşçüləri çox çətinliklə bataqlığı ötürüb, təpənin arxasına keçdilər.

Düşmənin atəş nöqtələrinin sovet pulemyotçuları tərəfindən gözlənilmədən atəşə tutulması hitlerçilər arasında böyük çaxnaşma saldı. Vuruşma getdikcə qızıışırdı. Farizin yoldaşlarından bir neçəsi yaralandı.

Səhər tezdən günəş öz parlaq şüalarını yayarkən mühüm strateji əhəmiyyəti olan təpə üzərində al bayraq dalğalandı. Onu təpəyə Fariz Səfərov sancmışdı.

Səfərovun döyüş fəaliyyəti bu cür epizodlarla doludur. Dneprin sahillərində və Dnepri keçərkən göstərdiyi igidlik Fariz Səfərovun adını ölkəmizin hər tərəfinə yaydı, ona böyük şöhrət qazandırdı.

1943-cü ilin sentyabrı idi. Zaporozhye şəhərinin şimal rayonunda şiddətli döyüşlər gedirdi.

Sovet Ordusunun hissələri düşmənin əks-hücumlarını dəf edərək addım-addım irəliləyir, Dneprə yaxınlaşırdılar.

Baş serjant Fariz Səfərovun dəstəsinə Zaporozhye körfəzində, Dneprin ən geniş hissəsində çayı keçmək tapşırılmışdı.

Gecənin qaranlığında Səfərovun pulemyotçu dəstəsi qayıqlara əyləşib, Körfəz boyu irəliləməyə başladı. Sonra döyüşçülər qayıqları Dneprin gur sularına tərəf çevirdilər.

Avarlar ehtiyatla qalxıb enirdi. Düşmən projektorunun işığına düşsəydilər, bütün işlər alt-üst ola bilərdi. Hər iki sahilə tam sakitlik idi. Faşistlər çayın geniş hissəsindən təhlükə gözləməirdilər.

Hitlerçilərin yerləşdiyi sağ sahilə az qalmışdı ki, qəflətən pulemyot atəşi gecənin qatı qaranlığını yardı. Düşmən duyuc düşmüşdü. Dalğalar qayığı atıb-tutur, düşmən isə aramsız güllə yağdırırdı. Faşistlərin atəş nöqtələrini müəyyənləşdirmək və susdurmaq Səfərov üçün çətin idi. Payız gecəsinin qatı qaran-

lığı düşmən qüvvələrini görməyə mane olur, döyüşü çətinləşdirirdi.

Səfərovun dəstəsi, nəhayət, sağ sahilə yan aldı. Fariz birinci olaraq sahil qumları üzərinə sıçradı. Döyüşçülərə cəld mövqe tutmağı və pulemyotları qurmağı əmr etdi.

Hava getdikcə işıqlaşdı. Quduzlaşmış hitlerçilər atəşi daha da gücləndirmişdilər. Səfərovun pulemyotçular dəstəsi sol cinahda fəaliyyət göstərərək, öz atəşi ilə atıcı rotanın çaydan keçməsinə və mövqe tutmasını təmin edirdi. Birdən patron qurtardı. Bu zaman Səfərov bir neçə döyüşçü ilə səngərdən çıxıb irəli atıldı. Onlar ön xətdəki düşmən əsgərlərini məhv edib, bir pulemyot və çoxlu tüfəng ələ keçirdilər. Fariz düşmən pulemyotunun arxasına yatıb, onu faşistlərə tərəf çevirdi. O, indi düşmənin yaxınlaşmasını gözləyirdi. Bir neçə dəqiqə keçdi. Faşistlər əldən çıxan mövqeləri geri qaytarmaq məqsədilə şiddətli əks-hücumə keçdilər. Farizin pulemyotu onları biçib tökürdü. Elə bu zaman sağ tərəfdən düşmən topu sovet döyüşçülərinə atəş açdı. Faşistlər Səfərovun pulemyotçular dəstəsini mühasirəyə almaq istəyirdilər. Lakin igid komandir hitlerçiləri qabaqladı və sərrast atəşi ilə onların topçusunu məhv etdi.

Vuruşma getdikcə şiddətlənirdi. Qabaqdakı və soldakı faşist əsgərləri çayı keçməyə başlamış atıcı rotanı Dneprin sularında qərq etməyə cəhd edirdilər. Sağ sahilə yenidən çıxmış rota komandiri ağır yaralanaraq, huşunu itirdi. Baş serjant Səfərov dərhal komandiri əvəz etdi və bu barədə batalyon komandirinə xəbər göndərərək əlavə kömək istədi. Sol sahildən göndərilən bir dəstə döyüşçünün köməyi ilə Səfərov, düşmənin sahilə yaxın pulemyot mazğallarını mühasirə edib oradakı faşistləri əsir aldı.

Belə bir əməliyyat döyüşçülərin irəliləməsi üçün böyük imkan yaratdı. Səfərovun bu cəsarətli əməliyyatı nəticəsində düşmən cəbhəsi yarıldı və onların səngərləri tutuldu. Həmin döyüşdə Fariz şəxsən 34 faşist əsgərini məhv etdi, 2 topunu sıradan çıxartdı.

Oktyabrın 7-də gecə düşmən döyüş meydanına yeni ehtiyat qüvvələri gətirərək, sovet batalyonunu çaya tərəf sıxışdırmaq məqsədilə yeni hücumə keçdi. Bu döyüşdə baş serjant Səfərovun döyüşçüləri faşistlərin 5 «Pələng» deyilən tankını sıradan çıxartdılar, xeyli əsgər və zabitini məhv etdilər. Vuruşmanın qızgın çağında Fariz yaralandı. Lakin cəsur komandir döyüş meydanını tərk etmədi...

Oktyabrın 15-də Zaporozhye şəhəri faşistlərdən təmizləndi. Zaporozhyenin azad edilməsində Səfərovun pulemyotçular dəstəsi mühüm rol oynadı.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 19 mart 1944-cü il tarixli Fərmanı ilə baş serjant Fariz Məcid oğlu Səfərov Dneprin sahillərində göstərdiyi igidliklərə görə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı kimi yüksək ada layiq görüldü.

Ukraynanın azad edilməsi uğrunda qəhrəmanlıqla vuruşduğu üçün Fariz Səfərov Qırmızı Bayraq ordeni, «İgidliyə görə» medalı ilə təltif edilmiş, o, doğma Vətən uğrunda cəsarətlə vuruşan Sovet Silahlı Qüvvələrinin müzəffər döyüşçüsü kimi xidmət etdiyi hissələrdə şöhrət qazanmışdır.

İDRİS HƏSƏN OĞLU SÜLEYMANOV

İdris Həsən oğlu Süleymanov 1915-ci il Qasım İsmayılov rayonunun Goranboy kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. O, yeddi yaşında ikən atası vəfat etmişdir və anası varlıların qapısında işləyərək oğlunu böyütmüşdür. İ.Süleymanov 1926-cı ildə Goranboydakı orta məktəbə daxil olub 1932-ci ilə qədər burada oxumuş və VII sinfi bitirmişdir. O, 1934-cü ilədək Qasım İsmayılov rayon xalq məhkəməsində katib və sonra Goranboy Kənd Soveti katibi vəzifəsində çalışmışdır. İ.H.Süleymanov iki il Goranboydakı kolxozda çalışdıq-dan sonra 1936-cı ildə Sovet Ordusu sıralarına çağırılmışdır. 1938-ci ildə hərbi xidmət müddətini qurtardıqdan sonra bir il əlavə qulluq etmişdir. O, 1939-cu ildə kiçik leytenant rütbəsi almış və ordudan buraxılmışdır. Böyük Vətən müharibəsi başlananadək İdris yenə Qasım İsmayılov rayonunda xalq məhkəməsinin katibi vəzifəsində işləyirdi.

Müharibə başlanan kimi İdris Süleymanov doğma Vətənimizi müdafiə etmək üçün cəbhəyə getdi. O, Qafqazın müdafiəsində fəal iştirak edərək igidliklə vuruşdu.

1942-ci ilin noyabr ayında İdris Süleymanovun xidmət etdiyi batalyon Mozdok rayonunda mühüm bir yaşayış məntəqəsi ətrafında müdafiə mövqeyi tutmuşdu. Düşmən qarşıdakı kiçik təpələrdə öz yerini möhkəmləndirib İdris Süleymanovun başçılıq etdiyi dəstənin mövqeyini şiddətli top, tüfəng, pulemyot və minaatan atəşinə tutmuşdu. Süleymanovun vzvodu düşmənin bir atəşini belə cavabsız buraxmırdı. Komanda məntəqəsindəki iki snayper və İdris özü bir gün ərzində düşmənin 2 rabitəçisini, 2 pulemyotçusunu və 5 əsgərini məhv etdi.

Noyabrın 8-də gecə İ.H.Süleymanovun xidmət etdiyi batalyon sovxoz rayonunda yeni müdafiə mövqeyi tutmaq və sonra da batalyonla birlikdə mühüm bir yaşayış məntəqəsindən düşməni qovmaq əmri aldı. İdrisin vzvodu həmin rayona gedib müdafiə mövqeyi tutdu. Məharətli komandir vzvodun qarşısında duran vəzifəni öz döyüşçülərinə izah etdi və vuruşmanın planı ilə onları tanış etdi. 1942-ci il noyabrın 10-da rota komandiri qarşıdakı yaşayış məntəqəsini ələ keçirmək haqqında əmr verdi.

Sovet döyüşçülərinin hücumundan əvvəl düşmən mövqeləri şiddətli top atəşinə tutuldu. Bundan başqa düşməne pulemyot və minomyotlardan da güclü atəş açılmışdı.

Noyabrın 10-da səhər saat 11-də İdris Süleymanov «Vətən uğrunda!» deyə səngərdən çıxaraq öz vzvodu ilə hücum etdi. Düşmən onun vzvodunun hücum etdiyi dar bir sahəyə hər cür silah növündən güclü atəş açdı. Buna baxmayaraq, Süleymanov öz döyüşçüləri ilə 400 metr irəliləmişdi. Düşmən pulemyotçuları vzvodun hücumunu dayandıрмаğa çalışırdılar. İdrisin əmri ilə döyüşçülərdən biri düşmən pulemyotunu susdurdu. Bu zaman Süleymanov gözdən yaralandı. Ancaq o, döyüş meydanını tərk etmədi. Düşmənin ikinci pulemyotu atəş açmaqda davam edir və vzvodun irəliləməsinə imkan vermirdi. İdris yaralı gözünü tutaraq düşmən pulemyotçusunu vurdu. Bu vaxt İdris ayağından yaralandı. Lakin o, yenə də silahını əlindən buraxmadı, döyüşçülərə komanda verməkdə davam etdi. Yalnız günün ikinci yarısında yaşayış məntəqəsi alındıqdan sonra İdris tibb məntəqəsinə getdi.

İdris Süleymanovun vzvodu Sovet İttifaqı xalqlarının sarsılmaz dostluğunun həqiqi təmsali idi. Burada azərbaycanlılar, ermənilər və gürcülər ruslarla çiyin-çiyinə verib düşməne qarşı qəhrəmancasına vuruşurdular.

Batalyon komissarı Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu İdris Süleymanovun şücaət və igidliyinə valeh olaraq demişdi: «Sən, Azərbaycan xalqının adına, qəhrəman keçmişinə, bu

gününe və gələcəyinə layiq vuruşdun. Sənin vzvodun bütün batalyonda igidlik nümunələri ilə fərqləndi. Böyük məharət, intizam, möhkəmlik, igidlik, mütəşəkkillik, çeviklik göstərdi. Sizin hamunuz aslan kimi vuruşdunuz. Bu işdə sənin də ciddi xidmətin var».

Faşist işğalçılarına qarşı Mozdok rayonunda gedən döyüşdə komandanlığın tapşırığını nümunəvi yerinə yetirdiyinə və böyük igidlik göstərdiyinə görə İdris Həsən oğlu Süleymanova SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1942-ci il 13 dekabr tarixli Fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir.

İ.Süleymanov Qasım İsmayılov (indiki Goranboy) rayonunda xalq təsərrüfatı sahələrindən birinə başçılıq etmiş, ömrünü doğma kəndində başa vurmuşdu.

NƏCƏFQULU RƏCƏBƏLİ OĞLU RƏFİYEV

Azərbaycan xalqının igid oğlu Nəcəfqulu Rəcəbli oğlu Rəfiyev 1912-ci ildə Ordubad şəhərində fəhlə ailəsində anadan olmuşdur.

Nəcəfqulu 1930-cu ildə Tiflisə getmiş və orada ipəkçilik kursuna daxil olmuşdur. O, kursu bitirdikdən sonra yenidən Ordubada qayıtmış, barama-toxum stansiyasında baş müfəttiş vəzifəsində çalışmışdır. 1931-ci ildə Nəcəfqulu Bakıya gəlmiş, əvvəlcə «fabrik-zavod şagirdliyi» məktəbinə, bir qədər sonra isə Bakı Dəmir Yolu Texnikumuna daxil olmuşdur. Nəcəfqulu texnikumda səylə təhsil alır və ictimai işlərdə fəal iştirak edirdi. 1935-ci il noyabr ayında Nəcəfqulu ordu sıralarına çağırıldı. 1937-ci ildə Nəcəfqulunun hərbi müddət xidməti qurtarmasına baxmayaraq, o könüllü olaraq orduda qaldı. Nəcəfqulu əvvəllər pulemyotçu idi, sonradan isə hərbi məktəbə daxil oldu. Məktəbdə keçilən dərslər və təlimlər Nəcəfqulunu hərbi sənəti sevməyə, bütün qüvvə və bacarığı ilə bu sənətə yiyələnməyə həvəsləndirdi.

1938-ci ildə Nəcəfqulu Rəfiyev Ukraynanın Jitomir vilayətindəki Berdiçev şəhərində 134 sayılı tank briqadasının II batalyonuna komandir təyin edildi.

Rəfiyev Böyük Vətən müharibəsi başlandıqdan 4 gün sonra, yəni iyunun 26-da Ukraynanın Kremenets rayonu ilə Radexov kəndi arasında ilk dəfə döyüşə girdi. Vuruşmanın ən qızgın vaxtında Nəcəfqulu başından yaralandı. Lakin hərbi xəstəxanaya getmədi:

– Nə qədər ki, bədənimdə qüvvət var, ayaqlarım yeriyyir, yatmaq mənə yaramaz!

Rəfiyev öz tank hissəsi ilə Jitomir şəhəri rayonunda gedən şiddətli vuruşmalarda iştirak etmişdir.

1941-ci ildə Poltava və Xarkov ətrafındakı vuruşmalarda Rəfiyev öz tankçı yoldaşları ilə birlikdə düşmənin canlı qüvvələrinə böyük tələfat vermiş, 2 ağır tankını, 6 topunu, 50-dən artıq əsgərini sıradan çıxarmışdır. Poltava ətrafındakı vuruşmalarda qazanılan tarixi qələbələr münasibəti ilə 1941-ci il sentyabrın 19-da N.S.Xruşşov və S.M.Budyonnu ilə 70-ci tank polkunun görüşü oldu. Həmin görüşdə Rəfiyev N.S.Xruşşov yoldaşdan şəxsi təşəkkür aldı. 1941-ci il sentyabrın 20-də Orçik çayı ilə Kolomon çayı arasında Nəcəfqulunun tankı birinci olaraq döyüşə girdi. Bu vuruşmada Rəfiyevin dəstəsi düşmənin 16-ya qədər topunu, bir tankını məhv etmiş, 40 əsgərini öldürmüş və 3 nəfər də əsir tutmuşdu.

Rəfiyev Orconikidze, Rostov, Makeyev, habelə Belarusun Litsk, Timkoviç və Baranoviçi şəhərlərinin azad edilməsində fəallıq göstərmişdir. 1943-cü ilin yanvarında «N» tank briqadası Beslan stansiyası üzərinə hücumu keçdi. Batalyon komandiri Rəfiyevə kəşfiyyat aparmağı tapşırılmışdı.

Kəşfiyyat müvəffəqiyyətlə qurtardı. Sonra Sovet qoşunu hissələri şəhərə tərəf hərəkət etdi. Bu hücumda Rəfiyev hitlerçilərin 38 əsgərini məhv edib, 4 iri pulemyotunu və bir ağır topunu ələ keçirmişdi. Həmin döyüşdə Rəfiyev üçüncü dəfə yaralandı, ay yarım xəstəxanada yatdıqdan sonra yenidən cəbhəyə yollandı və Matveyev kurqanında vuruşdu. Rəfiyev düşmənin bir «T 4» markalı tankını, iki ağır topunu, minom-yotunu və 35-dən artıq əsgərini məhv etdi. Bu vuruşmada göstərdiyi şücaətə görə o, Qırmızı Ulduz ordeninə layiq görüldü.

N.Rəfiyev 1943-cü ilin yay və payız hücumu zamanı Ukrayna cəbhəsində olmuşdur. Nəcəfqulu Zaporozje vilayətinin Qulyay-Pole rayonu uğrunda vuruşmuş, 50-dən artıq düşmən əsgərini məhv etmişdir.

1944-cü ilin yay hücumu zamanı Rəfiyev I Belarus cəbhəsinə göndərilmişdi. O, Pripiyat çayı sahilində qızgın vuruşmaya girmiş və böyük igidliklər göstərmişdi.

Sovet Ordusu komandanlığının əmri ilə Minskin ətrafı düşmənlərdən tamamilə təmizlənərkən Baranoviçi şəhəri də azad edilməli idi. Bu əməliyyat üçün kəşfiyyat aparmaq yəne də Rəfiyevə tapşırıldı. Böyük dəmiryolu qovşağı olan həmin şəhərdə çoxlu düşmən qüvvəsi yerləşdirilmişdi. Düşmən qoşunu hissələri qızgın müqavimət göstərirdi. Onlar bu şəhəri möhkəmləndirərək, dayaq məntəqəsinə çevirmişdilər. Rəfiyevin rəhbərliyi ilə qorxmaz kəşfiyyatçılar tez-tez yerlərini dəyişərək aramsız atəş altında şəhərə girib, tapşırığı müvəffəqiyyətlə yerinə yetirdilər.

Hücum zamanı Rəfiyevin hissəsi düşmənin güclü müqavimət göstərdiyi Kroşin kəndi tərəfdən şəhərə girdi. Şiddətli vuruşmadan sonra düşmən hissələri çoxlu tələfat verib geri çəkildilər. Bu hücumda təkcə Rəfiyevin rəhbərlik etdiyi dəstə düşmənin 1 tankını, 17 avtomatını ələ keçirdi, 15 nəfər hitlerçini əsir tutdu və düşməne çoxlu tələfat verdi.

Nəcəfqulu Rəcəbli oğlu Rəfiyevin bu igidliyi nəzərə alınaraq 1944-cü il sentyabrın 26-da SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin Fərmanı ilə ona Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilmişdir.

Azərbaycan xalqının mərd oğlu, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Nəcəfqulu Rəcəbli oğlu Rəfiyev müharibədən sonra Ordubada qayıtmışdır.

HƏBİBULLA EYNULLA OĞLU HÜSEYNOV

Həbibulla Eynulla oğlu Hüseynov 1910-cu ildə Cənubi Azərbaycanda anadan olmuşdur. Onun hələ iki yaşı tamam olmamış atası vəfat etmiş və balaca Həbibulla 12 yaşınadək atalığının himayəsində böyümüşdür. Həbibulla Hüseynovun atalığı 1912-ci ildə ailəsini dolandırmaq üçün Bakıya köçmüşdür.

Həbibulla 12 yaşında ikən Bakıdan Qubaya gedərək, varlı şəxsin yanında muzdurluq etmiş, iki ildən sonra yenidən Bakıya qayıdıb limanda işləmiş, eyni zamanda orta məktəbdə oxumuşdur. O, 1928-ci ildə məktəbi bitirdikdən sonra fəal bir komsomolçu kimi Tbilisiyə hərbi məktəbə oxumağa göndərilmişdir. Burada rus ordusunun sabiq general-leytenantı, məşhur topçu Əliğa Şıxlinski ona topçuluq sənətindən mühazirə oxumuşdur. Həbibulla Hüseynov Tbilisi hərbi məktəbində topçuluq sənətinə dərinlən yiyələnmək üçün böyük həvə və səylə çalışmışdır.

Həbibulla 1934-cü ildə hərbi məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra topçu zabit sifəti ilə Sovet Ordusu hissələrində xidmət etməyə başlamışdır.

Hüseynov hələ Tbilisidə oxuyarkən, 1929-cu ildə Sov.İKP sıralarına daxil olmuşdur.

1941-ci ilin iyun ayının 22-də alman-faşist işğalçıları Vətənimizə xaincəsinə basqın edən zaman H.E.Hüseynov Qərbi Belarusun Zembro şəhərində hərbi xidmətdə idi.

Cəsur döyüşçü Həbibulla Hüseynov Sovet Ordusu müvəqqəti geri çəkilən zaman Vətənimizin hər qarış torpağı uğrunda inadla mübarizə aparmışdır. O, müharibənin ilk dövründə doğma Qafqazın məğrur dağlarını, münbit və bərəkətli Kuban torpağını, şəhər və kəndləri mərdliklə müdafiə etmişdir.

Həbibulla Hüseynov Böyük Vətən müharibəsi cəbhəsində özünü bacarıqlı bir komandır, mahir hərbi təşkilatçı kimi göstərdi. O, özünə və komandamlıq etdiyi diviziyanın əsgər və zabitlərinə tələbkar olmaqla yanaşı, onları Vətənə sonsuz məhəbbət, düşməne hədsiz nifrət ruhunda tərbiyələndirməyi bacarırdı.

Qvardiya polkovniki Hüseynov Böyük Vətən müharibəsində təyyarəvuran topçuların qarşısında duran məsul vəzifəni çox yaxşı başa düşür, bu vəzifəni böyük məharət və ləyaqətlə yerinə yetirirdi. Həbibulla ailəsinə göndərdiyi məktublardan birində yazırdı ki, onun topçuları müharibənin yalnız bir ayı ərzində düşmənin 57 təyyarəsini vurub salmış, mindən çox əsgər və zabitini məhv etmişdir.

Həbibulla Hüseynov Vətənimizin müvəqqəti işğal edilmiş ərazisini hitlerçilərdən təmizləməklə yanaşı qardaş Polşa, Çexoslovakiya, Macarıstan, Rumıniya və Şərqi Avropanın digər xalqlarını da faşist əsarətindən qurtarmaq uğrunda döyüşlərdə fəal iştirak etmişdir. O, Volqa sahillərindən Köniqşberqədək şanlı döyüş yolu keçərək, qvardiyaçı topçu diviziyası komandiri vəzifəsinə qədər yüksəlmişdi. 1943-cü ildə 67-ci təyyarəvuran topçu diviziyası təşkil edildi. Bu diviziyanın komandirliyi Azərbaycan xalqını igid oğlu Həbibulla Hüseynova tapşırıldı. O, ömrünün sonuna qədər həmin diviziyaya komandirlik etdi.

Qvardiya polkovniki Hüseynovun komandirlik etdiyi 67-ci təyyarəvuran topçu diviziyası bütün döyüşlərdə rəşadətlə vuruşmuş, Pribaltikada və Şərqi Prusiyada 39-cu ordunun tərkibində düşmən qoşunlarının darmadağın edilməsində xüsusilə fərqlənmişdir. 39-cu ordunun komandiri, polkovnik Həbibulla Hüseynova ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verilməsi üçün yazdığı təqdimnamədə qeyd etmişdi: «... Hüseynovun komandanlıq etdiyi diviziya, düşmənin aviasiyasına, canlı qüvvəsinə və texnikasına çox böyük tələfat verərək, əsl

qəhrəmanlıq və igidlik, vətənə sonsuz sədaqət nümunəsi göstərmişdir».

Həbibulla Hüseynov həmişə öz şəxsi igidliyi ilə diviziyanın döyüşçülərini qəhrəmanlıq göstərməyə ruhlandırır.

Sovet hökuməti polkovnik H.Hüseynovu hərbi komandanlığın döyüş tapşırıqlarını nümunəvi yerinə yetirdiyinə görə iki Qırmızı Bayraq, I dərəcəli Vətən Müharibəsi, Qırmızı Ulduz ordenləri və medallarla təltif etmişdir.

Həbibulla Hüseynov düşmən qoşunlarının Zemlyand yarımadasındakı dəstəsini ləğv etmək uğrunda aparılan əməliyyat zamanı 1945-ci il aprelin 16-da qəhrəmancasına həlak oldu.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 8 iyul tarixli fərmanı ilə qvardiya polkovniki Həbibulla Hüseynova Zemlyand yarımadasında göstərdiyi qəhrəmanlıq və igidliyə görə ən yüksək ad – ölümündən sonra Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Azərbaycan xalqının fəxri, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı Həbibulla Hüseynov Litva SSR-in Kapuskas şəhərindəki qardaşlıq qəbiristanında dəfn edilmişdir.

Azərbaycan xalqı ilə birlikdə sovet xalqı cəsur komandır, qəhrəman döyüşçü Hüseynovun ölməz xatirəsini əziz tutur.

MİRZƏ AĞAMURAD OĞLU CƏBİYEV

Mirzə Ağamurad oğlu Cəbiyev 1925-ci ildə Azərbaycan SSR Astara rayonunun Hamuşam kəndində anadan olmuşdur. O, 1938-ci ildə yeddiillik məktəbi bitirib öz doğma kəndlərində «Komsomol» kolxozunda işləmişdir. Müharibə başlayanda Mirzənin hələ 16 yaşı tamam olmamışdı.

1943-cü ilin fevral ayında Mirzə Cəbiyev ordu sıralarına çağırıldı. O, ilk hərbi xidməti Orconikidze şəhərindəki 90-cı ehtiyat polkunda başladı. 1943-cü ilin iyul ayında Mirzə Cəbiyev Penza şəhərində yerləşən 195-ci diviziyaya göndərildi.

Cəbiyev 1944-cü ilin aprel ayında Belorusiyanın Bandare kəndində düşmənlə ilk döyüşə girdi. Bu döyüşdə ağır yaralanmış batalyon komandirini çox çətin vəziyyətdə döyüş meydanından çıxartdığına görə Mirzə Şərəf ordeni ilə təltif edildi.

1944-cü ilin iyun ayında Vitebsk şəhəri uğrunda gedən döyüşlərdə Mirzə Cəbiyev özünü igid bir döyüşçü kimi göstərdi. Onun başçılıq etdiyi bölmə, şəhərin mərkəzində yerləşən körpüyə birinci çıxaraq, körpünün düşmən tərəfindən partladılmasına imkan vermədi. Bu əməliyyata görə Mirzəyə Qırmızı Ulduz ordeni verildi. Bir neçə gündən sonra isə o, Lenin komsomolu sıralarına qəbul edildi və komandirlik kursuna göndərildi. 1944-cü ilin axırında kursu müvəffəqiyyətlə bitirən Mirzə Cəbiyev leytenant rütbəsi aldı və vzvod komandiri təyin edildi.

Mirzə Cəbiyev qardaş Belarusun, Litva, Latviya respublikalarının düşməndən

təmizlənməsində və Şərqi Prussiyadakı faşist qoşunlarının darmadağın olunmasında fəal iştirak etmişdir.

1945-ci ilin əvvəlində Mirzə Cəbiyev şanlı Kommunist partiyası sıralarına qəbul edildi.

1945-ci ilin əvvəlləri idi. Rəşadətli sovet qoşunları Vətənimizin azğın hitlerçilərdən təmizlənməmiş və Şərqi Avropa xalqlarını faşist əsarətindən xilas etmək üçün döyüşlərə başlamışdı.

3-cü Belorusiya cəbhəsi qoşunları, öz müzəffər yürüşünü davam etdirərək, Şərqi Prussiyaya daxil olmuş və hitlerçilərin çox möhkəmləndirilmiş qalalarından biri sayılan Keniqsberqi almaq üçün inadlı mübarizəyə girmişdi. Şəhərin ətrafında bir neçə cərgə dərin xəndək qazılmış, bir neçə sıra tikanlı məftil çəkilmiş, tank əleyhinə maneələr yaradılmış və çoxlu istehkamlar tikilmişdi. Leytenant Cəbiyevin xidmət etdiyi polk düşmənin ən çox möhkəmləndirdiyi istehkamlardan biri olan 5N-li qalanı tutmaq və qala üzərinə qızıl bayraq sancmaq tapşırığı almışdı. Ağsaçlı polk komandiri enlikürəkli, dolubədənli Mirzənin alnından öpərək dedi:

– Qala üzərinə bayrağı sancmağı sənə tapşırıram.

Mirzə Cəbiyev aprelin 3-də gecə ikən öz vzvodu ilə müvafiq mövqe tutub, şəhər üzərinə hücumu gözləməyə başladı. Aprelin 6-da şiddətli top atəşindən sonra şəhərə geniş hücum başlandı. Mirzənin vzvodu da qala üzərinə hücumla keçdi. Qalaya hələ 300 metrədən çox qalmışdı. Düşmən hissələri qalaya doğru gedən yolları atəşə tutub, yaxınlaşmağa imkan vermirdi. Pulemyot güllələri ətrafa səpələnərək, sovet döyüşçülərini baş qaldırmağa qoymurdu. Kənardan qala üzərinə hücum etmək mümkün deyildi. Qalanın üç tərəfində qazılan xəndəklər su ilə doldurulmuşdu. Mirzə bir az fikirləşdikdən sonra hərbi fənd işlətməyi qət etdi. O, vzvoda bir qədər kənara çəkilmək əmrini verdi. Vzvodun kənara çəkildiyini görən düşmən atəşin istiqamətini dəyişdi. Cəbiyev bundan istifadə edərək, bayrağı götürüb irəli süründü. O, xeyli irəliləmiş, qala divarına yaxınlaşmışdı. Bu vaxt faşistlər ona atəş açdılar. Mirzə uzandığı yerdə xeyli gözlədi. Nəhayət, düşmən yenə öz atəşinin istiqamətini dəyişdirdi. Mirzə bir gözqırpımında

irəli sıçradı və faşist pulemyotuna tərəf iki qumbara atdı. Pulemyot susdu. Cəbiyev, tez qala divarlarına dırmanıb içəri girdi və çox keçmədən bayrağı qalanın üstünə sancdı.

Qalanın üzərində al bayrağın dalğalandığını görən polk hücumla keçdi. Mirzə hələ də bayrağın yanında dayanmışdı. Elə bu zaman o, yaralandı. Mirzə bədəninin zəiflədiyini, gözlərinin qaraldığını hiss etdisə də, son gücünü topladı və qəhrəmanlara məxsus bir vüqarla bayrağın yanında möhkəm dayandı.

Polk artıq şəhərə daxil olmuşdu. Şəhərdə hər bir ev, hər bir döngə, hər bir keçə uğrunda qanlı döyüş gedirdi. Leytenant Cəbiyev, öz vzvodu ilə buruşmanın ən qızgın yerində döyüşürdü. Onun vzvodu düşmənin bir neçə atəş nöqtəsini məhv etdi, çoxlu əsgər və zabiti qırdı və döyüş texnikasını ələ keçirdi.

Yarası Mirzəni incitsə də, o, döyüş meydanından çıxmadı. Az sonra Mirzə ikinci dəfə yaralandı. İki gün xəstəxanada yatdıqdan sonra aprelin 10-da yenidən döyüş meydanına qayıtdı.

Aprelin 9-da Köniqsberq şəhəri Sovet Ordusu tərəfindən tutuldu. Köniqsberqin alınmasında göstərdiyi igidliyə görə Mirzə Cəbiyev Qırmızı Bayraq ordeni ilə təltif edildi.

Mirzənin Vətən müharibəsi cəbhələrində göstərdiyi qəhrəmanlıqlar Sovet hökuməti tərəfindən yüksək qiymətləndirildi.

Xalqımızın mərd oğlu leytenant Mirzə Ağamurad oğlu Cəbiyevə Köniqsberq uğrunda gedən döyüşlərdə komandanlığın tapşırığını ləyaqətlə yerinə yetirdiyinə şəxsi igidlik və qəhrəmanlıq nümunələri göstərdiyinə görə SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1945-ci il 19 aprel tarixli fərmanı ilə ən yüksək ad – Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi, az sonra o, baş leytenant rütbəsi aldı.

1946-cı ilin əvvəllərində Mirzə ordu sıralarından tərxis olunaraq doğma kəndlərinə qayıtdı.

Mirzə Cəbiyev əmək cəbhəsində də namusla çalışır, xalqımızın kommunizm quruculuğu işində öz şərəfli əməyi ilə yaxında iştirak edir. Astara zəhmətkeşləri Mirzə Cəbiyevə böyük etimad göstərərək, onu rayon Sovetinə deputat seçmişdilər.

AĞAŞIRIN AĞAMƏMMƏD OĞLU CƏFƏROV

Öz igidlik və şücaəti ilə Azərbaycan xalqının mübariz tarixinə parlaq səhifələr yazan mərd oğullardan biri də Ağashirin Cəfərovdur.

Ağashirin Ağaməmməd oğlu Cəfərov 1906-cı ildə Salyan qəzasının Ballıcallı kəndində anadan olmuşdur.

Ağashirin kəndlərində kolxoz yaradılmasında, sinfi düşməne – qolçomaqlara qarşı mübarizədə və kolxozların möhkəmləndirilməsində fəal iştirak etmişdir. Öz traktoru ilə bərəkətli Muğan torpağında yer şumlamaqda, səpində və məhsul yığımında ad qazanmış, rayonun ən qabaqcıl traktorçularından biri olmuşdur.

Alman-faşist işğalçıları Vətənimizə xaincəsinə basqın edərkən milyonlarla sovet vətənpərvəri kimi Ağashirin də dinc əməkdən ayrıldı. O, müharibənin ilk günlərindən orduya getdi. Ağashirin qısa vaxt ərzində pulemyotu mükəmməl öyrənərək əvvəlcə nişançı, sonra isə pulemyot bölməsinin komandiri təyin edildi. Ağashirin Cəfərov Qafqaz uğrunda gedən vuruşmalarda ilk sınaqdan şərəflə çıxdı. Mozdok ətrafında düşməne qarşı igidliklə vuruşaraq 20-yə qədər faşist əsgərini öldürdü-yünə və komandanlığın əmrini nümunəvi yerinə yetirdiyi üçün Ağashirin «Döyüş xidmətlərinə görə» medalı ilə təltif olundu.

Taqanroqun azad edilməsi uğrunda gedən gərgin döyüşlərdə Ağashirin komandirlik etdiyi pulemyot hissəsi şücaətlə vuruşmuşdur. Ağashirin bu döyüşdə pulemyot atəşilə 100-ə qədər düşmən əsgərini qırmış və göstərdiyi igidliyə görə Qırmızı Ulduz ordeni ilə təltif edilmişdir.

1943-cü ilin oktyabr ayında 416-cı Taqanroq diviziyası qızğın döyüşlərdən sonra Melitopol ətrafında düşmənin müdafiə xəttini yardı. Faşistlər böyük müqavimət göstərirdilər.

Düşmən topları sovet qoşunu hissələrinin yerləşdiyi mövqeləri arasıkəsilmədən şiddətli atəşə tutur, təyyarələr şığıyaraq bombalar salırdı. Lakin bu, çox çəkmədi. Aramsız vuruşmalar nəticəsində sovet qoşunları düşmənin müqavimətini qırdı. Melitopol yaxınlığındakı Semyonovka kəndi hitlerçilərdən azad edildi. 416-cı Taqanroq diviziyası sürətlə Melitopola tərəf hərəkət edərək, şəhərin şimal hissəsinə çıxdı.

Melitopol azad edilən günün əvvəlki gecəsi sakitlik idi. Tərəflərin heç birindən atəş səsi eşidilmirdi. Səhərə yaxın düşmən toplarından və minomyotlarından şiddətli atəş açıldı. Sübhçağı faşistlər əks-hücuma başlayaraq, sovet qoşunu hissələrindən birinin arxasına keçib, onu mühasirəyə almaq qorxusu törətmişdilər. Düşmən güllələrindən göz açmaq mümkün deyildi.

Faşistlər mühasirə dairəsini getdikcə daraldırdılar. Vəziyyət çox gərgin idi. Tutulmuş mövqedən düşməne atəş açmaq mümkün deyildi.

Ağashirin komandirinin icazəsi ilə təkərli pulemyotunu cəld söküb, düşmənin dolu kimi yağan güllələri altında sol tərəfə süründü. O, ətrafa göz gəzdirib, əlverişli bir mövqe seçdi və pulemyotu kolun dibində, düşmən mərmisindən açılmış çuxurda quraraq, hücum edən faşistlərə atəş açmağa başladı. Faşistlər bu gözlənilməz atəşdən özlərini itirdilər. Ağashirin pulemyotu «dilləndikcə» düşmən əsgərləri yerə sərildirdi.

Quduzlaşmış düşmən yenidən hücumu başladı. Ağashirin soyuqqanlıqla faşistlərin yaxınlaşmasını gözləyərək, onlara çox yaxın məsafədən birbaşa atəş açdı. Düşmən bu atəşə tab gətirə bilməyib geri çəkilməyə məcbur oldu.

Ağashirin Cəfərovun igidliyi sayəsində hissə mühasirəni yardı və hücumu keçdi. Həmin döyüşdə Ağashirin misilsiz qəhrəmanlıq göstərərək, 80-dən artıq faşist əsgər və zabitini məhv etdi, 4 pulemyotu sıradan çıxartdı.

Melitopolun azad edilməsi uğrunda gedən vuruşmalarda Ağashirin Cəfərovun göstərdiyi qəhrəmanlığı Sovet hökuməti

yüksək qiymətləndirdi Azərbaycan xalqının qəhrəman oğlu Ağaşirin Ağaməminəd oğlu Cəfərova SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1943-cü il 1 noyabr tarixli Fərmanı ilə Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verildi.

Bu yüksək mükafat Ağaşirini daha da ruhlandırırdı. O, sonrakı döyüşlərdə də igidliklə vuruşaraq düşməndən intiqam alırdı.

Böyük Vətən müharibəsi qələbə ilə başa çatdırıldıqdan sonra milyonlarla sovet əsgəri kimi Ağaşirin də dinc quruculuq cəbhəsinə qayıtdı.

ŞİRİN AĞABALA OĞLU Ş Ü K Ü R O V

Şirin Ağabala oğlu Şükürov 1910-cu ildə Əli-Bayramlıda bəna ailəsində ana- dan olmuşdur. 1917-ci ildə Şirinin atası Ağabala kişi öldükdən sonra onun 4 uşağı yetim qaldı. Şirinin anası varlı şəxslərin qapısında işləyərək, öz uşaqlarını çətinliklə böyütdü.

Ailədə hamıdan kiçik olan Şirin 16 yaşmdan etibarən işləməyə başlamışdır. O, 1926-cı ildən 1941-ci ilədək Əli-Bayramlıda işləmişdir.

1941-ci ildə faşist işğalçıları Vətənimiz üzərinə xaincəsinə hücum edərkən bütün sovet gəncləri kimi Ş.A.Şükürov da Sovet Ordusu sıralarına getdi. Şirin ilk döyüşə Şimali Qafqazda başladı. Faşist Almaniyası qoşunları Şimali Qafqaza soxulan zaman Sovet Ordusunun bu rəşadətli döyüşçüsü öz cəbhə yoldaşları ilə birlikdə ağır müdafiə döyüşlərində fəal iştirak etdi. Gənc döyüşçü yaxşı bilirdi ki, el-obasının, Bakı neflinin və bütün Azərbaycanın müqəddəratı bu yerlərdə həll olunur. Buna görə də Şirin Qafqazm müdafiəsində misilsiz qoçaqlıqla vuruşurdu.

Şirin Şükürov Sovet Ordusunun əzəmətli hücumu başlanan zaman vuruşmalarda xüsusilə fərqləndi. O, quduzlaşmış düşmənin müqavimətini öz yoldaşları ilə birlikdə amansızcasına dəf etdi.

Şükürov əlahiddə dəniz sahili ordusunda vuruşarkən 1944-cü ilin yazmda Kerç yarımadasında edilən hücum zamanı göstərdiyi qoçaqlıq üçün «İgidliyə görə» medahna layiq görüldü.

Ən yaxşı pulemyotçu olan Şirin Şükürov Rostov, Voronej şəhərləri, Sovet Belorusiyası və qardaş Polşa xalqının

faşistlərdən təmizlənməsi uğrunda gedən vuruşmalarda fəal iştirak etmişdir.

1944-cü ilin qışında Sovet Ordusu bütün cəbhələr boyu düşmən üzərinə hücumla keçdi. Minlərlə top, tank, təyyarə düşmənin müdafiə xəttini darmadağın etdi, Sovet Ordusunun faşist Almaniyası üzərinə hücumunu asanlaşdırdı.

Vislanın Qərb tərəfində alman faşistləri ilə qanlı döyüşlər zamanı Şirin Şükürov zərbə vızvodunda vuruşurdu. 1945-ci il yanvar ayının 14-ü idi. Şükürov səngərdən qalxıb «Vətən uğrunda!» deyə səslənərək, döyüşçüləri hücumla apardı, özü isə birinci olaraq düşmən səngərinə girdi. Şükürov 4 hitlerçini avtomatla vurub yerə sərdi. O, qabaqdakı səngərə girmək istərkən başından yaralandı. Lakin Şirin döyüşdən çıxmadı, onun üstünə atılan bir faşist əsgərini əlbəyaxa vuruşmada məhv etdi.

Şirin ikinci dəfə ayağından yaralandı. Xalqımız bu mərd oğlu, yaralarının ağırlığına baxmayaraq, özünü ikinci və sonra da üçüncü səngərə atdı. Şükürov düşmən səngərlərinə bir-birinin ardınca əl qumbaraları atırdı. O, huşunu itirənədək vuruşdu...

Şirin Şükürov öz şəxsi qəhrəmanlığı və yüksək vətənpərvərliyi ilə bütün döyüşçüləri döyüşə ruhlandırır, onları yeni-yeni qəhrəmanlıq nümunələri göstərməyə həvəsləndirirdi.

SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyəti 1945-ci il 27 fevral tarixli Fərmanı ilə faşist işğalçılarına qarşı Böyük Vətən müharibəsi cəbhələrində komandanlığın döyüş tapşırıqlarını nümunəvi yerinə yetirdiyinə, bu işdə igidlik və qəhrəmanlıq göstər- diyinə görə Şirin Ağabala oğlu Şükürova Sovet İttifaqı Qəhrəmanı adı verdi.

Şirin Şükürov 1945-ci ildə ordudan buraxıldıqdan sonra Əli Bayramlıya qayıtmış, uzun illər quruculuq əməyi ilə məşğul olmuşdur.

MÜNDƏRİCAT

Ön öz.....	3	
Qəhrəmanlar	Müəlliflər	
H.Ə.Aslanov.	Qaraş Mədətov.....	4
İ.M.Məmmədov.	Qaraş Mədətov.....	10
M.H.Hüseynzadə.	Qaraş Mədətov.....	14
M.Ş.Abdullayev.	Müqəddət Hacıyev.....	18
S.H.Abdullayev.	Bəhruz Abdullayev.....	21
M.A.Allahverdiyev.	Dərgah Qüdrətov.....	23
M.B.Bağirov.	Tamilla Musayeva.....	27
İ.X.Bayramov.	Tapdıq Novruzov.....	30
Z.M.Bünyatov.	Zara Dulayeva	32
A.F.Vəzirov.	Əli Rəhimov.....	36
M.D.Vəliyev.	Zümrüd Məmmədova.....	40
Ə.H.Verdiyev.	Dərgah Qüdrətov.....	42
A.H.Quliyev.	Adilə Ağayeva.....	45
A.Ş.Quliyev.	Səid Sadıxov.....	48
M.N.Quliyev.	Səid Sadıxov.....	52
M.Ə.Dadaşov.	Zümrüd Məmmədova.....	54
Q.Q.Əkbərov.	İsfəndiyar İsayev.....	56
M.A.Əliyev.	Əbdül Mənsimov.....	58
Ş.F.Əliyev.	Əli Rəhimov	62
M.M.Ələkbərov.	Zümrüd Məmmədova.....	65
G.L.Əsədov.	Səid Sadıxov.....	67
C.M.Əhmədov.	Zümrüd Məmmədova.....	70
S.İ.Kazımov.	Əli Rəhimov.....	72
Q.N.Məmmədov.	Adilə Ağayeva.....	77
Ə.A.Məmmədov.	Elman Məmmədov.....	80
M.C.Məmmədov.	Əli Rəhimov.....	83
X.M.Məmmədov.	Zümrüd Məmmədova.....	85
M.M.Məhərrəmov.	Bəhruz Abdullayev.....	88
M.Ə.Məhərrəmov.	Bəhruz Abdullayev.....	92
B.Ş.Mirzəyev.	Dərgah Qüdrətov.....	96

B.D.Mustafayev.	Əli Rəhimov.....	99
X.H.Mustafayev.	Elman Məmmədov.....	101
M.M.Musayev.	Dərgah Qüdrətov	104
Ə.T.Piriyev.	Bəhrüz Abdullayev.....	106
Y.M.Sadiqov.	Əbdül Mənsimov.....	109
F.M.Səfərov.	Müqdət Hacıyev	112
İ.H.Süleymanov.	Nəbi Sanıyev	116
N.R.Rəfiyev.	Dərgah Qüdrətov.....	119
H.E.Hüseynov.	Nəbi Sanıyev	122
M.A.Cəbiyev.	Müqdət Hacıyev.....	125
A.A.Cəfərov.	Müqdət Hacıyev.....	128
Ş.A.Şükürov.	Nəbi Sanıyev	131

*Çapa imzalanıb 05.05. 2015. Kağız formatı 60x84 1/16.
Həcmi 8,5 ç.v. Sifariş 94. Sayı 100.*

*"İqtisad Universiteti" Nəşriyyatı.
AZ 1001, Bakı, İstiqlaliyyət küçəsi, 6*

Ar $\frac{2015}{2098}$